

Történeti topográfiai adattár 1945-ig /
Historical-topographical Gazetteer to 1945

1 Név / Name

1.1 Történeti elnevezések / Historic name forms

Év / Year	Elnevezés / Name form	Forrás / Source
1353	Kechkemeth	Hornyik 1860, 197.
1415	Kechkemeth	Hornyik 1860, 199–200.
1423	Kechkemét	Hornyik 1860, 201.
1546	Kecskemét	Káldy-Nagy 1985, 347–348.
1565	Kecskeméth	Hornyik 1860, 229.
1559	Kecskemét	Hornyik 1860, 223–224.
1602	Kechkemeth	Hornyik 1860, 242–243.
1622	Oegonopoliensis Kechkeméth vulgo dicti	Hornyik 1860. 249–250.
1668	Kechkemét	Hornyik 1860, 163–266.
1685	Váras Kecskemét	Hornyik 1861, 442.
1702	Kecskemét	Hornyik 1860, 271–274.
1731	Kecskeméth	Hornyik 1862, 277.
1737	Ketskemétum/Ketskemetinum	Bél 1982 [1737]
1783	Kecskemet vel Ego polis	A.2.1 tábla
1796	Ego polis	Vályi 1982 [1796]
1828	Ketskemethnum	Nagy 1828; MTSH 1996, 94
1829	Ketskemét	Dóczy 1982 [1829] 156–157.
1860	Kecskemét	C.6.2 tábla

1.2 Jelenlegi elnevezés / Current spellings

Kecskemét

Városrészek

Belváros	
I. Árpádváros	
II. Máriaváros	
III. Széchenyiváros	Villanegyed, Bogovicsfalu, Hollandfalu
IV. Bethlenváros	Vacsiköz, Voelkertelep, Miklovicsfalu, Talfája-köz
V. Rákócziváros	
VI. Erzsébetváros	Ürgés
VII. Kossuthváros	
VIII. Hunyadi város	Csilléry-telep
IX. Szent István-város	Műkertváros, Szolnoki-város
X. Szent László-város	Rendőrfalu, Kósafalu, Muszáj
XI. Alsószéktő	Kiskeckemét, Szeleifalu, Homokbánya
XII. Felsőszéktő	Petőfiváros, Sutusfalu
XIII. Talfája	
XIV. Katonatelep	
XV. Repülőtér	Reptéri lakótelep
XVI. Matkó	
XVII. Kadafalva	
XVIII. Szarkás	
XIX. Hetényegyháza	
XX. Méntelek	
XXI. Borbás	
Kisfái	(kerületi beosztásba nem sorolt)
Halasi úti kiskertek	(kerületi beosztásba nem sorolt)

53. ábra. Kecskemét város pecsétei és címere a középkortól napjainkig. A tábló a Kecskeméti Katona József Múzeum 'Kecskemét 650' című kiállítására készült 2018-ban. A kiállítás kurátora Rosta Szabolcs. A táblót tervezte és kivitelezte Pánya István és a Pazirik Kft.
Fig. 53 The seals and coats of arms of Kecskemét from the Middle Ages up to now. The plate was designed for the exhibition of the Katona József Museum titled 'Kecskemét 650' in 2018. The curator of the exhibition was Szabolcs Rosta. The plate was designed by István Pánya and the Pazirik Ltd.

1.3 Nevek etimológiája / Etymology of the names

Kecske + mét- kecske-járás, azaz olyan hely, ahol kecskéket tenyésztenek (Hornyik 1860, 140–157; Lipótzty 1935, 5.)
Kecske = Capricirnus+mét = mén, azaz az állatövi bakjelből (Enzt–Genthon–Szap-panos 1961, 15–16; 53. ábra)
Kecskemegye, Kecske tulajdonnévből (Bátky 1930).
Kecske-mét = med, meddő, száraz jelentésű szóból: kecske száraz medre (Pais 1930).

2 Jogállás / Legal status

2.1 Terminológia / Terminology

Év / Year	Jogállás / Legal status	Forrás / Source
1353	possessio	Hornyik 1860, 197
1368	oppdum seu villa	Bártfai Szabó 1938, 84–86 MNL OL DL 5696
1415	civitas	Hornyik 1860, 199–200
1423	oppidum	Hornyik 1860, 201
1424	oppidum seu civitas	Gyárfás 1883, 581
1456	possessio seu oppidum	Hornyik 1927[1882], 11–12, 17–18; KT I. 66.
1558	oppidum	Hornyik 1860, 223.
1737	oppidum	Bél 1982 [1737].
1796	mezőváros	Vályi 1796.
1857-ig	szabadalmas mezőváros	MTSH 1996, 95.
1857	kiváltságos mezőváros	MTSH 1996, 95.
1857–1867	szabad királyi város	MTSH 1996, 95.
1870–1949	törvényhatósági jogú város	MTSH 1996, 95.
1949–	megyei jogú város	MTSH 1996, 95.

2.2 Kiváltságok / Privileges

1564	I. Ferdinánd meghagyja vámszedőinek és adószedőinek, hogy Kecskemét város polgárai felett ne ítélkezzenek, mert felettük az igazságszolgáltatást a kecskeméti bíró és esküdtek gyakorolják (Hornyik 1860, 227–229.)
1584	Ferdinánd 1564-ben kelt kiváltságlevelét II. Rudolf megújítja (Hornyik 1860, 227–229.)
1622	II. Ferdinánd király Kecskemét Város bírāja, tanácsa, minden polgára és összes lakosai részére, azon három országos vásárt, melyek a Városnak török általi elpusztíttatása előtt is megtartatni szoktak, újból engedélyezi; úgymint: Szent Lőrinc vértanú, Szent Gergely püspök és Szent Katalin szűz és vértanú napján (Hornyik 1860, 249–250.)
1676	I. Leopold a város saját kérelmére a Szent György, Szent Lőrinc és Szent Katalin napján tartani szokott szokásos országos vásárokat felfüggeszti (Hornyik 1861, 492–493.)
1746	Gordián (május 10.) kapott a közösség engedélyt éves vásárok megtartására (Iványosi-Szabó 1994, 235; Székelyné 1993, 32–33.)
1798	éves vásárok megtartására, valamint keddi és pénteki hetivásárokra kapott engedélyt a város (Iványosi-Szabó 1994, 235; Székelyné 1993, 32–33.)

3 Birtokviszonyok / Proprietorial status

1353	királyi birtok (Hornyik 1860, 197–198.)
1415	királynéi birtok (Hornyik 1860, 199–200.)
1439	magánbirtok, birtokosai Káthai László, Mihály, Fülöp, Jakab és Miklós) (Hornyik 1860, 207–208.)
1445	magánbirtok, birtokosa Csekekátai Mihály (Bártfai Szabó 1938, 185–186.)
1452	magánbirtok, birtokosa Kecskeméti Péro János (MNL OL DF 97.635)
1456	magánbirtok, birtokosa Hunyadi Mátyás (MNL OL DF 97.635)
1456	magánbirtok, birtokosai Szilágyi Erzsébet, Hunyadi László és Mátyás (MNL OL DF 97.635; KT I. 114.).
1458	magánbirtok, Lábathlan László, Gergely és Miklós (Hornyik 1860, 209–210.).
1486	magánbirtok, Péro János özvegye, Margit asszony és fia Gergely (Hornyik 1860, 216–218.)
1504	Kecskemeth-i Patócsy Bertalan említése (Hornyik 1860, 175–176; MNL OL DF 59.949)
1508	magánbirtok Patócsi Gergely nemes és felesége Margit (Bártfai Szabó 1938, 323.)
1527	magánbirtok, I. János király Pestyényi Gergelynek adományozza Kecskeméti Patócsi Boldizsár, Imre és Miklós birtokait, köztük Kecskemét városát (Bártfai Szabó 1938, 369.)
1536	magánbirtok, Patócsi Miklós részbirtokos (Hornyik 1860, 219–222.)
1556	magánbirtok, az aranyhomoka-i részbirtokot a király hűtlenség miatt Patócsi Boldizsártól elkobozza és Vízkeleti György és Jakab testvéreknek adományozza (Hornyik 1860, 222.)
1558	magánbirtok, a király Patócsi Gáspár, Ferenc, Miklós és Lajos testvérek birtokrészét azaz a város fele részét, Liszti Jánosnak adományozza (Hornyik 1860, 223.)
1559	magánbirtok, Vízkeleti György, illetve Vízkeleti Jakab, aki aranyhomoka-i részbirtokát eladta Szarkándi Pálnak (Hornyik 1860, 223–225.)
1564	Kecskemét városa azt kéri a királytól, hogy állítsa vissza a város királyi birtoklását. A király Mágocsy Gáspár egri várkapitányt bízta meg a város visszavételével, ami meg is történt. A király halála miatt az eljárás megszakadt, a város visszakerült korábbi földesurai birtokába
1565	A város fele részének birtokosai a néhai Zárkándi Pál örökösei, Anna és Erzsébet. A lányok férjei, Wesselényi Ferenc és Osztrosich András voltak, akik osztozkodni kívántak anyósukkal, Nyári Krisztinával a kecskeméti részbirtok jövedelmein. A Wesselényi család az 1660-as évekig birtokolta a város felét (Lipótzty 1935, 15–16.)
1668	Wesselényi Ferenc nádor özvegye, Széchy Mária Koháry István főleki kapitánynak zálogosította el kecskeméti birtokát. További tulajdonos volt Wesselényi Pál és özvegy Csáky Istvánné Wesselényi Anna. Az ő örökösei voltak lánya, Csáky Franciska, fia Csáky István, illetve Csáky István lánya, Csáky Éva. A város egynyolcad részének birtokosa Ghémes Ferenc. Az ő özvegye Bárius Borbála 1614-ben eladta a birtokrészeit Bosnyák Tamás főleki várkapitány és neje Kenderessy Mária részére. Ezen az ágon később a gróf Balassa, gróf Esterházy és a báró Koháry családok birtokoltak. Egynyolcad rész Balay István birtoka volt, tőle Veszsenyi Gáspár kezébe került, majd az ő magtalan halála után királyi adományként Rákóczy Zsigmond egri várkapitány birtokába került. Az ő leszármazottja (dédunokája) Erdődy Györgyné, aki egytizenhatod tulajdonosaként tűnik fel. A Rákóczy Zsigmond-birtok másik egytizenhatoda I. Rákóczy Ferenc birtoka volt, aki elzálogosította Koháry Istvánnak. További egynyolcad rész tulajdonosa volt Pászthohy Ferenc. Az ő birtokrésze leányágon öröklődött tovább. Így a két lány révén a 17. század végén egytizenhatod rész Fáy György, illetve egytizenhatod rész Vay Ábrahám kezében volt. Az utolsó egynyolcad rész Pelény Bálint birtoka, mely hosszas pereskedés után 1656-ban gagyi Báthori László birtokába jutott (Lipótzty 1935, 15–22.)
1702	Gagyi Báthori László magtalan halála után az ő részbirtoka is Koháry István kezébe jutott (Lipótzty 1935, 15–22.)
1834	a város megváltkozik a Koháry örökösöktől (Székelyné 1993, 38.)
1870	törvényhatósági jogú város (Székelyné 1993, 45.)

4 Határok / Municipial boundaries

4.1 Külső/belső határvonal / Boundary line delimited from inside/outside

Külső-belső határvonala – a város területéhez tartozó birtokok

A város eredeti, középkori határa nem ismert. Kecskemétre vonatkozó határbe-járó oklevelek nem állnak rendelkezésre. Az első határvonalra utaló részadat 1368-ból, illetve 1382-ből ismert. 1456-ban Kecskemét városához tartozott hat pusztta település, ezek részben azonosíthatók a mai város környékén. (Hornyik 1927 [1882], 11–12, 96; KT I. 66.)

1368	Cegléd határbejáró oklevele: ... <i>una sylva tulherdew dicta, que sylva esset usualis trium oppidorum seu villarum Chegled predicte Keurus et Kechkemeth nominatarum...</i> (... egy tölgyerdőnek nevezett erdő, mely erdő az előbb említett három falunak vagy mezővárosnak nevezett Cegléd, Kőrös és Kecskemét határában van...) (Bártfai Szabó 1938, 84–86; MNL OL DL 5696.)
1382	Erzsébet királyné megtiltja, hogy a Cegléd, Kecskemét és Kőrös határában húzódó tölgyerdőt a „kúnok” használják (Bártfai Szabó 1938, 95–96.)
1456	Juhász egyház, Koldus egyház, Kolos egyház, Hetyn egyház, Ballóság et Terech egyház (Hornyik 1927 [1882], 11–12.)
1559, 1562	Ágasegyháza, Bábony, Bene, Borbásszállás, Félegyháza, Köncsög, Matkó Monostor, Páhi, Zomok (Káldy-Nagy 1977, 175; Káldy-Nagy 1985, 349.)
1642	Szentlászló, Csengele, Móriczgátja, Szank, Majsa, Bene (Hornyik 1860, 253.)
1676	Csengele, Móriczgátja, Bene, Adács, Baracs, Szentgyörgy, Páka, Bugac, Orgovány, Jakabszállás, Kerekegyház, Kisszállás, Kisbalázs, Matkó, Borbás, Szentkirály, Szentlőrinc, Ágasegyháza, Lajos (Szakály 2001, 481–482.)
1701	Szentlászló, Orgovány, Szánk, Félegyháza, Kerekegyháza, Galambos, Csengele, Móriczgátja, Matkó, Jakabszállása, Pálka, Ferencszállása, Majsa, Pálos, Kisszállás, Üllés, Kigyós, Átokháza, Bene, Csólyos, Kömpöcz, Alsó-Ágasegyháza és Boldogasszonyháza. Ezen kívül Borbásszállás, Felső-Alpár, Szentkirály, Szentlőrinc, Vacs, Tatárszentgyörgy, Felső-Ágas- egyháza, Újfalu, Monostor, Bugac és Pusztaszer (Lipótzty 1935, 44.)
1702	Szentlászló, Orgovány, Szank, Félegyháza, Kerekegyháza, Galambos, Alsó- és Felső Csengele, Móriczgátja, Matkó, Jakabszállás, Páka, Ferencszállása, Bene, Majsa, Kisszállás (Hornyik 1927 [1882], 54.)
1718	Orgovány, Jakabszállás, Páka, Galambos, Félegyháza, Kerekegyháza, Matkó, Bene, Borbásszállás, Felső-Alpár, Szentkirály, Szentlőrinc, Vacs, Szentgyörgy, Szer, Újfalu, Monostor, Bugac (Hornyik 1927 [1882], 57.)
1742	Páka, Félegyháza, Kisszállás, Ferencszállása, Csólyos, Móriczgátja, Jakabszállás fele, Kerekegyháza, Matkó, Szank, Galambos (Hornyik 1927 [1882], 65.)
1885	Belső határa: Mária hegy, Budaihegy, öreg hegy, Vacs hegy, Kőrösi hegy, Szolnoki hegy, Csáktornya, Libamező, Téglás, Széktói hegy, Csalános, Uri hegy Külső pusztái: Nyír, Szarkás, Talfája, Úrrét, Városföld, Ballószeg, Köncsög, Matkó, Ágasegyház, Borbás, Szentkirály, Felső-Alpár, Pusztaszer, Bugac, Monostor (C.7.2 tábla)
1913, 1919	Alsómonostor, Ágasegyháza, Alsócsalános, Alsószéktó, Alsószentkirály, Árpádszállás, Belsőballószög, Belsőnyír, Borbás, Budaihegy, Felsőalpár, Felsőcsalános, Felsőmonostor, Felsőszéktó, Felsőszentkirály, Helvécia, Hetényegyháza, Kadafalva, Katonatelep, Kisalpár, Kisbugac, Kisfái, Köncsög, Kőrösihegy, Külsőballószög, Külsőnyír, Máriahegy, Matkó, Méntelek, Nagybugac, Szarkás, Szikra, Szolnokihegy, Talfája, Törökfái, Urihegy, Úrrét, Vacsihegy, Városföld (C.8.1 tábla)
1952	Alsócsalános, Alsószéktó, Belsőballószög, Borbás, Budaihegy, Dárdaitelep, Felsőcsalános, Felsőszéktó, Helvécia, Kadafalva, Katonatelep, Kisfái, Klábertelep, Köncsög, Kőrösihegy, Külsőballószög, Matkó, Máriahegy, Méhestelep, Méntelep, Miklovicstelep, Rendőrfalu, Szarkás, Székelytelep, Szolnokihegy, Talfája, Törökfái, Urihegy, Úrrét, Vacsihegy, Városföld, Völkertelep (MTSH 1996, 94.)
1973	Duna–Tiszaközi Kísérleti Intézet lakótelepe, Kadafalva, Katonatelep, Magyar–Szovjet Barátság Tsz lakótelepe, Méntelek, Petőfi Tsz lakótelepe , Törekvés Tsz lakótelepe, Vörös Csillag Tsz lakótelepe, Alsócsalános, Alsószéktó, Ballószög, Belsőnyír, Borbás, Budaihegy, Felsőcsalános, Felsőszéktó, Kadafalvi tanyák, Katonatelepi tanyák, Kisfái, Kőrösihegy, Külsőnyír, Máriahegy, Ménteleki tanyák, Szarkás, Szolnokihegy, Talfája, Törökfái, Urihegy, Úrrét, Vacsihegy, Városföld (MTSH 1996, 94.)
1985	Borbás, Felsőszéktó, Hetényegyháza, Kadafalva, Katonatelep, Kisfái, Kossuth Tsz lakótelepe, Kutatóintézet lakótelepe, Méntelek, Törekvés Tsz lakótelepe, Alsócsalános, Felsőszéktói tanyák, Kadafalvi tanyák, Katonatelepi tanyák, Kőrösihegy, Külsőnyír, Máriahegy, Ménteleki tanyák, Szarkás, Szolnokihegy, Talfája, Törökfái, Urihegy, Vacsihegy, Városföld (MTSH 1996, 94.)

4.2 Önállósodott területek / Independent territories

Önállósodott település neve / Name of the independent settlement	Önállósodás időpontja / Year of gaining independence	Korábbi településnév / Earlier settlement names
Bugac	1950	Alsómonostor, Felsőmonostor Bugacmonostor, Kisbugac és Nagybugac határrészekből
Lakitelek	1950	Árpádszállás, Felsőalpár, Kisalpár, Szikra határrészekből
Nyárlőrinc	1950	Koháryszentlőrinc
Ágasegyháza	1952	Ágasegyháza
Hetényegyháza	1952	Belsőnyír egy része, Hetényegyháza, Külsőnyír, Szarkás és Urihegy egy része
Helvécia	1952	Belső Ballószög, Helvécia, Köncsög, Matkó, Törökfái részeiből
Lászlófalva (1987 után Szentkirály)	1952	Alsószentkirály, Felsőszentkirály
Városföld	1952	Matkó egy része, Törökfái egy része, Városföld egy része
Ballószög	1954	Köncsög egy része, Külsőballószög

4.3 A város jelenlegi belterületi határán kívüli lakott helyek és egyéb építmények / Inhabited sites and other buildings outside the boundary of the modern town

Mivel Kecskemét egész külterülete sűrűn lakott tanyás övezet, ezért gyakorlatilag az egész külterület lakott övezetként is értelmezhető.

2007: Alsócsalános, Alsószéktó, Ballószög, Belsőnyír, Borbási tanyák, Budaihegy, Felsőcsalános, Felsőszéktó, Felsőszéktói-tanyák, Kadafalvi-tanyák, Katona-telep-tanyák, Kisfái külterület, Kőrösihegy, Külsőnyír, Máriahegy, Matkói külterület, Méntelki-tanyák, Parasztfőiskola, Repülőtér, Szarkási külterület, Szolnokihegy

5 Közigazgatási besorolás / *Administrative location*

5.1 Világi közigazgatás / *Secular administration*

Pest megyében

1439–1569 (Hornyik 1860, 207–208.)

Kecskeméti nahije székhelye

1546–1699 (Káldy-Nagy 1977; Káldy-Nagy 1985)

Pest-Pilis megyében

1569–1659 (1569: 52. tc.; 1659: 76. tc.)

Pest-Pilis-Solt megyében

1659–1950 (MTSH 1996, 19–20.)

Bács-Kiskun megyében

1950–napjainkig (MTSH 1996, 19–20.)

Bács-Kiskun megye székhelye

1950–napjainkig (MTSH, 1996, 19–20.)

Kecskeméti járás székhelye

1737 (Bél 1982 [1737]),1816 (Hübner–Fejér 1816), 1860 (PSMSL 2002, 174.)

Kecskemét szék székhelye / Sedes Ketskemet

1472 (Hornyik 1860, 214.), 1491 (Bártfai Szabó 1938, 189.), 1509 (Gyárfás 1873, 727–728.)

5.2 Egyházi közigazgatás / *Ecclesiastical administration*

5.2.1 Katolikus egyház / *Catholic Church*

A város 1993-ig a Váci egyházmegyéhez, a Váci püspökség területéhez tartozott, 1993 óta a Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye része (Farkas 1998).

5.2.2 Református egyház / *Calvinist Church*

A hagyomány szerint 1567-ben alakult meg a református egyházközség, az első presbitériumot 1668-ban választották. A Kecskeméti Református Egyház-község máig a Magyarországi Református Egyház Dunamelléki Egyházke-rületéhez tartozik (Székely 2011; Székely 2016).

5.2.3 Evangélikus egyház / *Lutheran Church*

A lutheri tanokat valló közösség 1792-ben hozott létre önálló gyülekezetet, mely a Pesti egyházkerülethez, majd a II. világháborút követő rendezésig a Bányai egyházkerülethez tartozott. Ma a Kecskeméti Evangélikus Egyházközség a Bács-Kiskun Egyházmegyéhez tartozik (Kis–Szilágyi 1993).

5.2.4 Görögkeleti egyház / *Greek Orthodox Church*

A felekezet a 18. század végén alakult, amikor görög kereskedők érkeztek a városba. Ekkortól már temetőjük is volt (vö. *Temetők* alatt), és szerzetes papok is tartózkodtak a városban. Az önálló felekezet kialakítása a görögkeleti templom megépítése tájára, 1821 körülire tehető, ekkortól a kecskeméti közösség a Magyarországi Orthodox Exarchátushoz tartozó egyházközség (Hajnóczy 1939; Petri 1975).

5.2.5 Izraelita felekezet / *Israelites*

A felekezet megalakulása a 18–19. század fordulójára tehető, 1917-ben önálló ortodox hitközséggé alakult. Ma a Kecskeméti Zsidó Hitközség a Közép-Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének tagja (Hornyik 1988; Ö. Kovács 1996).

6 Közigazgatási beosztás / *Administrative divisions*

A város legkésőbb a 16. századtól tizedekre volt osztva. Első említései: 1594 (MJ I 37) 1599 (MJ I 52). A tizedek száma nem volt állandó (Id. Bálintné 1979; Iványosi-Szabó 1991, Sárosi 2016). A török hódoltság alatt a város mahallákra volt felosztva, a korabeli utcák (Id. *Utca*k) nevének ez az első említése (Káldy-Nagy 1977, 347–350; Bálintné 1979, 8–9.).

7 Népeség / *Population*

7.1 Házak száma / *Number of houses*

Év / Year	Házak száma / Number of houses	Forrás / Source
1597	580	Hornyik1861, 340–341.
cca. 1700	1 300	Thirring 1935, 378.
1773	3 024	EMNA 120.
1787	3 115	Thirring 1935, 374.
1825	3 436	Kovács 1935, 346.
1869	6 816	Kovács 1935, 346.
1869	6 850	Sebők 2005, 145.
1880	6 944	Kovács 1935, 346.
1900	9 787	Kovács 1935, 346.
1910	11 172	Kovács 1935, 346.
1920	11 290	Kovács 1935, 346.
1930	14 252	Kovács 1935, 346.
1944	15 894	Magyarország Helységnévtára 1944, 305.
1973	13 851	A Magyar Népköztársaság Helységnévtára 1974, 424.
2003	43 034	A Magyar Köztársaság Helységnévtára 2003, 485–486.
2010	46 494	Magyar Köztársaság Helységnévkönyve 2010, 22.
2015	50 272	Magyarország Közigazgatási Helységnévkönyve 2015, 22.

7.2 Lakosok száma / *Number of inhabitants*

Év / Year	Adófizetők száma / Number of taxpayers	Össznépesség / Total population	A népesség megoszlása nemzetiség szerint / Ethnic distribution of inhabitants									
			magyar / Hungarian	szlovák / Slovak	román / Romanian	német / German	horvát / Croatian	szerb / Serbian	egyéb délsláv / Other south- ern Slavs	cigány / Gipsy	egyéb / other	
1546	200	cca. 4 000– 5 000										
1559	250											
1562	399											
1580	710											
1590	580											
1662	792											
1684	1 219											
1703	2 431											
1711	1 222											
1757	2 872	cca. 13 000– 14 000										
1785		22 270										
1828		34 080										
1857		41 539										
1869		41 195										
1890		48 493										
1900		57 812	57 283	41	8	401	16	17				
1920		73 109	72 337	121	39	392	26	26				
1930		79 467	79 011	47	17	271	10	13				
1941		87 269	86 847	28	70	157	9	5				
1949		88 369	88 234	14	9	16	5	8	2	19	62	
1960		66 842	66 664	12	5	40	3	7	6	44	61	
1970		77 963	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
1980		96 828	96 636	14	4	54	14	10		24	72	
1990		102 516	102 022	23	26	88	26	12	2	201	116	
2003		107 749										
2010		112 233										
2015		111 836										

Adatok forrása / *Sources of the data*: Káldy-Nagy 1977; Káldy-Nagy 1985; Thirring 1935; MTSH 1996; PMSL; Kovács 1935; Magyar Köztársaság Helységnévkönyve 2010 Magyarország Közigazgatási Helységnévkönyve 2015.

8 Utcák / *Streets*

Az utcák alapjegyzéke a kataszteri felmérés időpontja körüli állapotot mutatja (A.1.1 tábla). Mivel a kataszteri felmérésen hivatalos utcanevek nem szerepelnek, csak ceruzával utólag (?) ráírt, néhol nehezen olvasható feliratok, az utcák felsorolásánál a városi magisztrátus 1850-ből származó első hivatalos kéziratos utcanévjegyzékét (jelzete: BKMÖL IV. 1504/b; Erdélyi 2004) és az 1879-es László Károly-féle térképet (C.7.1 tábla) vettük figyelembe. Referenciaként az 1907-ből származó második hivatalos városi kéziratos utcajegyzéket használtuk (jelzete: BKMÖL IV. 1903/a; Erdélyi 2004), melyet jelen kötet képtábláin szereplő térképes ábrázolásokon szereplő adatokkal hasonlítottuk össze (A.4.1, A.4.2, C.9.1 és C.9.2 tábla). Az utcanév után az első hivatkozás dátuma egyben az első írott említést is jelöli, ezután a változások ismertetése következik. A jobb kereshetőség érdekében *dőlt betű*vel szerepelnek az alapjegyzékben nem szereplő korábbi, későbbi, illetve ma használatos elnevezések.

Ágas utca	1850; 1907 után Hoffmann János utca
Akátzfa utca	1850; 2007: Akácfa utca
Alsócserep utca	1850; 1907-től Téglagyár utca; 1979: Czagány János u.; 2015: Téglagyár utca
Aradi utca	1850; 1907-től Beniczky Ferenc utca, 2007: Csányi körút és Beniczky Ferenc utca
Arany János utca	Id. Budai Nagy utca
Árok utca	1850-től változatlan néven
Ároksor utca	1850; 1879: Tímár sor; 1907 után Bethlen körút
Árpád körút	Id. Vásársor
Bagi László utca	Id. Bak utca; Vásári Kis utca
Bak utca	1850; 1879-ben már a Vásári Kis utca része, beépült
Balay utca	Id. Sár utca
Barát utca	Id. Templom köz
Barátok tere	Id. Szentháromság tere
Batthyány utca	Id. Halasi Nagy utca
Bálvány utca	Id. Oldal utca
Bánffy utca	Id. Varjú utca
Bánk Bán utca	Id. Lovarda utca
Bárány utca	1850; 1879-től Katona József utca
Báthory utca	Id. Lejtő utca
Béka utca	1850, 1933: Levente utca, 1979-től Váci J. utca
Belső Búzapiacz	1850; 1879: Eötvös tér; 1907-től Kossuth tér
Belső Szegedi út	Id. Szegedi út
Belső-Széchenyi utca	Id. Széchenyi utca
Bem utca	Id. Szolnoki utca
Beniczky Ferenc utca	Id. Aradi utca
Bercsényi utca	Id. Tehén utca
Bethlen körút	Id. Ároksor utca; Katona sor; Tabán sor; Tímár sor
Bezerédi utca	Id. Remény utca
Bika utca	1850; 2007: Bika utca és Kőfaragó utcák
Bocskai utca	Id. Zöldkert utca
Boldog utca	Id. Görbe utca

Borz utca	1850, 2007: Borz utca
Budai kis utca	1850; 1907-től Budai utca
Budai Nagy utca	1850; 1879: Budai Nagy utca és Jókai utca; 1907-től Jókai utca és Arany János utca Nyomvonala teljes egészében nem ismert, a mai Jókai utca és Arany János utca közötti szakaszon (ma: Piaristák tere) valószínűleg a Déllő-tavat övező vízes mocsaras terület változó kiterjedése szerint változó nyomvonalon haladt a tó lecsapolása előtti időszakban.
<i>Budai utca</i>	Id. Budai Kis utca
Budai köz	1879; 2007: Budai út
<i>Budai út</i>	Id. Budai köz
Burga utca	1850; 1879: Nagyburga utca; 1907-től Burga utca; 1948 után: Simon István utca
<i>Búzaszentelő utca</i>	Id. Szentelő utca
<i>Búzás Mihály utca</i>	Id. Keskeny utca
<i>Czagány János utca</i>	Id. Alsócserép utca
<i>Ceglédi út</i>	Id. Körösi út
Cigány köz	1879; 1907-től Erzsébet utca
<i>Collner tér</i>	Id. Szénapiacz
Czédulaház utca	1879-től változatlan néven
Czimbalmos utca	1850-től változatlan néven
<i>Czollner köz</i>	Id. Csatorna köz és Csirke utca
<i>Czollner tér</i>	Id. Szénapiac
Czollner utca	1879-ben és 1905-ben ábrázolják a várostérképen
<i>Csáktornyai utca</i>	Id. Szöllő sor
<i>Csáky utca</i>	Id. Gyík utca
<i>Csányi János körút</i>	Id. Aradi utca; Tatai tér
<i>Csányi utca</i>	Id. Templom utca
Csatorna köz	1879; 1902-től Czollner köz
<i>Cserép utca</i>	Id. Felsőcserép utca
Csirke utca	1879; 1905: Csatorna köz helyén
Csóka utca	1850-től változatlan néven
Csongrádi kis utca	1850; 1879: Csongrádi Kis utca és Klapka utca; 1907-től Klapka utca
Csongrádi köz	1879; 1907-től Csongrádi utca része
Csongrádi Nagy utca	1591–1602: Szentlőrinci utca; 1850: Csongrádi Nagy utca, 1907-től Csongrádi utca
Csongrádi út	1800k. (C.4.3 tábla); 1879: Csongrádi országút 1907-től Csongrádi út; 1979: Kossa István sétány, 2015: Műkerti sétány
<i>Damjanich utca</i>	Id. Kigyó utca
<i>Dankó Pista utca</i>	Id. Liba sor
Darab utca	1850; 2007: Muraközy János utca
Deák tér	1879; 1907-től Szabadság tér
Derék utca	1677-ben említik, helye ismeretlen (MJ I. 115)
Déllő köz	1879; 1907 után Gyenes köz
Déllő utca	1850; 1979: Szűcs Lajosné utca, 2015: Sántha György köz
Dob utca	1850, 1907-től Dobó István utca
<i>Dobó István utca</i>	Id. Dob utca
<i>Dózsa György út</i>	Id. Vásári Nagy utca
Dömötör utca	1879-től változatlan néven
<i>Egressy utca</i>	Id. Gólya utca
<i>Eötvös tér</i>	Id. Halpiacz; Belső Búzapiacz
Epres utca	1850; 1907-től Epreskert utca
<i>Epreskert utca</i>	Id. Epres utca
<i>Erdősi Imre utca</i>	Id. Régi iskola utca
<i>Erkel Ferenc utca</i>	Id. Nyereg utca
<i>Erzsébet körút</i>	Id. Széles utca
<i>Erzsébet utca</i>	Id. Cigány köz; Mérleg utca
<i>Farkas Sándor utca</i>	Id. Szalag utca
Fazekas köz	1879, 1907 után Fazekas utca; 1979: Fazekas köz
Fecske utca	1850, 1948, 1979: Reiszmann Sándor u.; 2015: Fecske utca
<i>Fecske utca</i>	Id. Könyves utca
Fehér utca	1850-től változatlan néven
Felsőcserép utca	1850; 1907 után Cserép utca
<i>Ferenczy utca</i>	Id. Óvoda utca
Festő utca	1850-től változatlan néven
Folyóka utca	1850; 1907-től László Károly utca
Forrás utca	1850, 1948, 1979: Szegedy Lajos utca, 2015: Forrás utca
Főiskola tere	1850; 1905: Főiskola tér; 1907-től Kálvin tér
<i>Fráter György utca</i>	Id. Páva utca
Fürdő sor	1879; 1907 után Jász utca
Fürdő utca	1850-től változatlan néven
Für utca	1850; 1905: Fűrj utca; 1907: Vízkelethy utca; 1979-től: Táncsics Mihály utca
Füzes sor	1850; 1907-től Kórház utca
Füzes tér	1879; 1907 után Füzes utca
<i>Füzes utca</i>	Id. Füzes tér
<i>Fűzfá utca</i>	Id. Fűzfás utca; Füzes tér
Fűzfás utca	1850; 1879 után Fűzfá utca
Galamb utca	1850-től változatlan néven
<i>Gáspár András utca</i>	Id. Vásári Nagy utca
Gólya utca	1879; 1907 után Egressy utca
Gödörös utca	1879; 1907-től Szondy utca; 2015: Szondi utca
Gödöröstemető sor	Id. Temető sor
Görbe utca	1850; 1907: Boldogh utca; 2015: Boldog utca
Görögtemplom utca	1879, 1907 után Hornyik János utca
<i>Gyenes köz</i>	Id. Déllő köz
<i>Gyenes Mihály tér</i>	Id. Séta sor
Gyík utca	1850; 1907-től Csáky utca, Platthy utca és Pászthóy utca
<i>Gyümölcs utca</i>	Id. Kápolna utca
Hajnal utca	1879-től változatlan néven
<i>Hajdú utca</i>	Id. Szappan utca
Hal utca	1850; 1905: Városház utca; 1907-től: Lechner Ödön utca
Halasi Kis utca	1850; 1907-től Horváth Döme utca; 2015: Horváth Döme körút
Halasi Nagy utca	1591–1602: Pálkai utca (MJ I 54), 1819: Halasi utca 1819; 1850: Halasi Nagy utca; 1907-től Batthyány utca

<i>Halasi utca</i>	Id. Halasi Nagy utca
Halasi út	1879-től változatlan néven
Halpiacz	1850; 1879–1905: Eötvös tér; 1907-től Kossuth tér
Hegedűs köz	1879-től változatlan néven
Hegyi utca	1819: (Homok) hegyi utca; 1850–1907: Hegy utca; 1907 után: Zimay László utca
Hemző utca	1850; 1879 után Vörösmarty utca
<i>Hétvezér utca</i>	Id. Közép utca
Hizláló sor	1879; 1907-től Juhász utca
<i>Hoffmann János utca</i>	Id. Szél utca; Ágas utca
Holló utca	1879-től változatlan néven
<i>Homok utca</i>	Id. Homoki utca
Homoki utca	1747 (MJ II. 7), 1819: Homok utca (C.3.3 tábla); 1850–1907: Homoki utca; 1907 után Munkácsy utca
<i>Honvéd tér</i>	Id. Vásársor
<i>Honvéd utca</i>	Id. Vásársor
<i>Hornyik János utca</i>	Id. Görögtemplom utca
Horog utca	1850-től változatlan néven
<i>Horváth Cyrill tér</i>	Id. Sas utca
<i>Horváth Cyrill utca</i>	Id. Sas utca
<i>Horváth Döme körút</i>	Id. Halasi Kis utca
<i>Horváth Döme utca</i>	Id. Halasi Kis utca
Hosszú utca	1850-től változatlan néven
<i>Ilona utca</i>	Id. Retek utca; Zöldfa köz
Iskola u.	1850; 1879 után Koháry utca; 1979: Móricz Zsigmond utca; 2007: Koháry István körút
<i>Jász utca</i>	Id. Fürdő sor
<i>Jókai Mór utca</i>	Id. Budai Nagy utca
<i>Juhász utca</i>	Id. Hizláló sor
<i>Kada Elek utca</i>	Id. Talfája kis utca; Vásári Nagy utca
<i>Kalocsa utca</i>	Id. Villa utca
Kapás utca	1850-től változatlan néven
Kasza utca	1850; 1907 óta: Kasza utca, Vacsí utca és Széchy Mária utca
Kaszap utca	1850-től változatlan néven
Kaszárnya utca	1850; 1879 óta Katona József utca
Katona sor	1879; 1905: Katona József sor; 1907 óta: Bethlen körút és Kuruc körút
<i>Katona József sor</i>	Id. Katona sor
<i>Katona József utca</i>	Id. Kaszárnya utca
Katona sétatér	1879; 1905: Vasúti sétány; 1907: Városliget; 1915: Katona József sétány; 1979: Köztársaság tér; 2015: Kodály Zoltán tér
<i>Katona József sétány</i>	Id. Katona sétatér
<i>Katona József tér</i>	Id. Szentháromság tere
<i>Kálvin tér</i>	Id. Főiskola tere
<i>Károlyi utca</i>	Id. Malom utca
Kohári utca	1850; 1879: Koháry utca 1879; 1905: Kohári utca; 1907: Koháry utca; 1979: Móricz Zsigmond utca; 2015: Koháry István körút
Kakas utca	1850; 1907 óta Kazinczy utca
Kalap utca	1850; 1879–1907: Ó-temető utca; 1907-től Kalap utca
<i>Ó-temető utca</i>	Id. Kalap utca
Kanyar utca	1850; 1907 óta Kölcsy utca
<i>Kölcsy utca</i>	Id. Kanyar utca
Kácsa utca	1879; 1907 után Tizedes utca
<i>Kazinczy utca</i>	Id. Kakas utca
Kádár utca	1850-től változatlan néven, 1979-ben beépült
Kápolna utca	1562: Gyümölcs utca, 1800k: Gyümölcs utca; 1850: Kápolna utca, 1979: Lugossy István utca, 2015: Kápolna utca
<i>Kecskeméti Végh Mihály tér</i>	Id. Széchenyi utca
Kerekes utca	1850-től változatlan néven
<i>Kenderessy utca</i>	Id. Sutu utca
Kereszt utca	1879-től változatlan néven
Kerti sor	1850-ban említik, pontos helye ismeretlen
Keskeny utca	1850; 1907 után Búzás Mihály utca
<i>Kéttemplom köz</i>	Id. Templom köz
Kigyó utca	1850; 1907: Damjanich utca; 2007: Tóth László sétány 2015
Kisburga utca	1879; 1905: Kis burga utca; 1907: Nádasdy utca; 2015: beépült
<i>Kisfaludy utca</i>	Id. Bak utca; Vásári kis utca
Kiskereszt utca	1850; 1879: Kiskert utca; 2015: Kiskert tér
<i>Kiskert utca</i>	Id. Kiskereszt utca
<i>Kiskert tér</i>	Id. Kiskereszt utca
Kis pacsirta utca	1879; 1907 óta Pacsirta utca
Kistemplom utca	1850, 1879: Kistemplom köz; 1907 után Kistemplom utca
Kiszug	1850-ban említik, helye ismeretlen, valószínűleg beépült
<i>Klapka utca</i>	Id. Csongrádi kis utca
<i>Kodály Zoltán tér</i>	Id. Katona sétatér
<i>Koháry István körút</i>	Id. Iskola utca
<i>Koháry utca</i>	Id. Iskola utca
<i>Kórház utca</i>	Id. Füzes sor
<i>Kossa István sétány</i>	Id. Csongrádi út
<i>Kossuth körút</i>	Id. Széles utca
Kossuth tér	1879-től változatlan néven
<i>Kossuth tér</i>	Id. Halpiacz; Plébánia utca; Szentháromság tere
Kozma utca	1562-ban említi a török defter, helye ismeretlen
Költő utca	1850; 1879 után Mátyási utca
Könyök utca	1850; 1907 után Tompa Mihály utca
Könyves utca	1850; 1907: Werbőczy utca; 1948-tól Reiszmann utca; 2015: Fecske utca
Közép utca	1850; 1907 után Hétvezér utca
<i>Köztársaság tér</i>	Id. Katona sétatér
<i>Kőfaragó utca</i>	Id. Bika utca
Kőhíd utca	1879-től változatlan néven
Körösi Nagy utca	1591–1602: Körös utca (MJ I. 54), 1850: Körösi Nagy utca; 1879 után Nagykörösi utca
Körösi út	1850; 1879: Körösi köz; 1907: Nagykörösi út; 2015: Ceglédi út
<i>Körösi köz</i>	Id. Körösi utca
Kun utca	1559, 1562-ban említik török defterek, helye ismeretlen

<i>Kupa utca</i>	Id. Lakos utca
<i>Kurucz körút</i>	Id. Katona sor; Ráctemető sor
Kurucz tér	1879-től változatlan néven: 2015: Kurucz tér
Külsőbúzapiacz	1850; 1879 után: Széchenyi tér
Külbúzapiac utca	1850-ban említik, beépült
<i>Külső Szegedi út</i>	Id. Szegedi út
Ladányi utca	1879-től változatlan néven; 2015: beépült
Lakatos utca	1850; 1907 után: Wesselényi utca
Lakos utca	1850; 1907 után Kupa utca
<i>László Károly utca</i>	Id. Folyóka utca; Széchenyi utca
<i>Lechner Ödön utca</i>	Id. Hal utca
Lejtő utca	1850; 1907 után Báthory utca
Liba sor	1850; 1907 után: Dankó Pista utca
Liliom köz	1850; 1905 után Liliom utca
<i>Losonczy utca</i>	Id. Magos utca
Lovarda utca	1850; 1907 után Bánk Bán utca
<i>Lugossy István utca</i>	Id. Kápolna utca
Magos utca	1850; 1879 után Losonczi utca; 1907, 2015: Losonczy utca
Magtár sor	1850; 1907 után Szultán utca
Magyar utca	1850-től változatlan néven
Malom utca	1850; 1907 után Károlyi utca
Malom köz	1850-től változatlan néven
<i>Margit utca</i>	Id. Tyúkláb utca
<i>Martinovics utca</i>	Id Sáska utca
Matkói út	1879-től változatlan néven
<i>Mária körút</i>	Id. Mária sor
Mária köz	1879-től változatlan néven
Mária sor	1850; 1907 után Nyíri út és Mária körút; 2015: Nyíri út
Mária szőlősor	1879; 1907 után Széchenyi körút
Mária utca	1562: Szentmária utca (Káldy-Nagy 1977); 1850-től Mária utca
<i>Mátyási utca</i>	Id. Költő utca
Mezei utca	1819-től változatlan néven
Mérleg utca	1879; 1907-től Erzsébet utca
<i>Mihó utca</i>	Id. Nyúl utca
<i>Mikes utca</i>	Id. Timár utca
<i>Móricz Zsigmond utca</i>	Id. Iskola utca
<i>Munkácsy utca</i>	Id. Homoki utca
<i>Muraközy János utca</i>	Id. Darab utca
<i>Műkerti sétány</i>	Id. Csongrádi út
<i>Nagy utca</i>	Id. Vásári Nagy utca
<i>Nagyburga utca</i>	Id. Burga utca
Nagykávéház utca	1850; 1879: Petőfi utca; 2015: beépült
<i>Nagykőrösi út</i>	Id. Kőrösi út
<i>Nagykőrösi utca</i>	Id. Kőrösi Nagy utca
<i>Nagymagyarország utca</i>	Id. Vásári Nagy utca
Nagy piac	1850; 1879: Deák tér 1879; 1905: Deák tér és Kossuth tér; 1907 óta Szabadság tér
<i>Nádasdy utca</i>	Id. Kisburga utca
<i>Nefelejcs utca</i>	Id. Szárny utca
Nyár utca	1879-től változatlan néven
Nyereg utca	1850; 1907-től Erkel Ferenc utca
Nyíl utca	1850-től változatlan néven
<i>Nyíri út</i>	Id. Mária sor; Vágó köz
Nyúl utca	1850; 1907 után Mihó utca
Olaj utca	1850-től változatlan néven
Oldal utca	1850; 1907 után Bálvány utca
Orvos utca	1850; 1879-től Szlemenics utca
Oskola utca	1562-ben említik, helye ismeretlen (Káldy-Nagy, 1977). Talán azonos az 1850-ben emlegetett Régi Iskola utcával; Id. Régi Iskola utca
<i>Ó-temető utca</i>	Id. Kalap utca
Óvoda utca	1879; 1907 után Ferenczy utca
Ötvös utca	Id. Tyúk utca
z utca	1850-től változatlan néven
<i>Pacsirta utca</i>	Id. Kispacsirta utca
Pacsirta utca	1850, beépült
Pálinkás út	1739-ben említik, helye ismeretlen (KT I. 111.)
<i>Pálkai utca</i>	Id. Halasi Nagy utca
<i>Pászthóy utca</i>	Id. Gyík utca
Pásztor utca	1879-től változatlan néven
Páva utca	1850; 1907 után Fráter György utca; 1979: Úttörő utca; 2015: Fráter György utca
Perc utca	1879; 1907: Perczel Mór utca, beépült
<i>Petőfi Sándor utca</i>	Id. Vásári Nagy utca
<i>Petőfi utca</i>	Id. Nagykávéház utca
Piacz utca	1850
Plébánia utca	1879; 1905: Széchenyi tér; 1907: Széchenyi utca 1907; 1912 után Kossuth tér
<i>Platthy utca</i>	Id. Gyík utca
<i>Puskin utca</i>	Id. Serház sor; Szent Miklós utca
Rácztemető sor	1879; 1907 után Kurucz körút
<i>Rákóczi út</i>	Id. Temető Kis utca; Temető Nagy utca; Temető utca
Rávagy tér	1879-től változatlan néven
Remény utca	1879; 1905 után Bezerédy utca; 2015: Bezerédi utca
Retek utca	1850; 1907 után Ilona utca
Régi iskola utca	1850; 1907: Erdősi Imre utca; 1912-től: Erdőssy Imre utca; 1979: Erdősi Imre utca
<i>Reiszmann utca</i>	Id. Fecske utca; Könyves utca
Rigó utca	1850-től változatlan néven
Rózsa utca	1850; 1907 után Szilády Károly utca
Rövid utca	1879; 1907 után beolvadt a Szlemenics utcába, Id. ott
Sajtó utca	1850; beépült
Sarkantyú utca	1850-től változatlan néven
Sas utca	1850; 1907 után Horváth Cyrill utca; 2015: Horváth Cyrill tér
<i>Sántha György köz</i>	Id. Déllő utca
Sár utca	1850; 1907 után Balay utca

Sárkány utca	1850-től változatlan néven
Sáska utca	1850; 1907 után Martinovics utca
Serház sor	1879; 1907 után Szent Miklós utca + Mária körút + Széchenyi körút 1979: Puskin utca; 2015: Szent Miklós utca
Serház utca	1879-től változatlan néven
Séta sor	1850; 1907 óta Gyenes Mihály tér
Sétatér utca	1850-től változatlan néven
<i>Simon István utca</i>	Id. Burga utca
<i>Simonyi utca</i>	Id. Síp utca
Síp utca	1850; 1907 óta Simonyi utca
Sulyok utca	1879-től változatlan néven
Sutu utca	1850; 1907 óta Kenderessy utca
Szabad utca	1879-től változatlan néven
<i>Szabadság tér</i>	Id. Deák tér; Nagy piac
Szalag utca	1850-től változatlan néven; 1979: Farkas Sándor utca; 2015: Szalag utca
Szappan utca	1850; 1907 óta Hajdú utca
Szarvas utca	1850-től változatlan néven
Szárny utca	1879; 1907 óta Nefelejts utca; 2015: Nefelejcs utca
<i>Széchenyi körút</i>	Id. Mária szőlősor
<i>Széchenyi tér</i>	Id. Külsőbúzapiacz; Plébánia utca
Széchenyi tér	1879-től változatlan néven
Széchenyi utca	1879; 1907-től Belső-Széchenyi utca, 1933-tól Kecskeméti Végh Mihály tér
<i>Széchy Mária utca</i>	Id. Kasza utca
Szegedi út	1850-től változatlan néven; 2015: Belső- és Külső Szegedi út
<i>Szegedy György utca</i>	Id. Szűk utca
<i>Szegedy Lajos utca</i>	Id. Forrás utca
Szeglet utca	1850; 1879 óta Sziget utca
Szentelő utca	1850; 1879 óta Búzaszentelő utca
Szentháromság tere	1850; 1879: Barátok tere; 1905: Kossuth tér; 1907 óta Katona József tér
<i>Szent Miklós utca</i>	Id. Serház sor
<i>Szentlőrinci utca</i>	Id. Csongrádi Nagy utca
Széktó sor	1850; 1907 óta Tatár sor
Szél utca	1850; 1907 óta Hoffmann János utca
Széles utca	1850; 1907 óta Erzsébet körút + Kossuth körút
Szélmalom utca	1879-től változatlan néven
Szénapiacz	1850; 1857: Széna tér 1857; 1879: Collner tér; 1907 óta Czollner tér
<i>Sziget utca</i>	Id. Szeglet utca
<i>Szilády Károly utca</i>	Id. Rózsa utc
<i>Szlemenics utca</i>	Id. Orvos utca
<i>Szlemenics utca</i>	Id. Orvos utca
Szolnoki köz	1879; 1907 óta Szolnoki út
Szolnoki utca	1850; 1907 óta Bem utca
<i>Szolnoki út</i>	Id. Szolnoki köz
<i>Szondi utca</i>	Id. Gödrös utca
Szöllő sor	1850; 1907 óta Csáktornyai utca
<i>Szultán utca</i>	Id. Magtár sor
<i>Szűcs Lajosné utca</i>	Id. Déllő utca
Szűk utca	1850; 1933: Szegedy György utca; 1948 után beépült
Tabán sor	1850; 1907 után Tabán utca
<i>Tabán utca</i>	Id. Tabán sor
Tabán utca	1879; 1907 után Bethlen körút 1907
Talfái köz	1879-től változatlan néven
Talfái kis utca	1850; 1905: Kis Talfái utca; 1907: Talfája utca; 1979 után: Kada Elek utca
<i>Talfája utca</i>	Id. Talfája Kis utca
Tatai köz	1879; 1905: Tatay köz; 1907: Tatay utca; 2015: Tatay András utca
<i>Tatay András utca</i>	Id. Tatai köz
Tatai tér	1879; 1905: Tatay tér ; 1979 után Csányi János körút
<i>Tatár sor</i>	Id. Széktó sor
Tavasz utca	1850-től változatlan néven
<i>Táltos utca</i>	Id. Zöldfa köz
Tehén utca	1850; 1907 után Bercsényi utca
Temető Kis utca	1850; 1905: Rákóczy út; 1907 óta: Rákóczi út
<i>Temető sor</i>	Id. Gödröstemető sor
Temető utca	1850; 1879: Temető Nagy utca + Rákóczi út; 1905: Rákóczy út; 1907 óta Rákóczi út
Templom köz	1879; 1907: Barát utca; 1979 óta Kéttemplom köz
Templom tér	1879; 1905 után nem említik
Templom utca	1850; 1907 után Csányi utca
<i>Téglagyár utca</i>	Id. Alsócserep utca
Tél utca	1879-től változatlan néven
Tér utca	1879; 1907 után Toldi utca
<i>Tizedes utca</i>	Id. Kácsa utca
Timár utca	1850; 1879: Vadász utca; 1907 után Mikes utca + Vak Bottyán utca
Timár sor	1905; Id. még Árok
<i>Toldi utca</i>	Id. Tér utca
<i>Tompa Mihály utca</i>	Id. Könyök utca
Tolnai temető sor	1850; 1879 után Gödröstemető utca
<i>Tóth László sétány</i>	Id. Kígyó utca
Tölcsér utca	1905
Török utca	1905; 1979 után beépült
Trombita utca	1850-től változatlan néven
Tyúk utca	1850; 1907 után Ötvös utca
Tyúkláb utca	1850; 1907 után Margit utca
Uj utca	1562, helye ismeretlen
Új utca	1850-től változatlan néven
Újerdő sor	1850; 1879: Újerdősor; 1907 után Újerdő utca
<i>Úttörő utca</i>	Id. Páva utca
Vacsi sor	1879; 1907 után a beépült a Bethlen körútba
<i>Vacsi utca</i>	Id. Kasza utca
<i>Vadász utca</i>	Id. Timár utca
<i>Vak Bottyán utca</i>	Id. Timár utca
Varga utca	1562; helye ismeretlen
Varjú utca	1850; 1907 után Bánffy utca

<i>Vasúti sétány</i>	Id. Katona sétatér
Vágó köz	1879; 1907 után Nyíri út
Vágó tér	1879; 1907 után a Széchenyi körút része
Vágó utca	1819-től változatlan néven
<i>Városház utca</i>	Id. Hal utca
<i>Városliget</i>	Id. Katona sétatér
Vásári Kis utca	1850; 1907 után Kisfaludy utca; 2015: Bagi László + Kisfaludy utca
Vásári Nagy utca	1591–1602: Nagy utca/Vásári Nagy utca; 1809: Vásári utca; 1850: Vásári nagy utca; 1907 után Gáspár András utca + Vásári utca; 1933: Gáspár András utca + Kada Elek utca + Nagymagyarország utca; 1948: Gáspár András utca + Kada Elek utca + Dózsa György út; 1979 után Petőfi Sándor utca [nyomvonala a II. világháború utáni rendezés után jelentősen megváltozott! vö. A.4.1 , A.4.2 és C.9.1 tábla]
Vásársor	1850; 1879: Honvéd tér; 1907: Honvéd utca; 1933 után Árpád körút
<i>Vásári utca</i>	Id. Vásári Nagy utca
Vásári Tabán	1850; 1879; beépült
Vásártér	1879; beépült
<i>Werbőczy utca</i>	Id. Könyves utca
Veréb utca	1850; 1907 után Zápolya utca
<i>Wesselényi utca</i>	Id. Lakatos utca
Villa utca	1850; 1907 óta Kalocsa utca
<i>Villám István utca</i>	Id. Aradi utca
<i>Vörösmarty utca</i>	Id. Hemző utca
<i>Zápolya utca</i>	Id. Veréb utca
<i>Zimay László utca</i>	Id. Hegyi utca
Zöldfa köz	1879; 1905: Ilona utca; 2015: Táltos utca
Zöldfa utca	1850-től változatlan néven
Zöldkert utca	1850; 1907 után Bocskai utca
Zug utca	1850, helye ismeretlen, valószínűleg beépült
Zsinór utca	1850-től változatlan néven

9 Egyházi Intézmények / Ecclesiastical institutions

9.1 Katolikus intézmények / Catholic institutions

9.1.1 Plébániák / Parish churches

Homoki-kápolna / Belső Boldogasszony-/Kisboldogasszony-kápolna
Helyét és maradványait eddig régészeti kutatás nem tisztázta, a Kápolna utcában (ma: Kecskeméti Végh Mihály tér) állt. Építésének ideje nem ismert, főoltárát Szűz Mária, egyik mellékoltárát Szent Jeremiás, másikat Szent Dániel tiszteletére szentelték. 1778-tól önállósága megszűnt és a Szent Miklós-plébánia filiájaként működött. 1795-ben leégett, ezután nem építették újra. A telket 1816-ban Barak Mihály vásárolta meg, majd

54. ábra. Az Urunk Mennymenetele-templom (Nagytemplom), 2018
Fig. 54 The Ascension of Our Lord Church (Great Catholic Church), 2018
Fotó/Photo: Borsos Szilárd, 2018

1820 táján beépítette (ld. még: *Székhelyek/Házak*) (Hornyik 1927 [1882] 21; KT I. 69; Juhász 1999, 40–41.).
(**A.2.1**; **A.3.1**; **C.3.2.** és **C.3.3** tábla).

Szent Miklós- (később ferences) templom
A Piac téren (ma: Kossuth tér) álló templom.
Mai formájában 1777–1782 között készült el. Keletelt, egyhajós, poligonális szentélyzáródással. A tornyon, az északi mellékterében és a szentélyen támpillérek, és középkori nyílástöredékek. A templom ebben a formájában legkorábban a 14. század második felében épült. Hajóját és szentélyét a 15. század első felében meghosszabbították. 1564-ben a protestáns és katolikus felekezetek megosztva használták. 1644-ben a ferencesek használatába került. Északi mellékterét a Szent Antal-kápolnát 1678–1679-ben átépítették, 1772–1782-ben újjáépítették. Tornya 1790-ben készült el, ezt 1863-ban újjáépítették, 1933-ban restaurálták. (Bardoly-Haris 2006, 70–71.).
1475: *in Cimiterio p[ar]ochialis Eccl[es]ie Beati Nico[la]j et confessoris in opido kechkemeth* (Balyi 1936, 93.), 1487: a kecskeméti Szt Miklós egyházban szentelik pappá Apostagi Benedek fiát, Imrét (Békefi 1910, 421–422.), 1564: *öreg kő templom* (Hornyik 1861, 225.), 1658: *az kő templomm mellette levő sekrestye, az kő Templom Torony alatt levő ajtaja, cinterem fala* (Hornyik 1861, 233–236.), 1678: *a Templomnak kőfala, az is nagyobb részent földig rombolva és pusztulva maradván* (Blahó 1775, 36–37; Biczó 1976, 329–330.); 1681: torony, sekrestye, templom kerítésének említése (Biczó 1976).
1783 (**A.2.1** tábla).

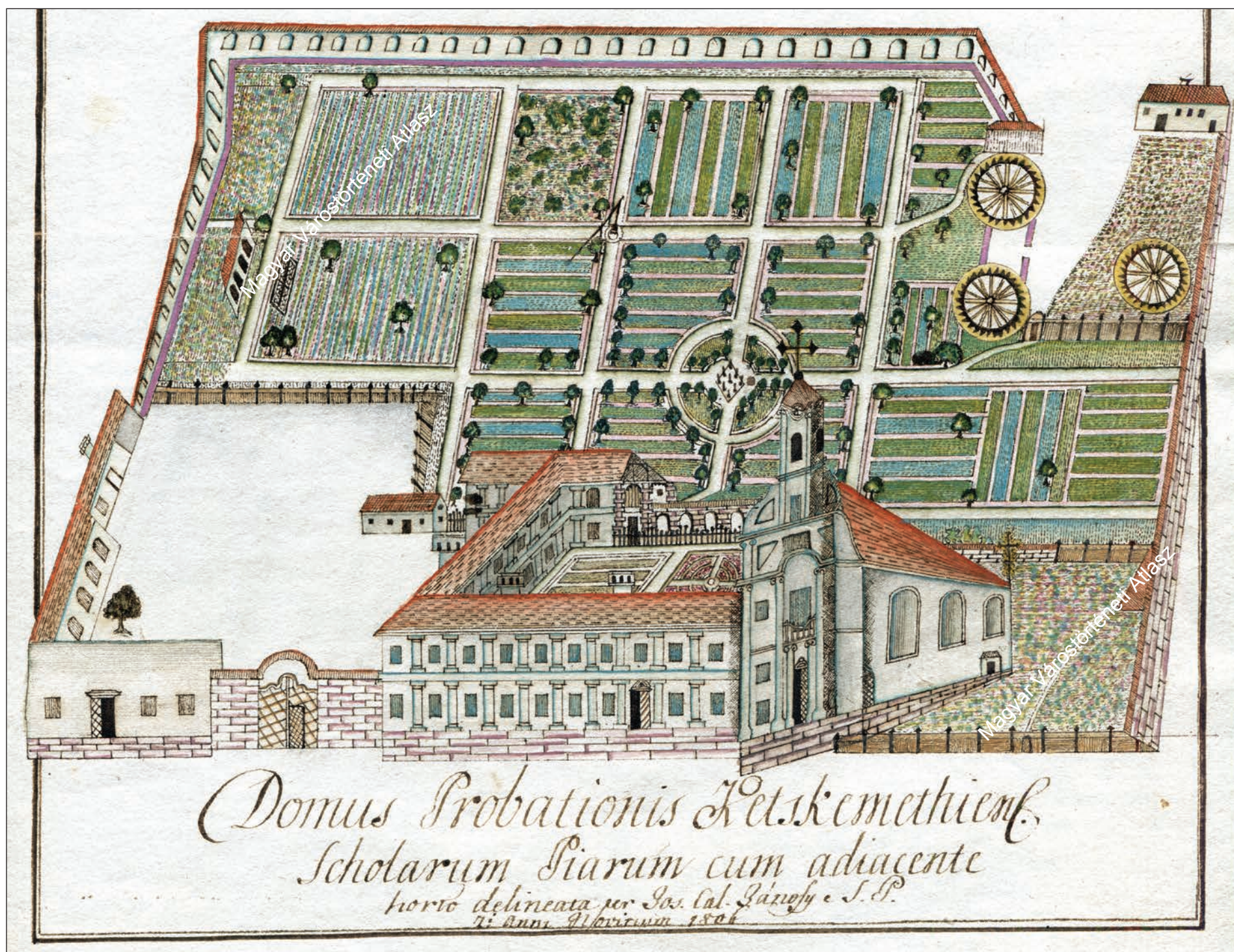
Urunk Mennymenetele-templom / Nagytemplom
A korábbi Piac téren (ma: Kossuth tér) áll, ma a Kalocsa-Kecskemét Főegyházmegye Társszékesegyháza, Főplébánia (54. ábra).
Egyhajós, egyenes szentélyzáródású copf stílusban épült templom. A város 1752-ben kapott engedélyt Mária Teréziától a templom megépítésére, helyét 1772-ben jelölték ki, 1774-ben kezdődött meg az építkezés. 1791-ben felszentelték, de csak 1799-ben fejezték be. 1819-ben tornya és tetőzete leégett, 1863-ban állították helyre. (Bagi 1903; Farkas 1998; Bardoly–Haris 2006, 71.).
1857: *Templom* (**C.6.1** tábla).

Szent Erzsébet-templom / Czollner téri templom
Az Apostolok-kápolnája helyén épült a Széna piacon (ma: Czollner tér). Ma a Kecskeméti Főplébániához tartozó templomigazgatóság.
Épült 1825–1827 között Czollner Mihályné Béni Erzsébet adományából. Egyhajós, egyenes szentélyzáródású templom. A templom északi homlokzatához két oldalról zártsorúan beépített épületszárnyak csatlakoznak. 1898–1899-ben a tornyát renoválták, majd az 1911-es földrengésben keletkezett súlyosan sérüléseket javították ki. 1917-től 1950-ig az angolkisasszonyok zárdatemploma volt, a rendházat a korábbi ispotályban (ld. *Egészségügy*) alakították ki. 1929-ben a templombelső teljes felújítására került sor, 1932-ben a szentélyt újították fel, majd 1934-ben a kórust bővítették. Felújították 1960-ban, majd 1998-ban. Az iskolát Ward Mária Leánygimnázium néven 1992-ben újraalapították, ekkor a Lovarda (ld. *Laktanyák*) épületét is felhasználták. Az iskola és rendház itt működött 2012-ig (Kovács 1989; Bardoly–Haris 2006, 64.).
1857: *Templom* (**C.6.1** tábla) 1933: *Angolkisasszonyok intézete* (**A.4.2** tábla).

9.1.2 Kolostorok / Monasteries
Ferences templom és rendház
A ferencesek 1644-ben kapták meg a Szent Miklós-plébániatemplomot. A templom átalakításával (ld. *Szent Miklós-, később ferences templom*), illetve a kapcsolódó épületegyüttesével alakították ki rendházukat, a Templom közben (ma: Kéttemplom köz). A rendház a templomhoz nyaktaggal csatlakozó, négyszögletes, egyemeletes, nyeregvető szárnyakból álló épületegyüttes, egy középkori eredetű, tisztázatlan korú és funkciójú épület, feltehetőleg torony (ld. még *Védelem*) felhasználásával épült. A komplexumot 1701–1702-ben kezdték el építeni, 1722–1724 között folytatták az építkezést, de csak 1736-ra készült el teljesen (Biczó 1976, 355; Bardoly–Haris 2006, 70.). 1737-ben Bél Mátyás szerint a ferences atyák klostromával kapcsolatban leírta, hogy a templomot fal övezi, és mély árok veszi körül (Bél 1982 [1737]). A templom ma a Kecskeméti Főplébániához tartozik, a rendház épületében a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kodály Intézete működik.
1783 (**A.2.1** tábla).

Piarista templom és rendház
A piarista rendház és iskolaépület (ld. *Oktatás*). A kolostor ma piarista rendházként, illetve középiskolai kollégiumként működik. A templom zártsorú beépítésben 1720 és 1725 között épült, az egykori Budai Nagy utcában (ma: Jókai utca). Eredetileg a földszinten volt az iskola, emeletén a rendház. A rendháztól délre 1729–1742 között épült fel a piaristák temploma, mely 1765-ben készült el végleg (15. és 55. ábra). A templom ma a Kecskeméti Főplébániához tartozó, piaristák által irányított Szentháromság-plébániaként működik (Bardoly–Haris 2006, 76.). Legkorábbi térképes ábrázolás: 1783 (**A.2.1** tábla).

Ward Mária Angolkisasszonyok rendháza
Ld. *Szent Erzsébet-templom*, fentebb.

55. ábra. Domus Probationis Ketskenetiensis. Scholarum Piarum cum adiacente [A kecskeméti piarista templom, kolostor és iskola], 1804

Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára, VI.3.P.26

Fig. 55 Domus Probationis Ketskenetiensis. Scholarum Piarum cum adiacente [The Piarist Church, Convent and School in Kecskemét], 1804

Central Archives of the Hungarian Province of the Piarist Order VI.3.P.26

Jó Pásztor zárda

Jó Pásztor Szeretetéről Nevezett Miasszonyunk Nővérei 1924-ben telepedtek le Kecskeméten a Szolnoki út 48. sz. alatt. A nővérek 1926-ban kápolnát építettek, majd 1928-ban új épülettel bővítették az együttest, ahol fiatal lányok oktatásával és javító-nevelésével is foglalkoztak. Az intézményt 1948-ban felszámolták, 1993-ban újraalapították, azóta Jó Pásztor Otthon néven működik, elsősorban idősgondozással foglalkoznak (Farkas 1998). 1933: Jó Pásztor zárda (A.4.2 tábla); 1948: „Jó Pásztor” Zárda (C.8.2 tábla).

9.1.3 Kápolnák / Chapels

Szent Anna-kápolna

A Szent Miklós-templom bővítményeként épült a 15. században. (ld. Szent Miklós-, később ferences templom) (Biczó 1976; Juhász 1999, 47–52.).

Szent Antal-kápolna

A Szent Miklós-templom legkésőbb épült tartozéka, 1679–1686 között készült el. Ma a templom északi oldalhajója (Biczó 1976; Bardoly–Haris 2006, 70–71.).

Szent Mihály-kápolna

A Szent Miklós-templom (ld. Szent Miklós-, később ferences templom) mellett, ettől nyugatra állt (ma: Kossuth tér). A hagyomány szerint a református fatemplom (ld. Református templomok) helyére épült, ám a hitelesítő feltárás a kápolna nyomai alatt a fatemplom maradványait nem azonosította. Középkori, 15. századi osszáriumra épült az 1678-as tűzvész utáni átépítéskor, 1698-ra készült el. A piarista atyák és az 1715-ben megnyílt kegyesrendi iskola diákjai itt tartották istentiszteleteiket a piarista templom felépültéig (Biczó 1976; Juhász 1999, 51.). A kápolnát 1796-ban bontották le egy tűzvész után, a 19. századi térképeken már nem jelölik (C.3.3, C.6.1 és A.1.1 tábla), helyén 1869-ben már bazársor (ld. Vásár, Szolgáltatás) áll, melyet az 1970-es években elbontották. Ma romként van bemutatva.

Tizenkét Apostol-kápolna

A korábbi Széna piacon, a Temetői kapunál (ma: Czollner tér), az Erzsébet-templom helyén állt. Néky Szabó István és a városi polgárok adományaiból épült 1722–1732 között, majd 1825-ben lebontották az Erzsébet-templom építéskor (Kovács 1989, 47–50; Juhász 1999, 64–65.). (A.2.1 és C.4.2 tábla).

Sarlós Boldogasszony-/Mária-kápolna

Külterületen, a Máriahegytől nyugatra, ma is álló épület. Ma a Kecskeméti Főplébániához tartozó misézőhely. Épült 1713-ban, megújították és kibővítették 1892-ben. Kereszt alaprajzú, félköríves szentélyzáródású templom. (A.2.1, C.7.2 és C.8.1 tábla).

Szentháromság-kápolna

1718–1726 között Néky Szabó István építette, 1739-ben temetőt nyitottak körülötte (vö. Szentháromság temető), ami 1964-ig volt használatban. 1964–1998 között könyvtárként használták, ma újra templom, de használaton kívül (Juhász 1999, 164.). (A.2.1, C.4.1, C.7.2 és C.8.1 tábla).

9.2 Református templomok / Calvinist churches

Református fatemplom

A reformátusok első temploma, pontos helye máig ismeretlen.

A hagyomány szerint a Szent Mihály-kápolna a helyére épült, ám a hitelesítő feltárás a kápolna nyomai alatt a fatemplom maradványait nem azonosította (Blahó 1775; Biczó 1976). A ferencesek Historia Domusának 1759-es feljegyzése szerint a fatemplom a Szent Miklós-templomtól (ld. Plébánia templomok) nyugatra feküdt (Historia Domus 15.). Ezt több kutató cáfolta, és valószínűsítik, hogy az építmény a református Ókollégium (ld. még Oktatás) telkének szomszédságában, a Templom közben (ma: Kéttemplom köz) állhatott (Juhász 1999, 57.) 1658: az fatemplom (Hornyik, 1861, 233–236.).

Református templom

A Piac téren (ma: Kossuth tér) áll, ma a Kecskeméti Református Egyházközség használatában. 1684-ben épült (Bardoly–Haris 2006, 72.), 1737-ben a templomot fal övezi és mély árok veszi körül (Bél 1982 [1737]). A templom egyenes szentélyzáródású, kéthajós épület. A körítőfal másfél öl (2,84 m) magas volt. 1787–1790 között átépítették falait, tornyát megmagasították. Külső oldalához 1714-ben boltokat építettek (ld. még Szolgáltatás – Református Bazársor), majd 1877–1878-ban a kerítés részben elbontásával a boltokat átépítették.

56. ábra. A református templom az 1950-es években (jobbra) az elé épített bazársorral. Előtte az Újkollégium, középen elől az Új Zsinagóga és tőle jobbra a Cifrapalota.

Zempléni Múzeum Képeslaptára, Ltsz.: 0014504

Fig. 56 The Calvinist Church (on the right) with the shops built in front of it in the 1950s. The New College (in front of it), the New Synagogue (at the front, in the middle), and the Cifrapalota ('Ornamented Palace', on the right).

Zemplén Museum, Collection of Postcards, Inv. No.: 0014504

A kerítés végleges elbontása az 1911-es földrengés után történt (Bardoly–Haris 2006, 72–73; Juhász 1999, 58; 56. ábra). 1783 (A.2.1 tábla).

9.3 Evangélikus templom / Lutheran church

Evangélikus templom

Budai Nagy utcában (ma: Arany János utca) álló épület, ma az Evangélikus Egyházközség használatában. Épült 1863-ban. Görögkereszt alaprajzú templom. Homlokzatát a 19. században bazársorral fedték el, ezt 1984-ben bontották le előle (Bardoly–Haris 2006, 62.). (C.7.1, A.4.1, A.4.2, C.8.2, C. 9.1 táblák; 25. ábra).

9.4 Görögkeleti templom / Greek Orthodox church

Görögkeleti/Szentháromság-templom

Széchenyi téren (ma: Széchenyi tér) álló épület, működő, a Magyarországi Orthodox Exarchátushoz tartozó templom. Épült 1824–1829 között. Csatlakozó beépítésben álló egyhajós, félköríves szentélyzáródású épület (Bardoly–Haris 2006, 81.). (C.7.1, A.4.1, A.4.2, C.8.2, C. 9.1 táblák).

9.5 Zsidó vallási intézmények / Jewish synagogues

Régi zsinagóga

Az Új zsinagógától északra a Beretvás Szálloda (ld. *Szolgáltatás/Vendéglátás*) szomszédságában. 1818-ban épült, kis méretű, téglalap alaprajzú épület az Új zsinagógától északra, egy magánház udvarában. Ma használaton kívül, üresen áll (Bardoly–Haris 2006, 79.).

Orthodox zsinagóga

A Barátok terén (ma: Katona József tér) szabadon álló, téglalap alaprajzú épületegyüttes (57. ábra). Az itt álló házat 1890-ben alakíttatta át Tóth István (ifj. Bíró István építőmester). Hamarosan itt működött a Loth-féle, „Ét- és Táncterem a Pistához” címzett vendéglő. 1918-ban az orthodox hitközség vásárolta meg a házat s még abban az évben zsinagóga céljára alakíttatta át. A II. világháború után többféle funkciója volt, majd sokáig üresen állt. 1990–1991-ben lebontották, majd részben visszaépítették, a

57. ábra. Az egykori orthodox zsinagóga 1983-ban (1991 óta Magyar Fotográfiai Múzeum)

Fig. 57 The building of the former Orthodox Synagogue in 1983 (Museum of Photography since 1991)

Fortepan–141166

díszítőfestést rekonstruálták. Az épületben ma a Magyar Fotográfiai Múzeum működik (Bardoly–Haris 2006, 69.).

1933: *Orth. izr. imaház* (A.4.2 tábla).

Új zsinagóga

Az Iskola utcában (ma: Koháry krt. – Szabadság tér – Rákóczi u. által határolt terület) áll, a Régi zsinagóga szomszédságában. Épült 1864–1871 között, orientalizáló (moreszk) romantikus stílusban. Csatlakozó beépítésben álló téglalap alaprajzú épület. 1911-ben a földrengés során a kupolája megbil-lent, ezt 1912–1913-ban új kupolára cserélték. 1944-ben hadi célokra használták, majd üresen állt. 1966-ban a város megvette és 1974-re Tudomány és Technika Házává alakították – a homlokzatát helyreállítot-ták, a belsejét teljesen átépítették, azóta ebben a funkcióban használják. (Bardoly–Haris 2006, 79.).

1905, 1933: *Izraelita templom* (A.4.1, A.4.2 tábla).

Izraelita temető mártírcsarnoka

A Budai úti izraelita temetőben. 1914-ben a temető területén szertartási helyi-ség épült, melyet 1949-ben az Auschwitzban elhunyt kecskeméti zsidó mártírok emléke előtt tisztelgő csarnokká alakítottak át.

10 Temetők / Cemeteries

10.1 Katolikus temetők / Catholic cemeteries

Homoki/Belső Boldogasszony-kápolna körülötti temető

A Homoki-kápolna (ld. *Plébániák* alatt) körüli temető, használatban a középkor-tól 1777-ig. 1770-ig a temetőt a reformátusok és a katolikusok együtt használták. A temetőt övező kő-, illetve téglafalat 1816-ban bontották le (Juhász 1999, 37–42.). (A.2.1 és C.2.1 tábla).

Szent Miklós-plébániatemplom körüli temető

A Szent Miklós középkori eredetű plébániatemplom (ld. *Plébániák* alatt) körül (ma: Kossuth tér) fallal, mély árokkal körülvett temető, használatban a középkortól 1777-ig. A régészeti feltárás eredményei szerint a 14. században árok vette körül, majd a 15. században kőkerítéssel is körülvették, illetve a temetőkertben csontházat épült (ld. még *Szent Mihály-kápolna*) (Biczó 1976; Juhász 1999, 47–52.). (A.2.1, C.2.1 és C.1.4 tábla).

Czollner téri katolikus temető

A Czollner téren a Tizenkét Apostol tiszteletére szentelt templom (ld. *Kápolnák* alatt) körül terült el; mára részben beépült, illetve park. Források hiányá-ban nem dönthető el, hogy mikor létesült, talán az 1644-es vagy az 1678-as pestisjárvány idején elhunytakat temették el ide először, azonban korábbi előzményét sem lehet kizárni. 1778-ban lezárták, a temető egy részére 1815-ben új katolikus ispotály épült (ld. *Egészségügy* alatt), illetve 1818-ban téli lovaglóiskola és Órház (ld. *Védelem – Katonai Lovarda, Órház* alatt) létesült (Hornyik 1927, 23–24; Juhász 1999, 64.). (A.2.1 és C.2.1 tábla).

Szentháromság temető

A várostól délre, a Vásárállás (ld. *Kereskedelem*) területén. 1739-ben nyitották meg a pestisben elhaltak temetésére, a Szentháromság-kápolna (ld. *Kápolnák*) környékén. 1740-től lezárva tartották, deszkakerítéssel elkerí-tették. 1778-tól újra használták, többször bővítették. 1790-ben a temető Halasi út felőli kapujának közelében a ferences rend Kálváriát (ld. *Útmenti keresztek, szobrok, emlékművek* alatt) állíttatott. 1908-ban a Küküllő utca – Árpád körút közötti szakaszát lezárták, 1910-ben jelölték ki ma is ismert határait. 1961-től a Rávány tér felől lakótelep építését kezdték meg, a temető egy részét 1962 és 1964 között exhumálták. 1964-ben véglegesen bezárták, azóta emlékpark (Juhász, 1999 163–171; KT I. 621, 866. jegyzet; A.2.1–A.2.2, C.2.1.–C.2.2, C.4.1–C.4.4 és C.7.1–C.9.2 tábla; 17. ábra).

Budai úti Kiskatolikus temető

A Budai kapun (ld. *Védelem* alatt) kívül, a Budai út nyugati oldalán található. 1777-ben nyitották meg, 1779-ben árkokkal és bakháttal zárták körül. Ugyaneb-ben az évben felépítették a temetőcsősz házat, melyet 1795-ben felújítot-tak. 1779-ben ezen túl egy haranglábat is építettek. 1964-ig volt haszná-latban, 1944-ben német, illetve orosz katonákat is eltemettek itt, ezek emlékműve ma is megtekinthető. 2009-ig emlékpark volt, ekkor a sírokat exhumálták, a temetőt felszámolták. Jelenleg hasznosítás nélküli állapotban. (A.1.1, A.2.2, A.3.1.–A.3.2, A.4.2–A.4.1, C.6.2, C.7.1, C.8.2 és C.9.1.–C.9.2 tábla).

Gödrös temető

Az Ürgés városrészben, a mai Dankó utca, Zsinór utca északi végében, a Kurucz tér környékén volt. 1776–1850-ig volt használatban. 1791-ben haranglábat állítottak fel a területén. Területét 1912–1913-ban teljesen kiürítették, mára beépült, részben ipari terület, illetve vásártér (Hornyik 1927, 24; Juhász 1999, 97–103; A.4.1, C.2.2, C.3.3, C.5.1, C.6.2 és C.7.1–C.7.2 tábla).

Vasútkerti katolikus katonai temető

A Séta tér (ma: Katona József park) területén. 1791-től ide temették el a császári katonaság halottait. 1849-ben bővítették, majd a vasúti építkezések miatt

a temetőt az 1850-es évek elején lezárták, területét 1857-től parkosították (Juhász 1999, 88; C.1.5 tábla).

10.2 Református temetők / Calvinist cemeteries

Református fatemplom körüli temető

A református fatemplom (ld. *Református templomok*) körül 1678-ig temetkeztek a hívek. Fallal volt elkerítve, a területe a Szent Miklós-templom körüli katolikus temetővel egyező nagyságú volt (Juhász 1999, 57–58.).

Református templom körüli temető

Az 1684-ben elkészült református templom (ld. *Református templomok*) köré ezen évtől 1778-ig temetkeztek (Juhász 1999, 58–59; C.1.4 tábla).

Czollner téri református temető

1700 körül nyitották, 1778-ig volt használatban. A Czollner téri katolikus temető szomszédságában (Juhász 1999, 62–63; Hornyik 1927, 24; C.2.1 és C.1.4 tábla).

Ráctemető

A Ráctemető sortól északra (ma: Kurucz krt. 20–22. környéke) helyezkedett el, az 1707. évi rác betörés áldozatai számára nyitott temetkezési hely. Pontos helye ismeretlen, nevét az 1860-as, 1870-es években is emlegetett Ráctemető sor őrizte (Juhász 1999, 73.).

Vasútkerti református temető

1739-ben a pestis miatt nyitották, 1876-ban határozott a város a bezárásáról. A temető északi részébe a pestisben elhaltakat temették, míg a déli oldalon a pestis után, 1741-ben kezdték meg a temetéseket. 1831-ben a kolerajárvány miatt területét kismértékben bővítették. Kerítése nem volt, árok határolta (Hornyik 1927, 24; Juhász 1999, 76–77; KT I. 621, 866. jegyzet; C.6.2 tábla).

Budai úti református temető

A Budai kapun (ld. *Védelem*) kívül, a Budai út keleti oldalán található. Ma is használatban levő temető, illetve kegyeleti park. 1778-ban nyitották meg, területét többször bővítették. 1975-ben a temető területének egy részét exhumáltak, majd beépítették (Juhász 1999, 183–195; A.4.1 és C.7.1–C.7.2 tábla).

Ürgési/Alsó református temető

Az Ürgés városrészről délre, ma a Mártírok útjától délre, hozzátévelegesen a Vasutas sportpálya területén. 1794–1905-ig volt használatban, 1874-től köztemető. Mára megszűnt, beépítették (A.4.1, C.5.1 és C.7.2 tábla).

10.3 Lutheránus temetők / Lutheran cemeteries

Vasútkerti evangélikus temető

A Séta tér (ma: Katona József park) területén. 1781–1857-ig működött (Juhász 1999, 87–88; C.6.2 tábla).

Czeplédi úti evangélikus temető

1869-ben vásárolta meg a város és adta át az Evangélikus Egyháznak a területet, a temetőt még ugyanebben az évben megnyitották. 1922-ben területét bővítették, majd 1964-ben zárták be, jelenleg kegyeleti park (A.4.1 és C.7.1–C.7.2 tábla).

Matkói úti evangélikus temető

A Matkói és Halasi utak között (ma: Mindszenti krt. déli oldalán, a Rendőrfalu területén) 1791–1869-ig működött, 1832-ben területét kibővítették (Juhász 1999, 93–95.).

10.4 Görögkeletiek temetői / Greek Orthodox cemeteries

Régi görögök temetője

A Vásártér délkeleti részén, a Szentháromság temetővel (ld. *Szentháromság temető*) átellenben. 1764. és 1784. évi kérvényükben említik, hogy a 17. század óta külön temetőjük volt. Valószínűleg ezt a temetőt ábrázolják a Vásártér 1792. évi felmérésén. Használatának, illetve lezárásának pontos ideje nem ismert (Juhász 1999, 122; C.4.1 tábla).

Kápolna utcai görögkeleti temető

A Homoki kapunál (ma: Szövetség tér). 1764–1918-ig működött, 1928-ban a sírok egy részét a református temető Irinyi utcai felébe, illetve később a köztemetőbe helyezték át. Területe részben park, részben beépült terület (Hornyik 1927, 25; Juhász 1999, 121–122; C.7.1 és A.4.1 tábla).

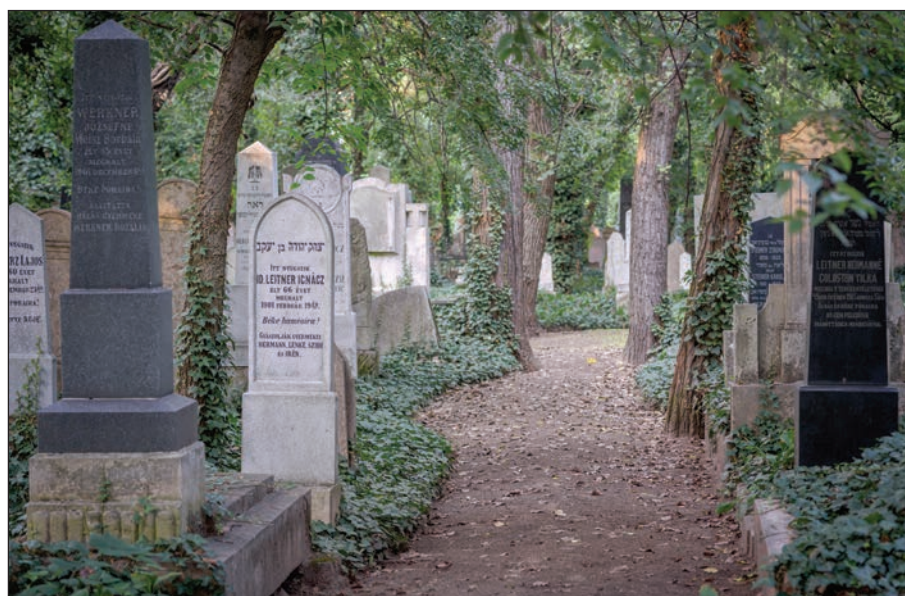
Görög temető

A Budai úti református temető Mária köz felé eső szélén. Az 1929. évi várostérképen ábrázolják.

10.5 Izraelita temetők / Jewish cemeteries

Izraelita temető

A Kőrösi kapu és a Szolnoki kapu között, a Városárkon kívül, (ma: Kurucz krt.-tól északra, a volt KTE pálya déli részén). 1774–1874-ig volt használatban, árok övezte. 1822-ben és 1841-ben bővítették területét, így a református ótemetővel közvetlenül határos lett (Ö. Kovács 1996, 102; Juhász 1999, 83–85; A.4.1 és C.6.1–C.6.2 tábla).

58. ábra. A Budai úti zsidó temető, 2018

Fig. 58 The Jewish cemetery in Budai Street, 2018

Fotó/Photo: Borsos Szilárd

Budai úti Izraelita temető

A Budai út (ma: Budai út) keleti oldalán, a Katolikus temetőtől északra. 1879-ben vásárolta meg a hitközség temetkezőhely létrehozására. 1964-ben a temetőt bezárták, 1990-től újra megnyitották (A.4.1, A.4.2 és C.8.2 tábla; 58. ábra).

10.6 Egyéb / Other

Matkói úti köztemető

A Matkói út – Halasi út – Fülöpszállási vasút közötti részen nyitották 1907-ben, a korábbi református temető szomszédságában. 1931-ig volt használatban, területe beépült (Károlyfalvi et al. 2016, 7–8.).

Kutyatemető

A Szolnoki útban, a Városon kívül (ma: Szolnoki út). Története ismeretlen (C.7.2 tábla).

59. ábra. A ferences Kálvária, 2018

Fig. 59 The Franciscan Calvary, 2018

Fotó/Photo: Borsos Szilárd

11 Út menti keresztek, szobrok, emlékművek / *Roadside crosses, statues, public memorials*

Az alkotásokat készítésük időrendjében soroljuk fel. Az emlékekkel kapcsolatban először a mai fellelhetőségüket, utána a készítés/állítás időpontját, illetve a készítőik nevét adjuk meg. Ezt követik az egyéb kiegészítő információk.

Szentháromság-szobor

Katona József tér; 1741/1742, Conti Lipót Antal (1742). Felújítás: Fischer Boldizsár (1786), Jablonszky Vince (1892), Maár Antal műlakatos (1892) (Juhász 1981; Bardoly–Haris 2006, 68; 24. és 70 ábra).

Ferences Kálvária

Kossuth tér, 1790 (dombormű), 1816 (szoborcsoport). Az együttest 1958-ban lebontottak, majd Nyárlőrincre szállították. Végül 1982-ben a ferences templom előterében állították fel újra (Bardoly–Haris 2006, 71; 59. ábra).

Református Kollégium építésének emléktáblája

Az 1678-ban leégett református kollégium újjáépítése alkalmából készített feliratos márványtábla 1753-ból. A Református Ókollégium (ma: Ráday Múzeum) előcsarnokában.

Emlékkereszt

Katona József park. 1850. Eredetileg a mai park területén működött egykori temetőben (ld. *Katolikus Temetők*) állt.

Nepomuki Szent János-szobor

Czollner tér, 1856-ban állították.

Katona József-szobor

Dózsa György út 3. (Katona József Gimnázium), 1858, Züllich Rudolf. Eredetileg Budapesten a Népszínház előtti kis kertben állították fel. Innen az 1860-as években Tomory Anasztáz Gomba községben levő birtokára vitte, majd 1881-ben Kecskemétnek ajándékozta. A szobrot 1883-ban a Műkertben (ld. *Majorságok*) a főkertész lakása előtti virágos kertben állították fel, itt állt 1954-ig (ld. **C.8.2.** tábla), mikor a Katona József Gimnáziumba került, azóta ott áll.

Katona József-mellszobor

Kodály Zoltán tér, 1861, Dunaiszky László. 2000-ben a szobrot eltulajdonították. 2002-ben Sütő József szobrászművész elkészítette az eredeti szobor másolatát műköből, és azt helyezték a talapzatra.

1848/49-es emléktábla

Kossuth tér, 1892, Pataky Imre. A Nagytemplom (ld. *Plébániák*) külső falán, a bejárat mellett található.

Miklósvári Miklós Gyula-emlékmű

Miklóstelepi út, 1895. Stróbl Alajos tervei alapján Abt Sándor készítette.

Hornyik János-emléktábla

Széchenyi tér 19. 1894, Pataki Imre.

Kálvária

Szentháromság temetőben áll. Épült 1894–1899 között. Felújítva 2010-ben.

Kossuth Lajos-szobor

Kossuth tér, 1906, szobor: Telcs Ede, talapzat: Tőry Emil.

Szűz Mária-szobor

Boldogasszony tér, 1907. Alkotója ismeretlen.

Magyar Szentek

Kecskeméti Arborétum, Boldogasszony-kápolna közelében, 1912, Kisfaludi Stróbl Zsigmond. A szobrok eredetileg a Kossuth téren álló egykori katolikus bérház falait díszítették. 1964-ben az épületet lebontották, Szent Istvánt, Szent Imrét, Árpád-házi Szent Erzsébetet, Árpád-házi Szent Margitot és Szent Miklóst a köztemetőbe szállították. 1999-ben a Sarlós Boldogasszony-kápolnához (ld. *Kápolnák*) vezető sétányra kerültek.

I. világháború zsidó hősi halottainak emléktáblája

Budai út, 1918. A Budai úti izraelita temetőben (ld. *Temetők*) az eredetileg szertartásteremnek épített Mártírok csarnokában (ld. *Zsidó vallási intézmények*).

Vilmos huszárezred emléktáblája

Kossuth tér, Nagytemplom (ld. *Plébániák*) falán, 1918, Imre Gábor.

I. világháborúban elhunyt joghallgatók emléktáblája

Szabadság tér 7., a Református Újkollégium falán, 1922.

Katona József-emlékkő

Kossuth tér, a Városháza bejárata előtt, 1934. Alkotója ismeretlen.

Erdősi Imre-emléktábla

Jókai u. – Erdősi u. sarok, 1938, Imre Gábor.

Assisi Szent Ferenc-szobor

Kossuth tér, egykori ferences rendház (ld. *Kolostorok*) kertjében, 1939, alkotója ismeretlen.

I. világháború áldozatainak emlékműve

A Szentháromság temetőben (ld. *Temetők*) a Küüllő utcai bejáratnál, 1939, Imre Gábor.

I. világháború áldozatainak emlékműve

Budai úti református temetőben (ld. *Temetők*).

Mátyási József-emléktábla

Rákóczi út 7., 1942, Imre Gábor.

Böszörményi Mihály-emléktábla

Böszörményi utca 3., 1942.

Mollináry ezred emlékműve

Katona József tér, 1943, Kisfaludi Stróbl Zsigmond.

Kőfeszület fémkorpusszal és Máriával

Sarlós Boldogasszony-kápolna mellett (Bardoly–Haris 2006, 82.).

Lourdes-i barlang

Sarlós Boldogasszony-kápolna (ld. *Kápolnák*) mellett, 1944-ben építették (Bardoly–Haris 2006, 82.).

12 Védelem / *Defence*

12.1 Város körüli árok / *Town ditches*

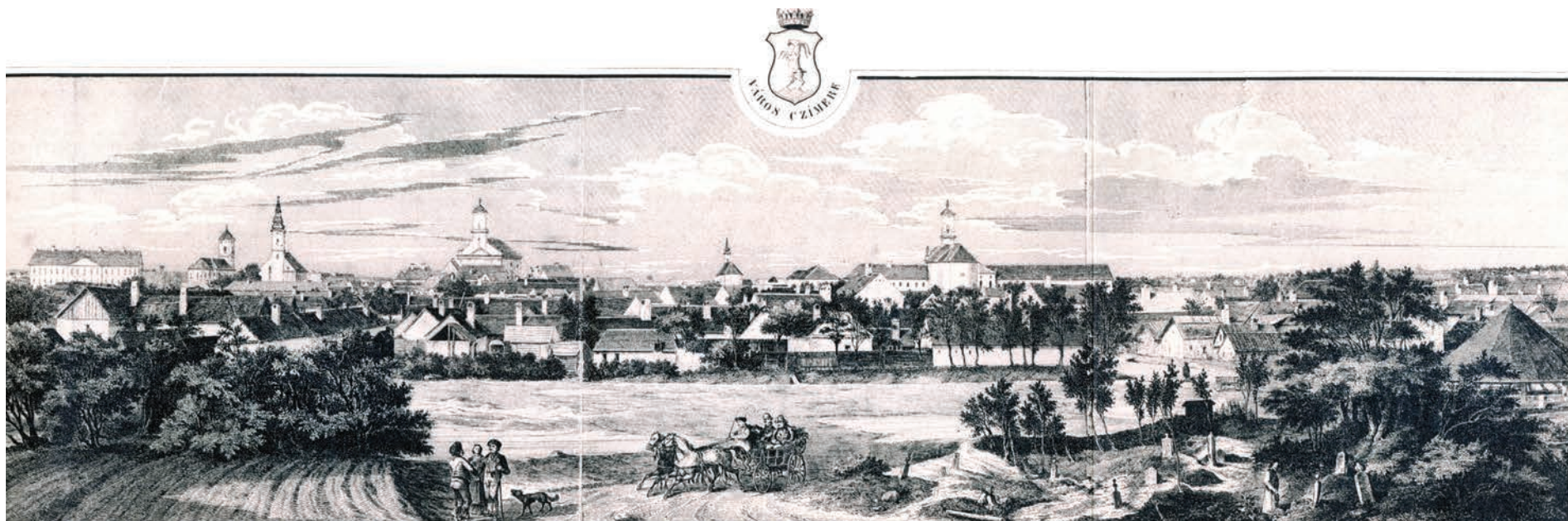
A várost körülvevő árok eredete és legkorábbi nyomvonala jelenleg nem ismert.

Az írott források szerint legkésőbb a 16. század második felében a települést árok és palánkfal vette körül. Az erődítések meglétére Kemálpasazáde török történetíró is utal *Mohácsnéme* című munkájában, amikor a várost a jelentékeny és erődített helyek között sorolja fel (Török Történetírók I., 270.). A közlekedést az árkon átvezető hidakon és kapukon szabályozták. Az árok nyomvonala a 17–19. század folyamán feltehetőleg többször módosult, a belterület növekedésével. A városárok első említése a városi iratokban 1659-ből származik, mikor is egy Csorba István nevű tolvaj elismerte, hogy kirabolta egy polgár házát, és az onnan ellopott pénzt és ezüstöt a város árkának partjában rejtette el (MJ I. 67). A 18. század elején Bél Mátyás szerint a várost egy sekély árok zárta körül. (Bél 1982 [1737]. A városi tanács ebben az időszakban komoly erőfeszítéseket tett a védelmi rendszer fenntartása érdekében, a városárok rongálóit például 1751-ben pénzbüntetéssel sújtották (Szabályrendeletek, 61.). Az árok állapotának ellenőrzésével és karbantartásával, a kapusok feladataival legrészletesebben az 1768-as tanácsi rendelet foglalkozik, ekkor többek között a tizedesek feladatai között sorolják fel az árok és a kapuk állapotának folyamatos figyelését, rendszeres jelentési kötelezettséggel a városi tanács felé, illetve a főbíró feladatai között is szerepeltetik, hogy évente négyszer két tanácsnokkal a városárok állapotát személyesen a helyszínen ellenőriznie kell. Ezenkívül, „...*mivel a tapasztalás azt mutatja, hogy a hol az árok élőfákkal meg vagyon rakva, mind ékesebb, mind pedig tartósabb és erősebb, azért kiki a lakosok közül a reá eső részt vagy fűz vagy nyár vagy szikfákkal jó sűrűen megrakja, és mindaddig gyarapítsa, míg a fák jól felnevelkedtek, s annakutánna is szorgalmatos gondviselés alatt tartsa*”. (Szabályrendeletek, 75–79.) 1772-ben újraszabályozták a városárok fenntartásának módját, ekkor a kerítés fenntartását közmunkaként határozták meg, „*úgy, hogy minden tized adjon bizonyos számú szekereket, és azok hozzanak Vacsról annyit [ti. fát szerk.], mennyit a kerítés helyreállítása kíván*”. (Szabályrendeletek, 83.) Minden erőfeszítés ellenére az árokrendszer a 19. század elejére több helyen elhanyagolt állapotban volt és feltöltődött, mint azt az 1825-ben hozott városi rendelet mutatja, mikor is a városárok újbóli kiásását rendelték el, hogy a városban a talajvíz megfelelő lefutását biztosítani tudják, és a városban vízállások ne lehessenek. (Szabályrendeletek, 257.) A városárokra vonatkozó utolsó utalás az 1849-ben hozott tanácsi döntés, mikor is a tanács ismét a városárok mentén házat birtokló lakosok kötelességévé teszi az árok tisztítását. A városárok első térképes ábrázolása az I. katonai felmérésen látható. A várost kerítő árok korábbi nyomvonala, nyomvonalai valószínűleg kapcsolatban állnak az 1860-ban, illetve az 1869-ben készült felméréseken ábrázolt vízfolyásokkal, azaz a vízfolyások jelezhetik az árok egykori hozzávetőleges vonalát. A városárok legkésőbbi, ismert nyomvonala a Tímár sor – Katona sor – Ráctemető sor – Kurucz tér – Széles utca – Rávagy tér – Vásárállás – Kőhid utca – Vágó tér – Mária szőlő sor – Vacs sor – Tabán utca nyomvonalán (ma: Bethlen krt. – Kurucz körút – Erzsébet körút – Kossuth körút – Árpád körút – Mária krt. – Széchenyi krt.) nyomvonalon haladt (**A.3.1, A.3.2, A.3.3, A.2.1, C.2.1–C.2.2, C.4.1 és C.6.2 tábla, 60. ábra**).

12.2 Kapuk / *Town gates*

Budai kapu

A ma is Budai kapunak nevezett teresedésen, a Mátyás tér területén állt. Első írott említése 1698-ból, illetve 1702-ből ismert (MJ I. 177; MJ I 198; **A.2.1, C.4.1 és C.2.1–C.2.2 tábla**).

60. ábra. A város látképe a Körösi kapu (később Vasútállomás) irányából. Előtérben a katolikus temető, háttérben a Körösi Nagy utca kitorkollása, illetve a városárok maradványa, melyet a fa-bokor sáv és az előtte levő sekély árok mutat.

Kubinyi–Vahot 1853 után

Fig. 60 View of the town from the direction of Körösi Gate (later Railway Station). In the foreground the Catholic cemetery, in the background the end of the Körösi Nagy Street, and the remains of the town ditches shown by the line of trees and bushes and the shallow ditch in front of it.

After Kubinyi–Vahot 1853

Halasi kapu

A Halasi Nagy utca kivezetésénél (ma: Halasi út) állt.

A Halasi kapu elnevezés legkorábbi írott említése 1704-ből származik (MJ I. 204), illetve említi Bél Mátyás is 1737-ben (Bél 1982 [1737]). (A.3.1–A.3.3, C.2.1–C.2.2 és C.4.2 tábla).

Körösi kapu

A Körösi Nagy utca kivezetésénél (ma: Nagykörösi utca, Bethlen körút kereszteződése) állt.

Említi Bél Mátyás 1737-ben (Bél 1982 [1737]), legkorábbi városi jegyzőkönyves hivatkozása 1748-ból való (MJ II. 201 (A.2.1, A.3.1–A.3.3 és C.2.1–C.2.2 tábla).

Mezei kapu

A Mezei utca kivezetésénél (ma: Mezei utca, Erzsébet körút kereszteződése) állt.

Első említése 1774-ből ismert (MJ II. 218; A.2.1, A.3.1–A.3.3 és C.2.1–C.2.2 tábla).

Szolnoki kapu

A Szolnoki utca kivezetésénél (ma: Szolnoki út, Kurucz körút kereszteződése) állt.

1774 (MJ II. 218; A.2.1, A.3.1–A.3.3 és C.2.1–C.2.2 tábla).

Vágó kapu

Eredetileg a Mária utca kivezetésénél (ma: Mária utca, Széchenyi körút kereszteződése) állt. Később a kapun kívül található vízállás lecsapolása után a Kőhid utcáról is megnyitották a területet, így alakult ki a Vágó tér. Nevét feltehetőleg környékbeli mészárszék(ek)ről kapta, ezekről pontosabb adat azonban nem maradt fenn.

Első említése 1774-ből származik. (MJ II 218) (A.2.1, A.3.1–A.3.3, C.2.1–C.2.2 és C.6.2 tábla).

Homoki kapu

A régi Gyümölcs utca – Homoki utca (ma: Kápolna utca, Munkácsy utca) kereszteződése körül állhatott. Úgynevezett kiskapu volt, a helyi polgárok használatára, a szőlők és kertek felé. 1737-ben Bél Mátyás említette (Bél 1982 [1737]), (A.2.1, A.3.1–A.3.3 és C.2.1–C.2.2 tábla).

Csongrádi kapu

A Csongrádi utca kivezetésénél (ma: Csongrádi utca, Kurucz tér) állt. 1737-ben Bél Mátyás említette (Bél 1982 [1737]; A.2.1, A.3.1–A.3.3 és C.2.1–C.2.2 tábla).

Temető kiskapu

A Széna térenél (ma: Czollner tér) állt (A.2.1, A.3.1–A.3.3 és C.2.1–C.2.2 tábla).

Vásári kapu

A Vásári Nagy utca kivezetésénél (ma: Petőfi utca, Dózsa György út kereszteződése) állt (A.2.1, A.3.1–A.3.3, C.2.1–C.2.2 és C.4.1–C.4.4 tábla).

12.3 Laktanyák / Barracks

Régi Katonai Lovarda/Nyílt Lovarda

Pontos helye ismeretlen.

1790 előtt épült a Körösi kapuban, 1790-ben már „megromlott” állapotban volt, ezért felújították (KT I. 318).

Nyílt Lovarda

A Vásártéren állt, a Szentháromság temető szomszédságában (C.7.1 tábla). 1905-ben még ábrázolták (A.4.1 tábla).

Fehérház-Kaszárnya / Cserepes Kaszárnya

A Vásári Nagy utcában, a Nagytemplomtól (ld. Vallás) délnyugatra, mai Városháza mögött, a

Tüzoltólaktanya és Szolgáltatóház helyén állt (ma: Lecher Ödön utca, Deák F. tér).

A tisztek számára épített szállás, melyet később katonai kórházzá alakítottak át (ld. még Egészségügy, Katonai kórházak alatt). Az épületet az 1966-ban lebontották.

Legkorábbi írott említése 1727-ből való, mikor egy szobával bővítették, melyhez a város vetteti a téglát (MJ II 80). 1758-ban a Cserepes Cassarmaban lakó lovas verbungra hivatkozik a városi magisztrátus jegyzőkönyve. (MJ II 186), 1794-ből van adat a kaszárnya istállójára is (MJ II 349), 1819-ben mint Békás Ispóty kaszárnya-t ábrázolják (C.3.3 tábla), 1857-ben Katonai Kórház (C.6.1 tábla), 1933-ban az épületben a Villamosművek irodái, Városi Tüzoltóság, Hatósági Cselédszerző kapott helyet (A.4.2 tábla; 16. és 61. ábra).

Ezredesház / Régi Megyeháza

A Mezei utca, Csongrádi Nagy utca kereszteződésében (ma: Bajcsy-Zsilinszky krt., Csányi krt. sarkán). 1765-ben épült, 1805 átépítették, bővítették (Kecskemét Anno, 180.).

1857-ben és 1860-ban Ezredesi Lakként ábrázolják (C.6.1–C.6.2 tábla).

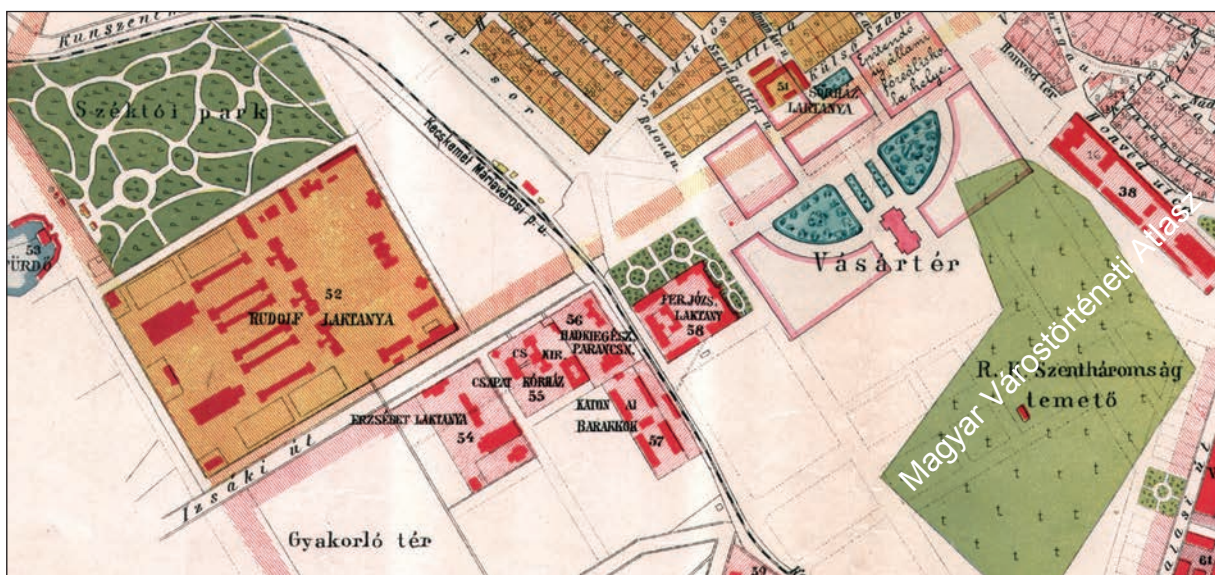
1923–1925 között bővítették, részben a Pénzügyi Igazgatóság (ld. Hitelintézetek, pénzügyi vállalkozások, biztosító társaságok), részben tisztviselők számára készített lakószárnyat építettek. A Katona József utca – Erkel utca közötti szakaszt a 20. század elején építették hozzá, mikor az épületegyüttest megyei székházzá alakították (Enzt–Genthon–Szappanos 1961, 68, 112, 172; Juhász 1999, 200–201.).

Katonai Lovarda

Mai alakjában 1817–1818 között épült a Széna téri (később: Czollner tér) katolikus temető (ld. Temetők) helyén, 1821-től a katonaság használta. 1917 után az Angolkisasszonyok vették használatba, az államosítás után állami általános iskola tornaterme volt. 1992-től 2002-ig az Angolkisasszonyok Ward Mária Leánygimnáziuma (ld. Kolostorok, Iskolák). 2002-től piarista rend használatában, 2014-ben felújították, és a Kecskeméti Piarista Gimnázium, Általános Iskola és Óvoda óvodai tagozata működik benne. (KT I. 318; Bardoly–Haris 2006, 64.) 1819: Ló Oskola (C.3.3 tábla), 1860: Lovarda C.6.2 tábla), 1933: Angolkisasszonyok intézete (A.4.2 tábla).

Serház laktanya

ld. Serház (Élelmiszeripar).

61. ábra. A Vásárálláson épített katonai létesítmények, 1929 (részlet)

Magyar Nemzeti Levéltár, Bács-Kiskun Megyei Levéltár XV.1.a. sz. n

Fig. 61 Military barracks built in Várállás, 1929 (detail)

Hungarian National Archives, Archives of Bács-Kiskun County XV.1.a. without number

Rudolf laktanya

Az Izsáki úton áll. Lovassági huszárlaktanya, épült 1886–1887 között Pártos Gyula és Lechner Ödön tervei alapján. 1923-ban ideköltözött Kecskemét helyőrség-parancsnoksága, majd 1938-ban istállóval és járműszínnel bővítették a komplexumot. 1945–1956-ig Losonczy István laktanya. 1956–1991-ig a szovjet hadsereg használatában volt. Majd két évtizedes elhanyagoltság után fejlesztése, revitalizációja megindult (**A.4.1, A.4.2, C.8.2** tábla, 61. ábra).

Ferencz József laktanya

Gyalogsági laktanya az Izsáki úton. Épült 1892-ben. A két világháború között további honvéd gyalogezredegeket helyeztek el itt. 1897-ben Csapatkórházzal bővült. A II. világháború végén hadifogoly-gyűjtőtáborként is használták. 1945-től Zrínyi Miklós laktanya. 1956–1989-ig szovjet hadsereg használatában. 1994-ben döntött a város felújításáról. Kibővített épületébe. A Kodály Zoltán Zenei Általános Iskola és Gimnázium költözött (Entz–Genthon–Szappanos 1961, 65.) (**A.4.1, A.4.2, C.8.2** tábla).

Erzsébet laktanya

Izsáki út. A laktanya tervrajzai 1902 végén készültek, az épületek (legénységi szállás, lovarda, istálló, kovácsműhely és beteg lovak istállója), 1905-ben pedig már álltak. Még ebben az évben átköltöztették a Czollner térről a katonai lovardát a laktanyába. Az objektum a háború végéig eredeti funkciójában működött Ehhez a komplexumhoz csatolták az 1897-ban épített, a laktanya szomszédságában álló két egyemeletes csapatkórházat is. Ez utóbbit 1924-ben a Magyar Királyi Kecskeméti Honvéd- és Közrendészeti Kórházzá nevezték ki 1925-től azonban városi kórházként üzemelt tovább (ld. *Egészségügy*).

62. ábra. Repülőtér, eskütétel. Háttérben az 1/2. távfelderítő század gépe, Heinkel He-70K típusú távfelderítő repülőgép és az 1. sz. Hangár, 1940
Fig. 62 Oath taking at the military air base in 1940. In the background there are the Heinkel He-70K type aircraft of the reconnaissance flying squadron and airdock Nr 1, 1940
Fortepan–52475

A laktanyát 1945-ben Petőfi laktanyává nevezték át. 1957-től szovjet használatban, a város 1990-ben kapta vissza használatra. Ezután a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára iratainak egy részét tárolták itt ideiglenesen. Sokáig hasznosítás nélkül állt, az épületek egy részét elbontották. Ma lakópark épül a területén (**A.4.1, A.4.2, C.8.2** tábla).

Honvéd huszárlaktanya / Honvéd Gyalogsági Ezred Parancsnoksága / Horthy laktanya
ld. *Kecskés Vendégfogadó (Vendégfogadók)*

Izsáki úti páncélos laktanya

1943-ban épített új laktanya az Izsáki úton. 1945-ben Rákóczi laktanyává nevezték át. A II. világháborúban olyan mértékben megsérült, hogy lebontásáról határoztak, helyén épült meg a Gépipari és Automatizálási Főiskola 1964-ben.

Honvéd lovassági laktanya és lovassági parancsnokság

A Szolnoki úton épült 1910–1911-ben. A II. világháború után épületeit részben elbontották, átépítették. Területe ezután iparterületté vált, pl. az 1950-es évek végétől itt működött a Kéziszerszám Reszelő gyáregység vagy a Budapesti Rádiótechnikai Gyár (BRG) Kecskeméti Gyáregysége (Entz–Genthon–Szappanos 1961, 65; Heltai 1972, 48; **A.4.2** tábla).

12.4 Kvartélyházak, egyéb katonai létesítmények / Lodgings, other military buildings

Hadbíró háza

1794: Görögtemplom mögött helyezkedett el, a mai Széchenyi tér – Hornyik krt. nyomvonalaiban feküdt, 1983-ban lebontották (KT I. 317).

Számadó százados háza

1794-ben említik a Széchenyi téren, pontos helye, fennállása nem ismert (KT I. 317).

Számvevő tiszt háza

1794: Kőrösi utcában helyezkedett el, pontos helye, fennállása nem ismert (KT I. 317).

Ezredorvos háza

1794: Czollner téren helyezkedett el, pontos helye, fennállása nem ismert (KT I. 317–318).

Ezredfogház

1794: Zsidó templom előtti téren helyezkedett el, pontos helye, fennállása nem ismert (KT I. 318).

Lőpormalom

1819: *Puskaporos ház* (**C.3.3** tábla).

Katonai árulerakat, hadszertár

1786-ban II. József építtette. KT I. 318); 1800: *Magazinumok* a Halasi kapun kívül (**C.4.3** tábla).

Katonai Lövölde

Az Izsáki út mentén, Ballószögben.

1885: *Katonai Lövölde* (**C.7.2** tábla); 1919: *Golyófogó* (**C.8.2** tábla).

Honvédségi Repülőtér

1937-ben készült el a honvédségi repülőtér (62. ábra). Itt 1941-től német felderítő repülőszázadok, majd a német vadász- és szállítórepülő alakulatok is állomásoztak. 1944-ben a szövetségesek többször intéztek támadást a repülőtér ellen, súlyos károkat okozva. A komplexum újjáépítése 1948-ig tartott, 1950–1951-ben pedig bővítették és hosszabbították a guruló- és felszállópályáját. Ma MH. 59 Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis (Kenyeres 2006).

13 Igazgatási épületek / Administration

13.1 Belterületi igazgatási épületek / Administration in the inner town

Városháza

Piactéren (ma: Kossuth tér) áll.

A 16. században valószínűleg a mindenkori főbíró háza szolgált városházaként, többször is említenek hivatalos ügyeket a főbíró házával kapcsolatosan. Első említése 1642, 1659: *a ketskemeti varos hazanal*. 1699–1701 között átépítették, 1746 bővítették: levéltárat, fiscalatus szobát, cancelláriát, börtönész szobát építettek, illetve tömlöcöket a ház déli szárnyához csatolt új épületszárnyban. 1737-ben Bél Mátyás említi. A városháza új, ma is álló épülete a régi építmény 1892-ben történt elbontása után 1893–1894-ben épült szecessziós stílusban. Tervezői: Lechner Ödön és Pártos Gyula (63. ábra). (Kocsis 2002, 183; Borosy et al 1998. 30. regesztá; Entz–Genthon–Szappanos 1960, 33; KT I. 358; Erdélyi 2004, 15, 24; **C.3.3, C.6.1, C.6.2, C.7.1** és **A.4.1** tábla).

Pénzügyigazgatóság

ld. *Laktanyák, Ezredesház* alatt.

1933: Pénzügyigazgatóság (**A.4.2** tábla).

Gazdasági Egyesület Székháza

A Rákóczi út 3–5. alatt.

Épült Szivessy Tibor és Jánszky Béla tervei alapján 1911-ben. A Városi Kaszinóval (ld. *Szórakozás*) egy épületben. A II. világháború után Hazafias Népfront

63. ábra. A Városháza 1910 körül
Zempléni Múzeum Képeslaptára, Ltsz.: 0125607
Fig 63 The Town Hall around 1910
Zemplén Museum, Collection of Postcards, Inv. No.: 0125607

64. ábra. Az Iparos Otthon
Zempléni Múzeum Képeslaptára, Ltsz.: 77811
Fig. 64 Craftsman's Palace
Zemplén Museum, Collection of Postcards, Inv. No.: 77811

megyei és városi elnöksége, illetve a Táncsics Mihály Városi Művelődési Központ. Ma az MTA Alföldi Regionális Kutatások Központja működik benne, illetve dísztermét kulturális célokra hasznosítják.

Iparos Otthon
A Széchenyi téren áll.
A Kecskeméti Polgári Kör és az Iparegyesület székházaként épült 1905 és 1907 között Komor Marcell és Jakab Dezső tervei alapján. 1936–1937-ben az emeleti díszteremben mozit alakítottak ki. Az épületben ezenkívül szálloda, étterem és kávéház is működött. A II. világháború után részben a szovjet hadsereg használatában volt, tiszti klub, lakások, szénraktár céljára használták, ám a mozi ennek ellenére folyamatosan működött. 1982-től Úttörőház, 1990-től Kecskeméti Ifjúsági Otthon. 2004-ben teljeskörűen felújították. Jelenleg a Hírös Agóra Kecskeméti Ifjúsági Otthon és az Otthon Mozi működik benne (64. ábra).
1905: *Iparegyesület* (A.4.1 tábla).

O.T.I. Kirendeltség
Nagykőrösi u. 15.
1933 (A.4.2 tábla).

Tanfelügyelőség
Rákóczi út 19.
1933 (A.4.2 tábla).

Javadalmi Hivatal
Mezei utca, Bánk Bán utca kereszteződése
1933 (A.4.2 tábla).

Mezőgazdasági Kamara
Rákóczi út 17.
1933 (A.4.2 tábla).

Rendőrség
Erzsébet körút, Szondy utca kereszteződése
1933: *Rendőrszoba* (A.4.2 tábla).

M. Kir. Csendőrlaktanya
A Tabán soron ábrázolják
1905: *M. kir. Csendőrlaktanya* (A.4.1 tábla) 1933: *Csendőr-laktanya* (A.4.2 tábla).

Királyi adóhivatal
1905: *Királyi adóhivatal és M. kir. pénzügyőrség* (A.4.1 tábla).

Megyetörvényszék székhelye / Ladányi–Millhoffer ház
Hozzávetőlegesen a mai Katona József Színház helyén állt.
1856-ban vásárolta meg a város Ladányi Gergely és dr. Millhoffer István orvos házát, hogy ezeket a Törvényszék működéséhez átalakítsa. A hivatali helyiségek és a börtönök 1858-ban készültek el. A Megyetörvényszék fenytítő osztálya 1861-ig működött az épületben. 1872–1874-ben a Királyi Törvényszék, Királyi Járásbíróság és Királyi Ügyészség hivatali helyiségei voltak az épületben (Juhász 1993; 65. ábra).

Polgári Törvényszék székhelye
A mai Lechner Ödön u. 1. alatt.
1854–1861 között itt működött a Polgári Törvényszék (Juhász 1993, 56–57.).

Megyehatóság székhelye / Cserepes
Ma Koháry körút, Aranysas vendégfogadó, későbbi Rendelőintézet helyén

állt, ld. Arany Sas vendégfogadó (*Vendéglátás*) alatt (65. ábra).
Törvénytárló / Megyei Bíróság
A Rákóczi úton épült 1903–1904-ben Wágner Gyula tervei alapján eklektikus stílusban. A II. világháború után Megyei Bíróság (Juhász 1993, 35–102.).

13.2 Külterületi igazgatási épületek / *Administration in the outskirts of the town*

Zsandár kaszárnya
Alsó-Monostoron, a Majsai út mentén
1885 (C.7.2 tábla).

Csendőr laktanya
Koháryszentlőrinc, Zrínyi major mellett
1919 (C.9.1 tábla).

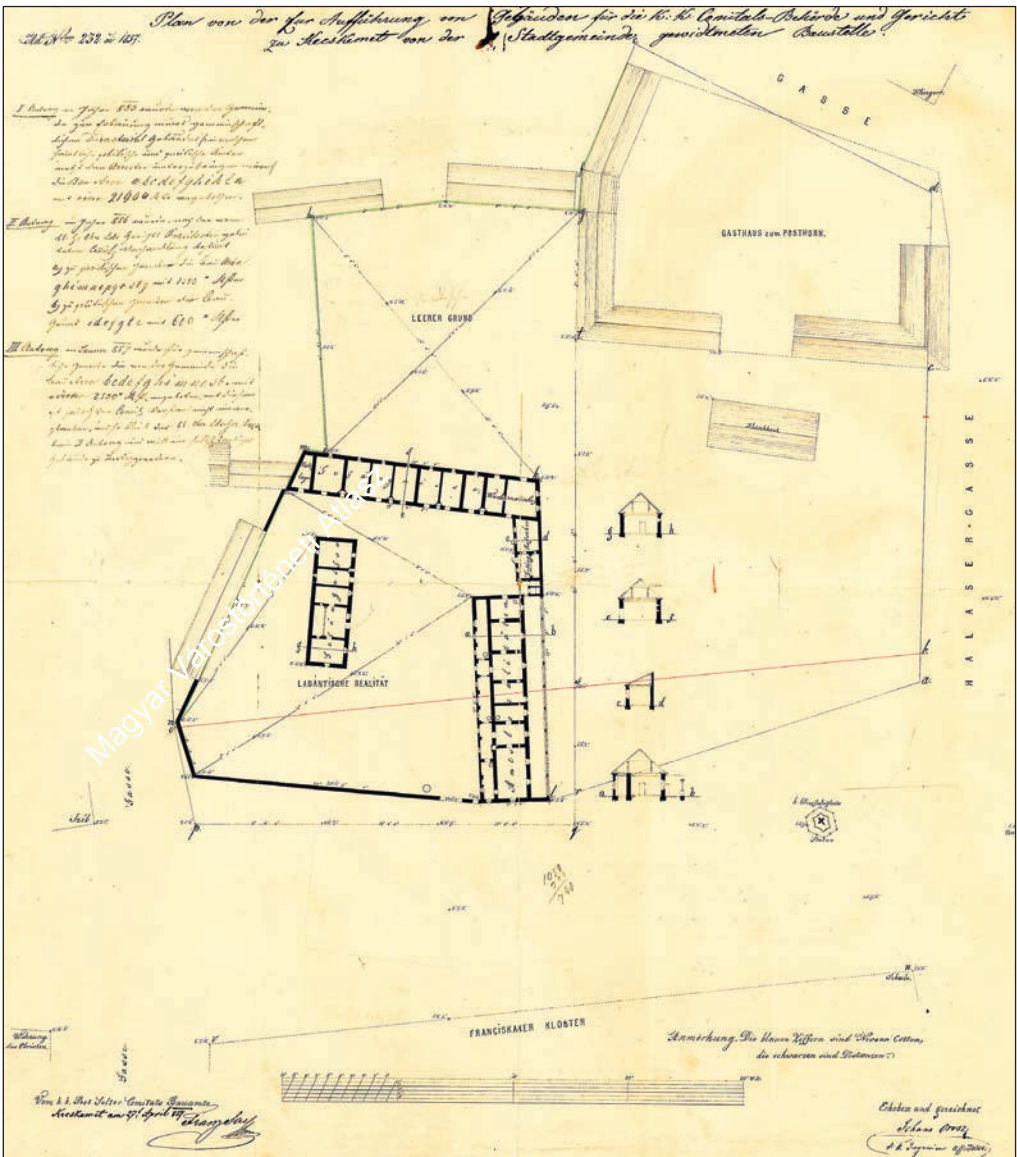
Csendőr laktanya
Ágasegyháza-Héjjas-tanya mellett
1919 (C.8.1 tábla).

Pusztaház
Bugac-Kisbugac
A városi hatóság által a puszták rendjének fenntartásával megbízott pusztabírók / pusztagazdák hivatali és lakhelye (Lisztes 2010).
1919 (C.8.1 tábla).

Pusztaház
Pusztaszeren
A városi hatóság által a puszták rendjének fenntartásával megbízott pusztabírók / pusztagazdák hivatali és lakhelye (Lisztes 2010).
1919 (C.8.1 tábla).

Pusztaház
Szikrában
A városi hatóság által a puszták rendjének fenntartásával megbízott pusztabírók / pusztagazdák hivatali és lakhelye (Lisztes 2010).

Csöszházak
A pusztabirtokok város által felbérelt őrinek, a csöszöknek a székhelye / lakóhelyei (Lisztes 2010) ld. 1885 és 1919. évi külterületi térképeket (C.7.2 és C.8.1 tábla).

65. ábra. Az ún. Ladányi–Millhoffer ház tervei. Orosz, Johann Sach Ferenc: *Plan von der zur Aufführung von Gebäuden für die k. k. Comitats-Behörde und Gericht zu Kecskemét von der Stadtgemeinde gewidmeten Baustelle.* (A kecskeméti cs. és kir. megyei hatóságok és bíróság épületei részére a város közönsége által rendelkezésre bocsátott építési telek térképe). 1857. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára S 101 No. 0382
Fig. 65 Plans of the so-called Ladányi–Millhoffer House. Ferenc, Johann Sach Orosz: *Plan von der zur Aufführung von Gebäuden für die k. k. Comitats-Behörde und Gericht zu Kecskemét von der Stadtgemeinde gewidmeten Baustelle.* 1857. Hungarian National Archives, National Archives of Hungary S 101 No. 0382

14 Kereskedelem / Trade

14.1 Piacterek, vásárterek / Marketplaces, fairgrounds

Piactér

A piac a középkortól a Szent Miklós-plébániatemplom körül (ma: Kossuth tér) lehetett. A piacok gyakoriságára a 17–18. századi forrásokból következtethetünk. 1700-ban a városban működő tíz hentest szerdai és szombati napokon kötelezték hús árusítására, majd 1707-ben Suti István káromkodás vétsége miatt kétszer száz pálcaütésre ítéltetett, melyet „másoknak rettentő példájára” a piacon kellett végrehajtani, méghozzá pénteken és szombaton (MJ I. 205.). A napi piacok mellett a településen valószínűleg már a török korban is voltak hetivásárok, ezek rendszeres megtartásáról 1702-ben rendelkezett a magisztrátus. A keddi és pénteki hetivásárokról 1813-ból származik az első adat, ami az 1821-ben elfogadott szabályrendeletben is szerepel (Iványosi-Szabó 1994, 245–246.). A piacokon, hetivásárokon tapasztalható „rendetlen tolongás” miatt a város tanácsa többször határozatban szabályozta a hetivásárokon és a piacon történő árusítás rendjét (63. és 66. ábra).
1819: *Piacz* (C.3.3 tábla), 1820 k.: *Piac* (C.2.2 tábla), 1860: *Fő piacz* (C.6.2 tábla).

66. ábra. Kecskeméti gyümölcs piac, 1907 körül
Zempléni Múzeum Képeslaptára, Ltsz.: 0125941
Fig. 66 The Kecskemét fruit market, around 1907
Zemplén Museum, Collection of Postcards, Inv. No.: 0125941

Búzipiac

A görögkeleti templom (ld. *Templomok*) előtt (ma: Széchenyi tér)
1820 k.: *Búza piacz* (C.2.2 tábla), 1860: *Búza Piacz* (C.6.2 tábla), 1879: *Széchenyi tér* (C.7.1 tábla),

Szénapiac

A Kistemplom előtt (ma: Czollner tér)
1857: *Széna tér* (C.6.1 tábla), 1860: *Széna tér* (C.6.2 tábla), 1879: *Czollner tér* (C.7.1 tábla).

Halpiac

Református Kollégium előtt (ma: Kálvin tér)
1820 k.: *Halpiac* (C.2.2 tábla), 1879: *Főiskola tér* (C.7.1 tábla), *Főiskola tér* 1905 (A.4.1 tábla) 1933: *Kálvin tér* (A.4.2 tábla).

Debreceni piac

Helye ismeretlen. 2 üres vermet említenek itt 1692-ben (MJ I. 146).

Vásárállás

A Vásári Nagy utca kivezetésénél, a Vásári kapunál, a kapun kívül. Ma Dózsa György út, Boldogasszony tér környéke.
Az éves vásárok helyszíne. A kirakodóvásárt a városhoz közelebb, a marhavásárokat a külsőbb részekben tartották meg. Az árusítás rendjét a városi tanács a 17. század végétől többször is részletesen szabályozta. A Vásártér északi határa a Széktó, illetve a Mária-szőlőhegy volt, kelet felől a város, illetve a Vásári kapu, dél felől a Szentháromság temető, nyugat felől pedig a kiterjedt városi legelők és szénáskertek határolták. A vásárteret 1800-ban a városi tanács mind a város belső kerítése, mind a Csongrádi út és széktői szőlők felől országos vásárok idején sorompóval záratta le (Sárosi 2011).
1792: *Vásárállás* (C.4.1 tábla), 1879: *Vásártér* (C.7.1 tábla) (35. ábra).

Fehértói Baromvásár tér

Külterületen, a matkói részen, a Fehértó mellett, a „Fehértói csárda környékén” (Székelyné 1993, 33.) 1885: *Fehértó* (C.7.2 tábla).

14.2 Üzletek, vásári bódék / Stores, stalls

Boltok

A piactéren, a református templom és a Ferences templom között, ma: Kossuth tér (Piactér)
1820 k.: *Boltok* (C.2.2 tábla), 1857: *Boltok* (C.6.1 tábla), 1860: *Boltok* (C.6.2 tábla).

Református bazársor

A református templom köré épültek a 19. század közepén. (Entz–Genthon–Szapanos 1960, 64., ma: Kávéház és Étterem, Fodor Cukrászda)
A.1.1 tábla, 1905 (A.4.1 tábla), 1933 (A.4.2 tábla).

Katolikus bazársor

A Szent Miklós-templom mellé, a Szent Mihály-kápolna (ld. *Vallás*), illetve a korábbi cinterem árokra épült 1841-ben, mikor zsidó kereskedők vásároltak itt területet, és egy hat bolthelyiséget tartalmazó földszintes épületet emeltek. 1869-ben már ábrázolják. 1973-ban bontották el, ma: Romkert. (Biczó, 1976; Juhász 1999, 51.)
(A.1.1, A.7.1, C.8.1 és C.9.1 tábla).

Evangélikus bazársor

Az evangélikus templom bejárata elé a 19. század végén bazársort építettek, melyet 1984-ben bontottak le.
(Bardoly–Haris 2006, 62.); 1933 (A.4.2 tábla).

14.3 Kereskedelmi igazgatás / Commercial administration

Torony

A ferences kolostor (ld. *Vallás*) épületébe építették be 1700 táján. A szisztematikus kutatása nem történt meg. Építésének ideje, funkciója nem tisztázott. A 15. században már valószínűleg állt. Talán összekapcsolható az oklevelek által említett Borbála királyné vámszedőivel, ezek székhelye, háza lehetett, esetleg a városban birtokrészel rendelkező valamely nemesi család tulajdonában állhatott Későbbi tulajdonosa(i) nem ismertek (Biczó 1976, 329–356; Bardoly–Haris 2006, 70; 8–9. ábra).

Cédulaház

Vásárállás (ma: Dózsa Gy. út, Boldogasszony tér) területén.
1792: *Czédula ház* (A.4.1 tábla), 1800 k.: *Czédulaház* (C.4.2 tábla), 1806: *Czédulaház* (C.4.4 tábla), 1933: *Mázsaház* (A.4.2 tábla).

15 Kézművesség / Crafts

15.1 Élelmiszeripar / Food production

Serház / Sörház

A Serház utcában található, ma is áll. Ser- és pálinkafőzőként a város építtette 1793-ban a Vásárálláson. 1834-ben bővítették. 1867–1917 között laktanyaként használták. 1917 után ismét szeszfőzde. 1945–1982 között a Budapesti Likőripari Vállalat, majd a Fűszért működött benne. 1982 óta Népi Iparművészeti Múzeum.
1806: *Sörház* (C.4.4 tábla), 1879: *Serház laktanya* (C.7.1 tábla) 1933: *Városi szeszfőzde* (A.4.2 tábla).

Szeszfinomító és ecetgyár

1933: *Szeszfinomító* (A.2.1 tábla), 1948: *Szeszgyár* (C.8.2 tábla; 67. ábra).

Városi mészárszék

A Piactéren (ma: Kossuth tér) állt, a református templomtól keletre.
Építése 1719 k. (MJ II 51), 1790: *mészár szék* (C.3.2 tábla), 1822 k.: *Mészárszék* (C.2.2 tábla) (Iványosi-Szabó 2009).

Mészárszék

1806: *Mészárszék* (C.4.4 tábla) a Mezei kapunál ábrázolják.

Vágó híd

A Vágó kapunál (ld. *Védelem, Vágó kapu*), a Vágó téren, a városon kívül.

67. ábra. A Szeszfinomító épületei, 2018
Fig. 67 The buildings of the Distillery, 2018
Fotó/Photo: Belényesy Zsófia 2018

Vágóhíd
1806: *Vágó híd* (**C.4.4** tábla) a Halasi kapun kívül, a Halasi út mentén.

Közbégóhíd és jéggyár
1897-ben épült, a II. világháborúban tönkrement (Entz–Genthon–Szappanos 1961, 72.).

Áruforgalmi és sertéshizláló Rt. / Sertéshizláló telep
Szegedi úttól nyugatra, a Gőzmalom és Csillag utcák által határolt területen. 1925-ben jött létre négy cég egyesülésével. 1948-ig, az államosításig működött. (Péterné–Tánczos 2000, 60–61.) 1933 (**A.4.2** tábla).

Első Kecskeméti Konzervgyár / Gyümölcs- és Főzelékkonzerv Készítő Rt. / Első Kecskeméti Konzervgyár
Árpád-város 7. (Kiskőrösi úton, ma: 2. számú konzervgyárként ismert).
1900-ban alapította Diffenbach Jenő József, a bozeni (ma: Bolzano, Dél-Tirol) melletti Zwölfmalgreini Konzerv-, Gyümölcs- és Főzelékkonzervgyár vezérigazgatója. a gyárépület 1901-re épült meg Zaboretczky Ferenc tervei alapján. 1913-ban iparvágányt építettek, 1915-ben bővítették a gyárépületeket, 1920-ban kávéüzemet létesítettek. 1911. december 27-én létrejött az Első Kecskeméti Konzervgyár Részvénytársaság, tulajdonosai Wetzler Bernát és dr. br. Kohner Adolf voltak, majd 1927-ben a Weiss családhoz került, akik az 1946-os államosításig birtokolták. 1934–1935-ben és 1938–1939-ben teljesen felújították és bővítették a gyárat. Kialakítottak egy különálló paradicsomfeldolgozó üzemet, fagyasztóhelyiséget, majd óvodát, rendelőt és szolgálati lakásokat. 1957-ben összevonták a Platter-féle konzervgyárral (ld. alább)
(Péterné–Tánczos 2000, 38–40; Hlbocsányi 2014; **A.4.1**, **A.4.2**, **C.8.2**, **C.9.1** tábla).

Platter János Konzervipari és Kereskedelmi Rt.
Szolnoki út 6. (ma: a Kecskeméti Konzervgyár Zrt. telephelye).
1921-ben alapította Platter János. A gyár 1923-tól Platter János Konzervipari és Kereskedelmi Rt. néven működött. A II. világháborúban súlyos kár érte az üzemet. 1946-ban államosították, 1957-ben összevonták a korábbi Weiss-féle Első Kecskeméti Konzervgyár Rt.-vel (Hlbocsányi 2014; **A.4.2** tábla).

Benedek József és fia Élelmiszerkiviteli Vállalat, Hűtőház és Jéggyár Kecskemét
A Nagykőrösi úton. 1927-ben alapították. 1935-től a hűtőházat bérhűtésre is kiadták. A II. világháború után államosították, baromfifeldolgozó üzemként tovább bővítették és fejlesztették. Jelenleg a Gallfood Kft. telephelye.
(Péterné–Tánczos 2000, 48.) 1933: *Benedek export cég hűtőgyára és jéggyára* (**A.4.2** tábla)

Kecskeméti Szikvízgyár Rt.
Bercsényi út 9.
ifj. Beretvás Pál szállodatulajdonos alapította (KNC 1931, KNC 1935).

Dr. Bende Sándor Ecetgyára
Horváth Dezső út 22.
(KNC 1931).

Fleischmann Samu Ecetgyára
Nagykőrösi út 10.
(KNC 1931).

Első Kecskeméti Kenyérgyár
Klapka út 2.
(KNC 1931).

Schenk Rudolf Kenyérgyára
Horváth Cyrill út 2.
(KNC 1931, KNC 1935).

Gyalócai Ede dextroze gyára
Tatai sor
1933 (Juhász 1998, 225.).

Jéggyár
(Juhász 1998, 225.).

Kecskeméti Közhűtőház Hasznosító Kft. / Közhűtőház
1936-ban kötött megállapodást a Kecskeméti Leszámloló és Pénzváltó Bank és a Kecskeméti Gazdasági Egyesület. 1937–1938-ban készült el az 1300 m² összterületű hűtőház és a jéggyár. 1948-ban beleolvadt a Városi Közhűtőház cégbe, majd 1950-től a cég neve Kecskeméti Hűtőipari Vállalat lett (Juhász 1998, 225; Péterné–Tánczos 2000, 40–41.).

Kecskeméti Városi Közhűtőház Kft.
1936-ban alakult. Közös hűtőházat épített a Kecskeméti Közhűtőház Hasznosító Kft.-vel (ld. fentebb), melyet használatra ez utóbbi cégnek átadott. 1948-ban a Közhűtő Hasznosító Kft.-vel összeolvadt és végül 1950-től Kecskeméti Hűtőipari Vállalként működött tovább (Entz–Genthon–Szappanos 1961, 69; Péterné–Tánczos 2000, 50.).

15.2 Építőipar / *Building materials*
Téglavetők
A Vásárállás (ld. *Piacok és Szolgáltatások, Vásárállás*) környékén több égető is működött már a 18. században is feltehetőleg.
1806: *Tégla kemenczék* (**C.4.4** tábla).

Egyesült Gőztéglagyár Rt.
Telephelyei a Máriahegyben és Városföldön voltak. A máriahegyi telepet 1912-ben késült várostérképen ábrázolják (Péterné–Tánczos 2000, 54.).

Kecskemét Városi Téglagyár
A Vásárállás szélén, a Matkói úton
1882-ben épült. 1894 három körkemencés téglagyár építése (Entz–Genthon–Szappanos 1961, 69; Juhász 1999, 177; KNC 1931, KNC 1935). 1885: *Téglagyár* (**C.7.2** tábla), 1905: *Gőztéglagyár* (**A.4.1** tábla) 1948: *Téglagyár* (**C.8.2** tábla).

Első Kecskeméti Cementáru- és Műkögyár
Batthyány út 1.
1880 (KNC 1931, KNC 1935).

Első Magyar Gipszöntvénygyár
László Károly út 8.
(KNC 1931).

15.3 Textilipar / *Textile production*
Schilinger Dezső kötő-szővőgyára
Szabadság tér 2.
(KNC 1931, KNC 1935).

Selyem-, kelmefestő- és vegytisztító ipartelep
Klapka utca 5.
(KNC 1935).

Kék-kekmefestőgyár
Csongrádi út 4.
(KNC 1931, KNC 1935).

15.4 Fémipar / *Metal-processing*
Kecskeméti Gazdasági Gépgyár Rt.
A Halasi út mentén állt.
1907-ben alapították. 1912-ben csődbe ment az Országos Központi Hitelszövetkezet vette át a cég irányítását. 1927-től a gyártást kibővítették, többek között fürdőkádakat is gyártottak. A II. világháborút követő államosítás után Zománcipari Művekként (ismertebb nevén: Kádgyár) szervezték újra. 2002-ben elbontották, helyén Baumax Áruház épült (ma: Mömax). (KNC 1933, KNC 1935)
1933, 1948: *Vasgyár* (**A.4.2** és **C.8.2** tábla).

15.5 Egyéb iparágak / *Other industries*
Rézgálicgyár
A Szeszfinomító Üzem szomszédságában, a Nagykőrösi úttól keletre.
1933 (C.9.1 tábla).

Enyvgyár
1806-os térkép említi, a Vásártér déli szélén az Izsáki út mentén.
(**C.4.4** tábla).

Magyar Általános Gyufaipari Rt. Kecskeméti gyár
Halasi út mentén állt.
1909-ben alapították. A gyár 1910-ben épült fel. 1928-tól fúzióval a Magyar Általános Gyufaipari Rt. részévé vált. 1948-ban államosították, 1952-ben szűnt meg. A helyén parkettagyár nyílt (Péterné–Táncos 2000, 15–18.).

Városi Fatelep / Kecskemét Város Fa- és Szénüzeme
A Matkói úton az Alsó Pályaudvar szomszédságában.
A levéltári adatok szerint 1920-ban alapították, megszűnésének időpontja, körülményei nem ismertek. 1948-ban még ábrázolják. Valószínűleg a Leninváros építéskor számolták fel (Péterné–Tánczos 2000, 52; 1933, 1948; **A.4.2** és **C.8.2** tábla).

Szilády nyomda
Plébánia utca.1841-ban kezdte meg működését Szilády Károly műhelye. Itt jelent meg 1868-ban Kecskemét első helyi hírlapja, a Kecskeméti Lapok, illetve 1872-ben a Kecskemét című lap. 1926-ban megszűnt (Székelyné 1993, 3; Péterné–Tánczos 2000, 26–30.).

Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt. / Részvény nyomda
Működését a Budai Nagy utca 151.-ben kezdte, majd az Arany János utca 8. alá költözött, végül 1925-től a Kéttemplom közben működött.
Az 1889-ben alapított Ottinger-féle nyomda megvásárlása után alakult. Elsősorban hírlapok, napilapok nyomtatására szakosodott. 1899 és 1948 között működött. Itt nyomták többek között a Kecskeméti Naplót, Színházi Lapokat, majd 1900-tól a Kecskeméti Lapokat, illetve a Kecskeméti Friss Újságot. 1949-ben államosították (Péterné–Tánczos 2000, 22–24.).

Hungária Nyomda és Lapkiadó Rt.
Az Arany János utca 6. sz. alatt működött.
1919-ben alapították, 1948-ban államosították (Péterné–Tánczos 2000, 25.).

Kecskeméti Bútoriparosok Áruértékesítő Rt.
Nagykőrösi út 22.
(KNC 1931, KNC 1935).

Rézgálicgyár
Hunyadi-város 45.
(1924, KNC 1931; KNC 1935).

Vegyészeti gyár
Vacsi hegy 228.
(KNC 1931; KNC 1935).

Schiffer-féle Cipőgyár
László Károly út 16.
1911-ben alapította Schiffer Adolf bőrkereskedő. 1948-ban államosították, Kecskeméti Cipőgyár néven működött tovább (Péterné–Tánczos 2000, 21–22; Hlbocsányi 2017).

Kovács József és Lajos Első Magyar Festőmintagyár
László Károly út 8.
(KNC 1931).

Magyar Tőzegfekél Trágya Üzem
(KNC 1931).

16 Szolgáltatás és szórakozás / *Services and entertainment*

16.1 Vendéglátás / *Catering*

16.1.1 Belterületi vendégfogadók, kocsma, szállodák, éttermek / *Inns, taverns, hotels, and restaurants in the inner town*

Város pincéje a Vásárálláson
C.4.1–C.4.2 tábla.

Kecskés Vendégfogadó
A Vásári kapuban (ld. *Védelem*) a Vásárálláson (ld. *Szolgáltatás*) (ma: Boldogasszony tér). Építésének pontos ideje nem ismert, a 18. század végén már biztosan állt. 1860 és 1879 között honvéd huszárlaktanyává alakították át (ld. *Laktanyák*). 1894-ben átépítették, kibővítették. Ma a Bács-Kiskun Megyei Kereskedelmi és Iparkamara székháza (Entz–Genthon–Szappanos 1961, 64–65.).
1792: *Vendégfogadó* (**C.4.1** tábla), 1806: *Kecskés fogadó* (**C.4.4** tábla), 1860: *Kecskés fogadó* (**C.6.2** tábla) 1879: *Honvéd laktanya* (**C.7.1** tábla), 1905: *Laktanya* (**A.4.1** tábla), 1933: *Horty Laktanya* (**A.4.2** tábla).

Cédulás pince
Vásárálláson. (ma: Dózsa György út, Boldogasszony tér környéke).
1792: *Város Pinczéje* (**C.4.1** tábla), 1800, 1806: *Pintzék* (**C.4.2**, **C.4.4** tábla; KT I. 331).

Arany Sas vendégfogadó / Cserepes
A Budai Nagy utca, Kohári utca sarkán (ma: Luther köz, Koháry körút között) állt. 1948-ban elbontották. Ma rendelőintézet áll a helyén.
A város vendéglő céljára 1774-ben vásárolta meg a telket. A vendégfogadó 1774 és 1776 között épült fel. Valószínűleg az egyik első cserépfedésű épület volt a városban, a „Cserepes” nevet innen kapta. 1820-ban a szomszéd telket is megvásárolta a város és a vendégfogadóhoz csatolta. 1839-ben Böhm József bérlő emeletessé építette át a fogadót, mely 1851-ig működött. 1851–1861 között a város a Kecskemétre települt Megyehatóság használatába adta át. 1861-től ismét városi kezelésbe került (ennek ellenére Pest megye törvényszéke 1868-ig itt működött). 1861–1869 között több városi hivatalt áthelyeztek ide a túlzsúfolt Városháza épületéből. 1870-től ismét állami hivatalok, a felsőkerületi és az alsókerületi egyes bíróságok költöztek a Cserepesbe. 1872-től a Királyi Törvényszék, Királyi Járásbíróság és Királyi Ügyészség székhelye. 1873–1874 között a meglevő épületet emeletráépítéssel bővítették, illetve új börtönszárnyat is emeltek, így 1874-től gyakorlatilag ide vonták össze a járásbíróság, fenyítőtörvényszék és a királyi ügyészség hivatali helyiségeit, mely az új törvényszéki palota felépültéig, 1904-ig itt székelt. 1883–1884-ben itt kapott helyet az iparos- és kereskedőtanuló iskola, 1905-ben a Koháry utcai szárnyban városi zálogházat alakítottak ki (ld. *Hitelintézetek*), 1910-től a Városi Felsőkereskedelmi Iskola (ld. *Iskolák*) is az épületben működött a törvényszék mellett. 1914-ben a Felsőkereskedelmi Iskola helyiségeibe költöztették a városi kórházat (ld. *Egészségügy*), 1933-ban már itt működött a gyermekosztály, a szülészet-nőgyógyászat és sebészet. 1944-ben közkórházzá nyilvánították, hadikórházként is üzemelt. 1948-ban lebontották, helyén máig orvosi rendelőintézet működik.
Helyi vonatkozás: 1796-ban itt tartotta első színi előadását Kelemen László társulata; itt lakott Jókai Mór jogakadémiai tanulmányai alatt 1842-ben, és 1857-ben ebben az épületben látta vendégül a város Ferenc József császárt és feleségét (Juhász 1993).
1820 k.: *Vendéglő* (**C.2.2** tábla) 1905: *Városi Zálogház és Alsófokú Ipar- és*

Kereskedelmi Iskola (**A.4.1** tábla), 1933: *Belső Kórház* (**A.4.2** tábla), 1979: *Szakorvosi rendelőintézet* (**C.9.1** tábla 65. ábra).

Posta Síp fogadó
A mai Katona József Színház előtt állt magas deszkakerítéssel körülvéve postaállomás (ld. *Kommunikáció, Hírközlés*) és vendégfogadó (Lukácsi 1968, 242.).
(ld. még *Szolgáltatások*)

Piaci nagy pince
A Széchenyi utcában, a Piac térenél (ma: Kossuth tér). A helyén ma modern lakóház (az ún. Szalagház) áll. A város tulajdonában álló, bérlők által üzemeltetett vendéglátóhely volt.
(**C.2.2** és **C.3.3** tábla).

Korona vendégfogadó és kávéház
A Templom utcában (ma: Malom üzletközpont helyén) állt. A 19. század elején nyitotta Király Sándor vendéglős, aki a fogadóhoz tartozó telken 1833-ban állandó színháztermet emeltetett, mely 1868-ig működött ezen a helyen.

Koglerházi vendégfogadó
Pontos helye ismeretlen.
„Az 1800-as évektől emlegetnek egy kisebb fogadóépületet két vendégszobával, 12 lóra való istállóval...” (Szabó 1934, 62.)

Mesterházi vendégfogadó
Pontos helye ismeretlen (KT I. 331).

Zölderdei kocsmá / Kőrösi útban levő csárda
1793: építését említik (MJ II. 341).

Fehérlő csárda / Csongrádi kapuban levő csárda
Pontos helye nem ismert.
1785: leégett (MJ II 276), 1788: Fischer Ágoston kőművesmester bérlő, kéri a ház reparálását, az udvar bekerítését, egy kis istálló építését, a pince elé pedig egy kis szín állítását (MJ II. 311).

Szolnoki kapuban lévő csárda
Pontos helye nem ismert.
1774: „*A Szolnoki kapuban, a mezei kapuban és a Vágóra járó kapu körül egy csárda építtessék...*” (MJ II. 218), 1786-ban is említik (MJ II. 286).

Körmöczi vendéglő
1905: Gőz- és kádfürdő és Körmöczi vendéglő (**A.4.1** tábla).

Kioszk
A Katona József sétaterén, a parkban állt.
1933 (**A.4.2** tábla).

16.1.2 Külterületi csárdák / *Inns in the outskirts*
Szarvas fogadó / Pákai csárda
A Szegedi Nagy út mentén, Városvölgy-Páka határán.
1792: „*a pákai határnál*” (MJ II 339); 1885: Pákai csárda (**C.7.2** tábla).

Vörös csárda
A Csalánosi-dűlőben, az Izsáki út mentén.
1885 (**C.7.2** tábla).

Erdő csárda
A Talfái-dűlőben, a Nagy Kőrösi út mentén.
1885 (**C.7.2** tábla).

Aligcsepeg csárda
Úrrétben, a Kécskei út mentén.
1885 (**C.7.2** tábla).

Tót csárda
A Szolnoki-dűlőben a Nagy Kőrösi út mentén
1885 (**C.7.2** tábla).

Lakitelki csárda
Felsőalparon, a Tiszaughi út mentén.
1885 (**C.7.2** tábla).

Szikra csárda
Szikrában, az Alpár-Kécskei út mentén (68. ábra).
1885 (**C.7.2** tábla).

Fehértói csárda
Matkóban, a Halasi út mentén.
1885 (**C.7.2** tábla).

Nixbródi csárda
Köncsögön, A Kis Kőrösi út mentén.
1885 (**C.7.2** tábla).

68. ábra. A Szikra csárda a Tisza partján
Kubinyi–Vahot 1853 után
*Fig. 68 The Szikra Inn by the River Tisza
After Kubinyi–Vahot 1853*

16.2 Szállodák / Hotels

Beretvás szálloda

Az egykori Aradi utca – Kőrösi Nagy utca kereszteződésében (ma: Csányi krt.) állt. Építette: Beretvás Pál. Épült 1858-ban, 1870–1871-ben bővítették. 1958-ban lebontották, helyén ma az OTP székháza áll (Gábor 2005; C.7.1; C.8.1; C.9.1 tábla; 32. ábra).

Nemzeti Royal Szálloda, vendéglő, kávéház és sörcsarnok

A szálloda helyén az 1850-es években „A víg magyarhoz” nevű vendéglő működött. 1914-ben már Danst és Pintér (Dunszt József és Pintér Lipót Pál) voltak a tulajdonosai, a 40 szobás, földszintjén külön bejárattal, kávéházzal és étteremmel rendelkező szállónak. Szintén a saroképület aljában működött egy nagy sörcsarnok is. A II. világháború után tisztí klub lett, még a rendszerváltás utáni években is, utoljára HM Honvéd Kulturális Szolgáltató Kht. Kecskeméti Klubja (Tisztí Klub) néven. Napjainkban a Club Caribe működik a helyén (2017) (<http://kecskemets650.hu/kronika/a-nemzeti-royal-epulete>).

Erzsébet-szálloda

Vízkelethy utca 1. (ma: Táncsics utca)

A helyi hagyomány szerint bordélyházként is üzemelt.
1933 (A.4.2 tábla).

Otthon Szálloda, kávéház és étterem

Id. Iparos Otthon alatt

Hankovszky Jenő szállodája

Lakytelek I. utca 1.

Központi szálloda és étterem

Nagykőrösi u. 32.

16.3 Szórakozás / Entertainment

Városi Vigadó

A Népligetben állt.
1933 (A.4.2 tábla).

Kecskeméti Kaszinó

A Piac téren, a Széchenyi tér torkolatában állt (ma: Kossuth tér).

1830-ban alakult (Kemény–Pintér 1987, 53.).

1905: *Casino-Egyesület* (A.4.1 tábla).

Úri Kaszinó nyári helyisége

Katona József parkban.

Épült 1875 k., eklektikus stílusban, tervezője László Károly volt. 1924-től a Városi Múzeum költözött az épületbe (ld. *Városi Múzeum* alább).

Kereskedő / Kereskedelmi Kaszinó

Rákóczi út 1.

1880-ban alapították. A 20. század elejétől a Cifrapalota első emeletén üzemelt. (Juhász 1998, 199.)

1933: *Keresk. Kaszinó* (A.4.2 tábla).

Városi Kaszinó / Úri Kaszinó

Rákóczi út 3.

A Kecskeméti Gazdasági Egyesület székházának (ld. *Igazgatási épületek*) épületében.

1933: *Úri Kaszinó* (A.4.2 tábla).

Úri Kaszinó nyári helyisége

A Népligetben állt. 2008-ban elbontották.

1933 (A.4.2 tábla).

Nyári Kaszinó

Az 1870-es években épült, tervezője László Károly volt.

ld. *Városi Múzeum* lentebb. (70. ábra)

Katona József Színház

Katona József tér 5.

1895–1896 között épült, historizáló stílusban, Ferdinand Fellner és Hermann Helmer tervei alapján (69. ábra). Az épület teljes rekonstrukciójára 1986–1978-ban került sor, 2014-ben a tetőszerkezetet újítták fel.
1905: *Városi Színház* (A.4.1 tábla), 1933: *Katona József színház* (C.9.1 tábla).

Művésztelep

A Műkert (ld. *Majorságok* alatt) szomszédságában. Létrehozását Iványi Grünwald Béla szorgalmazta. A hat műteremvillából és egy közös műteremházból álló együttes Jánszky Béla és Szivessy Tibor tervei alapján épült meg 1910–1912-ben. A II. világháborúban a műteremház elpusztult. 1957-ig üresen állt, majd lakásokat alakítottak ki bennük (Juhász 1993; Sümegi 1993; Sümegi 2011; Péterné 2011b).

69. ábra. A Katona József Színház, előtérben a Szentháromság-oszlop, 2018
Fig. 69 Katona József Theatre and the Holy Trinity Column in the foreground, 2018
Fotó/Photo: Borsos Szilárd

70. ábra. A Városi Múzeum a Katona József parkban az 1940-es években.
Zempléni Múzeum Képeslaptára, Ltsz.: 0125740
Fig. 70 The Town Museum in the Katona József Park, in the 1940s
Zemplén Museum, Collection of Postcards. Inv. No.: 0125740

Műkert
Id. Majorságok alatt

Városi Múzeum
Az 1894-ben alapított városi intézmény eleinte a Városháza épületében kapott helyet, majd 1924-ben a Nyári Kaszinó (ld. lentebb) épületébe költözött. Múzeumi célokra két szárnyépülettel bővítették. Máig a Kecskeméti Katona József Múzeum székhelye (70. ábra).
1933 (A.4.2 tábla).

Városi Mozgóképszínház / Városi Mozi
A Rákóczi úton áll.
1913-ban helyezték üzembe. Épült ifj. Ecker József tervei szerint. Korszerűsítve 1968–1969. A mozit 2000-ben bezárták, sokáig kihasználatlanul állt. 2016–2017-ban felújították, korszerűsítették. Jelenleg a Kelemen László Kamaraszínház működik benne (71. ábra).
1933: Mozgóképház (A.4.2 tábla).

Otthon mozi
Id. Iparos Otthon (Igazgatás épületei) alatt

Árpád mozi
A Festő utcában állt.
1940-ben épült. 1999-ig működött, ekkor bezárták. Átépitették, jelenleg a Három Gúnár Hotel Rendezvényháza működik benne.
1979 (C.9.1 tábla).

Kertmozi
A Kápolna utcában ábrázolják, a Homoki-kápolna feltételezett telkén.
1933 (A.4.2 tábla).

71. ábra. A „Mozgó színház” az 1920-as években
Zempléni Múzeum Képeslaptára, Ltsz.: 0125731
Fig. 71 The Movie Theatre in the 1920s
Zemplén Museum, Collection of Postcards. Inv. No.: 0125731

16.4 Kommunikáció, hírközlés / Communication

Postaállomás
Halasi Nagy utca, Trombita utca kereszteződésében (ma: Simonyi utca).
1696-tól a Buda–Szeged közötti hivatalos állami postajárat megállóhelye volt Kecskemét, azonban a rendszeres postai szolgáltatás csak 1713-ban indult el. 1834-től a postakocsik a Postasíp vendéglőbe érkeztek (Lukácsi 1968, 239; KT I. 439; Varga 2010).
1857: *Posta* (Hübner–Fejér 1816), 1905: *Posta, távirda és telephon hívó* (C.8.1 tábla).

Posta
A postahivatal 1870–1887 között a Nagykőrösi, Csáki utca sarkán álló házban működött, majd 1887–1930 között a Halasi Nagy utca 1. (ma: Lestár tér 1.) alatti épületbe (ún. Thomka-ház) költözött.

Postapalota
Kálvin téren áll, jelenleg is postaként üzemel.
1931-ben adták át. 1977–1981 között az épületet jelentősen átalakították, és egy modern épületrésszel kibővítették (Varga 2010).
1933: *M. kir. posta* (A.4.2 tábla); 1948, 1979: *Posta* (C.8.2 és C.9.1 tábla).

16.5 Hitelintézetek, pénzügyi vállalkozások, biztosító társaságok / Banks, financial institutions, insurance companies

Kecskeméti Takarékpénztár Egyesület
Az egykori Deák téren (ma: Szabadság tér).
1867-ben alakult meg, 1875-ben épült meg kétemeletes székháza Pártos Gyula tervei alapján. 1947-ben állami kezelésbe került. Jelenleg a Magyar Nemzeti Bank épülete (Székelyné, 1993 46; Juhász 1998, 201; Péterné-Tánczos 2000, 117–118) (26. ábra).
1905: *Takarékp. egyesület épülete* (A.4.1 tábla) 1933: *Takarékpénztár E.* (A.4.2 tábla).

Osztrák–Magyar Bank
Halasi Nagy (ma: Batthyány) utca eleje (Juhász 1998, 201.)
1905: *Osztr.–magyar bank fiókja* (A.4.1 tábla).

Magyar Nemzeti Bank kecskeméti fiókhelye
Katona József tér 1.
1933: *Magyar Nemzeti Bank fiókja* (A.4.2 tábla)
(KNC 1931, 1933, 1935).

Magyar Általános Hitelbank kecskeméti fiókja
Szabadság tér 5.
A Magyar Általános Hitelbankot 1867-ben alapították, azonban vidéki fiókjai csak a 20. század elején nyíltak meg. A kecskeméti fiók 1907-ben alakult. 1948-ig működött (Péterné-Tánczos 2000, 132–133.).

Magyar Általános Takarékpénztár Rt.
Lestár tér 1.
1933: *M. Ált. tkpénztár* (A.4.2 tábla)
(KNC 1931, 1935).

Duna–Tisza közti Körzeti Mezőgazdasági Hitelszövetkezet
Rákóczi út 32–34.
1924-ben alakult. 1946-ban egyesült a Kecskeméti Hitelszövetkezettel.
(Péterné-Tánczos 2000, 133–136.)
1933: *D.T. Hitelszövetkezet* (A.4.2 tábla).

Kecskeméti Leszámloló és Pénzváltóbank Rt.
Rákóczi út 4.
A Kecskeméti Kölcsönösen Segélyező Egyesületből alakult át részvénytársasággá 1895-ben. 1948-ban beleolvadt a Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbankba.
(Péterné-Tánczos 2000, 115–116.)
1933: *Leszámloló Bank* (A.4.2 tábla).

Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank
Arany János utca 2. – Szabadság tér (1912 után).
1871-ben alakult. 1911-ben a Korb Frigyes által tervezett bankpalota épületébe költözött. 1912-től elvállalta az „Adria Biztosító Társulat” főügynökségi feladatait is, tehát ettől kezdve biztosítási ügyletekkel is foglalkozott. (Péterné-Tánczos 2000, 113–114.)
1933: *Népbank* (A.4.2 tábla).

Kecskeméti Magyar Kereskedelmi Bank / Kecskeméti Magyar Bank Rt.
Rákóczi út 20.
1922-ben alakult, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank leányintézeteként. 1948-ig működött. (Péterné-Tánczos 2000, 112.)

Kecskeméti Hitelszövetkezet
A Kálvin téren volt fiókja.
1886-ban alakult, az Országos Központi Hitelszövetkezet tagja volt. 1946-ban a Kecskeméti Hitelszövetkezet és a Duna–Tisza közti Körzeti Mezőgazdasági Hitelszövetkezet egyesült, Dél-Pestmegyei Gazdasági Hitelszövetkezet néven.
(Péterné-Tánczos 2000, 144–147; KNC 1931, 1935).

Fonciere Állami Biztosító Intézet Kecskeméti Főügynöksége
1864-ben alakult, 1948-ig működött
(Péterné-Tánczos 2000, 161.).

Kecskeméti Ipari Hitelszövetkezet
Az Iparosotthon épületében. (ld. *Igazgatási épületek*).
(KNC 1931, 1935).

Kecskeméti Központi Takarékpénztár
Kossuth tér 10.
1872-ben alakult. 1926-ban beleolvadt a Magyar Általános Takarékpénztár Rt.-be (Péterné-Tánczos 2000, 179.).

Adria Biztosító Intézet
ld. *Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank* alatt.

„Anke” Általános Biztosító Rt.
Lechner Ödön út 1.
(KNC 1931, 1935).

Első Magyar Ált. Biztosító Társaság
Rákóczi út 4.
(KNC 1931, 1935).

Duna Általános Biztosító Rt.
Barátok tere
(KNC 1931, 1935).

Hazai Általános Biztosító Rt. és Kisbirtokosok Biztosító Intézete Rt.
Arany János utca 6.
(KNC 1931, 1935).

Közép-európai és Minerva Biztosító Rt.
Bem tér 9.
(KNC 1931, 1935).

Gazdák Biztosító Szövetkezete
Rákóczi út 17–19.
(KNC 1931, 1935).

Magyar–Francia Biztosító Rt.
Rákóczi út 38.
(KNC 1931, 1935).

Magyar–Holland Biztosító Rt.
A Nagytakarék épületében a Szabadság téren.
(KNC 1931, 1935).

Magyar Élet- és Járadékbiztosító Rt.
Rákóczi út 26.
(KNC 1931, 1935).

Phónix és Bécsi Egyesült Biztosító Rt.
Csongrádi utca 4. 1931, 1935.

Turul-Magyar Országos Biztosító Intézet Rt.
Kisfaludy utca 26. 1931, 1935.

Trieszti Általános Biztosító Társaság
Lestár tér 1.
(KNC 1931, 1935).

Katolikus Népszövetség Biztosító
Dankó utca 4.
(KNC 1931).

Kecskemét város zálogintézete / Zálogház
A Megyehatóság épületében, a Budai Nagy utca (ma: Jókai utca) és Koháry utca kereszteződésében (Péterné-Tánczos 2000, 163.).
1905: *Vár. zálogház és alsófokú Ipar és keresked. iskola* (**A.4.1** tábla), 1933: *Zálogház* (**A.4.2** tábla).

17 Egészségügy / *Health*

17.1 Ispotályok, kórházak, szanatórium / *Hospitals, spitals, sanatoriums*
Római Katolikus ispotály / Kórház és Szegényház
A Széna téren (ma: Czollner tér), a temető, illetve a későbbi Szent Erzsébet-templom mellett állt.

1716-ban említik először 1723-ban már biztosan állt, Koháry István végrendeletében jelentékeny adománnyal látta el. 1917-ig használják, az épületet ezután az Angolkisasszonyok rendházává (ld. *Kolostorok*) és iskolává alakították. 2012 óta a Piarista Rend kezelésében, óvoda működik benne (Hornyik 1927, 22, KT I. 621.).
1819 (**C.3.3** tábla), 1822 k.: *Cath. Eccl. Ispotálya* (**C.2.2** tábla), 1860: *Kórház* (**C.6.2** tábla), 1860: *katolikus szegényház* (PSMSL, 180.).

Városi Közkórház és Szegény Menház / Járványkórház és Szegénymenház
A Csongrádi út mentén építették.
1854-ben alapították, a város első közkórháza volt. (PSM Stat. 178.).
Jelenleg épületeiben a Platán Idősek Otthona működik.

1885: *Kórház, Szegény menház* (**C.7.2** tábla) 1905: *Kórház telek* (**A.4.1** tábla), 1933: *Járványkórház, Szegények menháza* (**A.4.2** tábla), 1948: *Járványkórház, Szeretetház* (**C.8.2** tábla), 1979: *Mesterséges megtermékenyítő főállomás, Szociális Otthon* (**C.9.1** tábla).

Belső Kórház
ld. Aranyas vendégfogadó (*Vendéglátóhelyek* alatt).

Újkórház
Az Izsáki úton.
Eredetileg az Erzsébet laktanya csapatkórházaként épült és nyílt meg 1925-ben, 1931-től hivatalosan a város közkórházaként üzemelt. A II. világháború után Megyei Kórház 2014-ig. Ekkor elbontották, jelenleg egyetemi campus kialakítása zajlik a területén.

Református Szegényház
A Nagykőrösi út (ma: Ceglédi út) mentén.
1860: *Református Szegényház* (PSM Stat. 180.) 1933, 1948: *Református Szeretetház* (**A.4.2, C.8.2** tábla).

Zsidó ispotály
1843-ban vették meg a zsinagóga melletti épületet, ahol ispotályt és kántorházat rendeztek be (Ö. Kovács 1996, 102.), 1860-ban működő intézmény (PSM Stat. 180.).

Siesta Szanatórium
Lechner Ödön út 3/5.
Dr. Jobbágy Andor sebész magánkórháza, mely a Royal Szálloda (ld. *Vendéglátás* alatt) emeleti helyiségeiben működött 1933–1950 között.

17.2 Katonai kórházak / *Military hospitals*
Erzsébet laktanya csapatkórháza
Az Izsáki úton 1925-ben építették. 1931-től hivatalosan a város közkórháza lett. 1947-től 2014-ig Megyei Kórház. Területén jelenleg az új egyetemi campus kialakítása zajlik.

Rudolf laktanya csapatkórháza
1897-ben a Rudolf laktanyával szemközt az Izsáki úton épült.

Katonai Kórház
ld. Laktanyák

17.3 Patikák, gyógyszertárak / *Apothecaries, pharmacies*
Szentháromság patika
1746-ban kapott engedélyt Falt Antal gyógyszerész patika nyitására, mely eleinte, Vághy György kecskeméti orvos házi gyógyszertáraként működött, majd 1766-tól nyilvános patika lett. 1895-ben az új városháza északi sarokhelyiségébe költözött (Lóránd 1975a, 177.).

Mátyás Király gyógyszertár
A Szabadság téren áll.
1821-ben nyitotta meg Hajagos András. Tulajdonosai: 1837–1842: Mellik József, 1842–1848: Angyal Antal, 1848–1853: Scheftsik István, 1853–1887: Machleid Alajos, 1887–1944: Farkas Ignác. A II. világháború után államosították, azonban működése folyamatos (Lóránd 1975a).

Szentlélek gyógyszertár
A mai Kossuth téren működött, egy mára elbontott házban („*a belpiaczon állíttatik fel a Róm. Cath. Egyház közép boltjai helyén a Városháza átellenében*”), Megnyitására 1847-ben kapott Batlay János a helytartó tanácstól engedélyt. 1855-ben a patikát Handtel Károly vette meg. 1867-ben a gyógyszertár adásvétel útján Katona Zsigmond gyógyszerész tulajdona lett. 1895-ben a tér rendezése után a patika az új Városháza déli sarokhelyiségébe költözött. 1926-tól Katona Margit vezette a gyógyszerterát 1915-től a Szentháromság téren az ún. Szarvas-ház földszintjén, 1928-tól a Batthyány utca 7. sz. alá költözött. 1973–1981 között a gyógyszerár irodahelyiségében kapott helyet a Patikamúzeum anyaga (Lóránd 1975a, Székelyné 1993, 48.).

Gyógyszertár a Megváltóhoz
Dob utcában (később Gáspár András utca 15.; ma: Petőfi Sándor utca).
1904-ben alapította Katona Zsigmond fia, Katona József. 1909-ben Csorba Jánosnak adta el (KNC 1935).

Magyarok Nagyasszonya Gyógyszertár
Mária körút 11.
(Lóránd 1975a; KNC 1931, KNC 1935).

Kígyó gyógyszertár
Nagykőrösi út 12.
(KNC 1931, KNC 1935).

Rákóczi gyógyszertár
Rákóczi út 2.
(KNC 1931, KNC 1935).

Gyógyszertár az Isten Gondviseléséhez
Csongrádi út 1.
(KNC 1931, KNC 1935).

Szent István király gyógyszertár
Jókai út 27.
(KNC 1935).

Szent Erzsébet gyógyszertár
Mezei út 9.
(KNC 1935).

Szent László gyógyszertár
Kurucz tér 2.
(KNC 1935).

17.4 Fürdők / Baths

Széktó Fürdő

1759: Egyházi István fürdőépítés céljából közvetlenül a vízterület mellett igényelt földet a várostól. 1820: özv. Budinszki Pálné egy hold földet kért a várostól „*mulatókert*” céljára, ahol végül megépült a fürdő kezdetleges főépülete. A vállalkozás csődbe ment, 1830-ban elárverezték az épületet. 1836–1886 között a területet többször tereprendezték, részben lecsapolták. 1886-ban kitisztították a tó vizét és annak közvetlen környezetében ideiglenes helyiségeket hoztak létre. 1887-re befejeződött a fürdő átalakítása. A fürdésre megmaradt részt elhatárolták a tó más területeitől. Az 1820-ban épített fürdőépületet 1898-ban lebontották. 1925–1927-ben épültek fel az új fürdő épületei. A strandfürdőt, a komplexumot 1947-ben, majd 2003-ban korszerűsítették, 2018-ban felújították. 1806: *Fürdő ház* (A.4.4 tábla), 1905: *Széktó fürdő* (A.4.1 tábla) *Széktói Korcsolyapálya, Széktói Lőtér, Széktói strandfürdő* (A.4.2 tábla) (Entz–Genthon–Szappanos 1961, 64, 68; Hajagos 2017a).

József gőzmalom uszodája és fürdője
1873-tól 1918-ig működött a Trombita utcában (ld. *Malmok*).

Gőz- és kádfürdő
Rózsa utcában (ma: Szilády Károly utca) működött.
1905 (A.4.1 tábla).

Gazdasági Gőzmalom és Gőzfürdő Rt.
Korona utca 2. (ld. *Malmok*).

Sertéshízlalók Rt. Gőzmalma fürdője
Vasút utca 2. (ld. *Malmok*).

18. Oktatás / Education

18.1 Kisdedovók, óvodák / Nurseries, nursery schools

Városi óvoda
Petőfi u. (mai alföld Áruház helyén álló) épületben működött.
1905: *Városi óvoda* (A.4.1 tábla); 1933: I. sz. városi óvoda.

Városi óvoda
Vörösmarty u. 5.
1905: *Városi óvoda* (A.4.1 tábla).

Városi óvoda
Csongrádi Nagy utca 3.
1905: *Városi óvoda* (A.4.1 tábla) 1933: II. sz. városi óvoda.

Csecsemővédő intézet
I. kerület, Máriavárosi pu. közelében
1933 (A.4.2 tábla).

18.2 Alsó szintű iskolák / Primary schools

18.2.1 Belterületi alapfokú oktatás / Primary schools in the inner town

Római katolikus elemi iskola
1786–1878-ban épült, kétszer bővítették és tornatermet is építettek mellé.
1875-től községi iskola, 1893-ig működött.
1857: *Elemi iskola* (C.6.1 tábla).

Katolikus elemi lányiskola
1717-ben vette meg az épületet a római katolikus egyház, 1722-ben épült a

„fonyott, süvényes, nyilalófakkal” erősített, sártapasztásos falakkal, „sindel fedéssel” rendelkező épület. 1783-ig működött (BKML XII. 9. Róm. Kat. Egyházközség számadási Könyvei 1681–1737; Juhász 1998, 114; KT I. 574).

Evangélikus iskola
1792-ben szervezték meg, az iskola a Piac tér – Budai Nagy utca sarkán állt, a később épült evangélikus templom szomszédságában. 1872-ben az egyház az iskolát felszerelésével együtt a város kezelésébe adta (Kemény–Pintér, 1987 6–8.).

Református elemi iskola
ld. *Középfokú oktatás, Református Kollégium* alatt.

Görögkeleti egyházi iskola
1855-ben már biztosan működött, az egyház 1873-ban az iskolát felszerelésével a város kezelésébe adta át. Az iskola a templom melletti telken állhatott (Kemény–Pintér, 1987, 6–8.).

Zsidó hitközségi népiskola
1840–1877-ig működött, a régi zsinagóga szomszédságában. 1877-ben városi kezelésbe került (Ö. Kovács 1996). Az iskolát még az 1905-ös várostérképen is ábrázolják.
1905: *Izraelita templom és iskola* (A.4.1 tábla).

I. kerületi népiskola
Budai Kis utca 3.
1881–1882-ben vették használatba. Petőfi Sándor Általános Iskola (Krajcsovszki–Krajnyák 1983, 259; 1933: *Népiskola* (A.4.2 tábla).

II-ik kerületi népiskola
Kanyar utca 6. (ma: Hoffmann János utca).
1888-ban épült meg. Később Hosszú utcai Általános Iskola, ma: Magyar Ilona Általános Iskola. Krajcsovszki–Krajnyák 1983, 259; 1933: *Népiskola* (A.4.2 tábla).

III-ik kerületi népiskola
Czollner tér 4.
Épült 1893-ban. Ma: Tóth László Általános Iskola.
1933: *Népiskola* (A.4.2 tábla).

Elemi népiskola
Csongrádi Nagy utca 3.

Elemi népiskola IX. tized Muszáj
Épült 1892. (Székelyné 1983).

Elemi népiskola X. tized Ürgés
Kurucz téren áll. (ma: Erzsébet krt. – Szegedi út kereszteződésében)
1905, 1933: *Népiskola* (A.4.1, A.4.2 tábla).

Elemi népiskola XI. tized Máriaváros
Közép utca–Szalag utca kereszteződésében (ma: Hétvezér utca – Szalag utca kereszteződése).

Máriavárosi Általános Iskola, ma: Autizmus Centrum.
1933: *Népiskola* (A.4.2 tábla).

Elemi iskola – Rendőrfalu
Rendőrfaluban, a Halasi út mentén (ma: Cserhát u. 1.).
1929-ben épült, azóta folyamatosan működik, ma: Damjanich János Általános Iskola.
1948: *Iskola* (C.8.2 tábla).

Népiskola
Mátyás király tér – Bethlen körút kereszteződésében. Jelenleg épülete használaton kívül.
1933: *Népiskola* (A.4.2 tábla).

Népiskola
Juhász utcában.
1933: *Népiskola* (A.4.2 tábla).

Alreáliskola
Önálló intézményként az ún. B. Kiss-féle házban működött 1857–1861 és 1871–1875 között.
1875 után a Főreáliskola (ld *Középfokú oktatás*) részévé vált.
(Páthy 1899; Kemény 1988, Kemény–Pintér 1987, 23–24.).

Női ipariskola
A Folyóka utcában (ma: László Károly utca)
1885-ban alapították. 1905: *Női ipariskola* (A.4.1 tábla).
(Székelyné 1983).

Alsófokú ipariskola
1883-ban indították. 1850-es évektől a felekezeti vasárnapi iskolákban folyt, 1869 után a ref. gimnázium épületében. 1883-tól az I-kerületi elemi népiskola épületében működött (Székelyné 1983).

Kecskemét th. Alsófokú Fiú- és Női Kereskedelmi Iskolája
A Petőfi utcában.
Eredetileg az ipariskolák része volt a
kereskedőtanonc-oktatás is, az első önálló osztály
1884-ben nyílt meg.
(KNC 1931, 1935).

Városi zeneiskola
A Tatai tér 4. alatt működött, 1894-ben nyílt meg
(Kemény–Pintér 1987, 22–23.). 1905: *Városi
zeneiskola* (A.4.1 tábla).

Állami zeneiskola
Csányi utca 3.
(KNC 1912, 1931, 1933, 1935).

**18.2.2 Külterületi elemi iskolák / Primary schools in the
outskirts**
1855-ben épült fel az első 10 tanyai elemi iskola. 1890-ben
már 15 külterületi elemi iskola működött Kecse-
mét területén. A millenniumi iskolaépítési terv kere-
tében további 12 tanyasi iskolát építettek.

1913-ban az alábbi külterületi elemi iskolák működtek:
*Vágójárs- Hetényegyházi iskola, Szarkás-Miklóstelepi
iskola, Alsóvárosföld-galambosi iskola, Kis Matkó-
Törökfái iskola, Felső-Csödör-Cethali-dűlői iskola,
Felső Ágasegyháza-Selyemhegyi iskola, Belsőnyír-
Benei úti iskola, Szentkirályi iskola, Pusztaszer-Ár-
pádhalmi iskola, Pusztaszer-Szárnyékalmi iskola,
Pusztaszer-Csádési iskola, Alsómonostor-Mákhalmi iskola, Alsómonostor-
Sasülési iskola, Katonatelepi iskola, Talfáji iskola, Úrréti iskola, Kísfái
iskola, Gátéri iskola, Budai út-Só út keresztedésében álló iskola, Felső
Ménteleki iskola, Felsőalpári iskola, Felsőszékdűlői iskola, Alsószékdűlői
iskola, Feketeerdei iakola, Lakitelki iskola, Szikrai iskola, Városföldi iskola,
Ágasegyházi iskola, Haleszi iskola, Ballószögi iskola, Izsáki út menti iskola,
Borbási iskola, Koháryszentlőrinc-majori iskola, Koháryszentlőrinc-Alpári
úti iskola, Helvéciai iskola, Felsőmonostori iskola, Bugac-Monostorfalvi
iskola.*

1926-ban épült külterületi elemi iskolák:
*Miklóstelepi 2. iskola, Szarkási iskola, Kisnyíri iskola, Hetényegyháza 2. iskola,
Szolnoki úti iskola, Jász úti iskola, Lakitelki 2. iskola, Kiskeckeméti iskola,
Világoshegyi iskola, Kisbugaci iskola, Bugacmonostori iskola,
Alsóménteleki iskola, Téglagyári iskola, Mindszenti úti iskola*
(Székelyné 1992; C.7.2 tábla, C.8.2 tábla).

18.3 Középszintű iskolák / Secondary schools
18.3.1 Belterületi középfokú oktatás / Secondary schools in the inner town
Református Kollégium / Újkollégium
(ld. *Felsőfokú oktatás* alatt)

Kegyesrendi / Piarista Gimnázium
Piarista templomhoz és rendházhoz (ld. *Vallás*) kapcsoló, ma is működő intéz-
mény.
Épült Koháry István alapítványából 1720 és 1725 között, eredetileg a
földszinten volt az iskola, emeletén a rendház. 1737: *a piarista Collegium
épülettyéhez szükséges kövek szállítására* a város négy szekeret ad egy
hétre (MJ II. 113). 1825–1835-ben L-alakú épületszárny épült az iskola
számára a templom délkeleti oldalán. Az iskola 1930-ig a rendház része-
ként megépült iskolarészben működött. 1930-ban a templommal átellen-
ben, az Állami Főreáliskola (ld. alább) helyén Hütl Dezső tervei alapján
felépült épületbe költözött. 1948-ban rövid időre államosították és
összevonták a református kollégiummal, de 1950-től újra önállóan
működik. Ma: a Kecskeméti Piarista Gimnázium épülete (Entz–Genthon–
Szappanos 1960, 50; Székelyné 1993, 39; Bardoly–Haris 2006, 76; Székelyné
2016).
1857: *P. Piaristák klastroma* (C.6.1 tábla), 1860: *Piaristák* (C.6.2 tábla);
1905: *Piaristák főgimnáziuma* (A.4.1 tábla) 1933: *Kath. főgimnázium*
(A.4.2 tábla).

Állami Alreáliskola
ld. *Magyar Királyi Állami Főreáliskola* alatt.

Katona József Gimnázium
ld. *Református Kollégium* alatt (72. ábra).

Magyar Királyi Állami Főreáliskola
A Budai Nagy utcában, majd a Vásári Nagy utca kitorkollásában.
1857–1875 között Alreáliskola működött csak a városban, ez 1857–1870
között a Kegyesrendi Gimnáziumban működött a Budai Nagy utcában
(ma: Jókai utca). 1870–1875 között a Belső Sétatérén, a Déllő köz és Déllő
utca kereszteződésében, a város által bérelt épület(ek)ben. Az intézmény
1875-ben nyerte el a főreáliskolai rangot. Ekkortól a Budai Nagy utcában
(később Jókai utca) az Eörhalmi-féle házat bocsátotta a város az iskola
rendelkezésére. Ezt 1876-ban emeletessé alakították, majd 1891–1892-ben

72. ábra. A Magyar Királyi Állami Főreáliskola (később Katona József Gimnázium)
Zempléni Múzeum Képeslaptára, Ltsz.: 0125716
Fig. 72 The Royal State Grammar School (later Katona József Secondary Grammar School)
Zemplén museum, collection of Postcards, Inv. No.: 0125716

tovább bővítették. 1898-ban villamosárammal látták el az épületet.
1911-es földrengésben az épület komoly károkat szenvedett, még ebben
az évben született döntés az új iskolaépület megépítéséről. Az új épületet
a Vásári Nagy utca Vásártérre való kitorkollásában (ma: Mária körút – Dó-
za György út sarok) végül 1913–1914-ben Löllbach Kálmán tervei alapján
építették meg. Itt működött 1948-ig (72. ábra) (Pintér–Kemény 1987;
Kemény 1988; Kemény 2017).
Budai Nagy utca: 1905: *Állami Főreáliskola* (A.4.1 tábla)
Vásártér: 1933: *Áll. Főreál és polgári fiuisk.* 1948: *Iskola* (A.4.2 és A.8.2
tábla).

Polgári Leányiskola
Mezei utca – Szentháromság tere kereszteződésében (ma: Katona József tér).
Épült 1898-ban, ma: Zrínyi Ilona Általános Iskola.
Az első elemnél magasabb szintű leányoktatás 1852-ben indult a város-
ban, katolikus és protestáns felekezeti háttérrel. 1875-ben nyílt meg a
háromosztályos polgári leányiskola. 1882-ben a hatosztályos polgári iskola
mellé 4 osztályos elemi iskolát is szerveztek. A Katona József téri épületbe
1898-ban költöztek. 1904-től állami iskola (Székelyné 1983; Kemény–Pin-
tér 1987).
1905: *Polg. leányiskola és színházi díszletraktár* (A.4.1 tábla) 1933: *Áll.
polg. és elemi leány isk.* (A.4.2 tábla).

Th. Fiú Felsőkereskedelmi Iskola
Petőfi utca 4.
(KNC 1935).

Városi Női Felsőkereskedelmi Iskola
Mezei utca 1.
1933: *Női felsőkeresk. isk.* (A.4.2 tábla).

Angolkisasszonyok Leánygimnáziuma
Czollner tér 4.
ld. még *Felsőfokú oktatás, Angolkisasszonyok Tanítóképző és Gyakorló
Iskolája* alatt.
1933: *R. kath leánygimnázium* (A.4.2 tábla).

Református Leánylíceum
A Szabadság téren az Újkollégium épületében működött.
ld. *Felsőfokú oktatás, Református Tanítónőképző Intézet* alatt.

18.3.2 Külterületi középfokú oktatás / Secondary schools in the outskirts
Vincellériskola / Magyar Királyi Szőlészeti és Kertészeti Szakiskola
Miklóstelepen.
1890-ben nyílt meg az iskola, a tangazdaság 1901-ben nyílt meg, 1949-ig
működött. a létesítményeket az Országos Szőlészeti és Borászati Kutatóin-
tézet vette át (Kemény–Pintér 1987, 23.).

Gazdasági Felső Népiskola / Földműves iskola / Mezőgazdasági Szakiskola /
Gazdasági tanítóképző
A Csongrádi úttól délre, a Pákai út mentén, a későbbi Parasztfőiskola
helyén állt az iskola és a tangazdaság.
A városi Népiskola 1872 és 1895 között működött, helyén az állami
fenntartású földműves iskola nyílt meg. 1910-ben szervezetileg a Gazdasá-
gi Szaktanító Intézethez csatolták, de önálló szakmai működését megtar-
totta. Az intézmény 1929-től Mezőgazdasági Szakiskola néven működött.

1936-tól az oktatást Gazdasági Tanítóképző Intézet vette át. Fennhatóság alatt alakult 1938-ban a Gyakorlati Mezőgazdasági Népiskola („Gazdaképző”). 1946-tól Állami Parasztfőiskola néven működött tovább (Kemény–Pintér 1987, 16; Szabó 2017).
1885: *Gazdasági iskola majorja* (C.7.2 tábla) 1948: *Parasztfőiskola* (C.8.2 tábla).

18.4 Főiskolák, egyetemek / Colleges and universities

Református Kollégium / Református Jogakadémia
Főiskola tere (ma: Kálvin tér)

A helyi hagyomány szerint 1564-ben alapították, ez az első iskola feltehetőleg a későbbi Ókollégium épülete helyén vagy annak szomszédságában állhatott. 1678-ban az iskola leégett, ezután a helyreállításkor kibővítették, ennek emlékét tábla őrzi (ld. *Út menti keresztek, szobrok, emlékművek* alatt). 1741–1753-ig bővítették, átépítették. Mai formájában 1830–1834 között épült, második emelete 1864 után készült el. 1830-tól a kollégium főiskolai tagozattal bővült. 1912-ben a gimnázium és a jogakadémia az Ókollégium mellett újonnan megépült Újkollégium épületébe költözött. A Jogakadémia a református leánylíceumnak az Újkollégiumba való költözése után az Ókollégium épületébe költözött vissza. 1944-ben katonai célokra lefoglalták az iskola épületét. csak 1946-ban indult meg újra az oktatás.

A gimnáziumot 1948-ban államosították ekkor egy évig Károli Gáspár Állami Gimnázium néven működött. Majd összevonták a piarista gimnáziummal, ekkor vette fel a Katona József Gimnázium nevet. 1950-ig a piarista gimnázium épületébe költözött, majd az Újkollégiumba. 1954-től rövid ideig a Tanítói Árvaház (ld. *Árvaházak és kisegítő intézmények*) épületében működött, majd 1957–1990 között a volt Állami Főreáliskola (ld. *Középfokú oktatás*) épületében.

Az Ókollégium épülete a II. világháború után a Megyei Pedagógiai Intézet központja, illetve a Berkes Ferenc Kereskedelmi Szakközépiskola székhelye lett, majd 1991–1997 között az újjászervezett Református Gimnázium működött benne.

Az Újkollégiumot a II. világháború alatt és után kórházi célokra vették igénybe, majd az Ének-Zenei Általános Iskola épülete lett. 1990–1991-ben az intézményt Református Gimnázium néven újra szervezték. 1991–1997 között az Ókollégium épületében, 1997-től az Újkollégium épületében működik. 1998-tól 2010-ig a Károli Gáspár Református Egyetem jogászképzést indított az épületben (KT I. 575; Bardoly–Haris 2006, 66.).

1700 k: *Református Iskola* (C.2.1 tábla), 1822 k.: Református Iskola (C.2.2 tábla), 1860: *Református Főiskola* (C.6.2 tábla), 1905: *Ev. ref. jogakadémia és főgymnasium* (A.4.1 tábla), 1933: *Ref. Ókollégium* (A.4.2 tábla), 1948: *Ref. Kollégium* (C.8.2 tábla).

Református Tanítónőképző Intézet / Horthy Miklós Tanítónőképző Intézet / Kecskemét Református Államilag Segélyezett elemi-népiskolai Tanítónőképző Intézet, gyakorló iskola és internátus / Református Nőnevelő Intézet
1918-ban nyílt meg, eleinte az Újkollégium épületében, majd 1918–1930 között a Szarvas utca 1. alatt, 1930-tól a Kaszap utcában felépült új épületben működött. Az intézmény gyakorlóiskolaként elemi lányiskolát és leány líceumot is működtetett. A II. világháború utána összevonták az Angolkisasszonyok tanítóképző intézetével (ld. lentebb) és államosították. Jelenleg a Kaszap utcai épületegyüttesben a Neumann János Egyetem Tanítóképző Kara működik benne (KNC 1935; Krajcsovszki–Krajnyák 1983).
1933, 1948: *Ref Tanítóképző* (A.4.2 és C.8.2 tábla) 1979: *Óvónőképző Intézet* (C.9.1 tábla).

Angolkisasszonyok Tanítóképző és Gyakorló Iskolája / Római Katolikus Tanítóképző és Leánylíceum
Bánk Bán u. 10. alatt.
Az Angolkisasszonyok rendje 1917–1948 között működtetett katolikus tanítóképző intézetet, illetve ennek gyakorló intézményeként elemi iskolát és líceumot (ld. még *Református Tanítónőképző Intézet* alatt fentebb) (Krajcsovszki–Krajnyák 1983).
1933: *R. kath. Tanítóképző* (A.4.2 tábla).

18.5 Árvaházak és kisegítő intézmények / Orphanages and auxiliary institutions
Siketnémák és Vakok Állami Foglalkoztató Intézete
Csányi utca 1.
1900-ban nyílt meg. (Székelyné 1983).
1905: *Siketnémák és vakok ipari foglalk. intézete* (A.4.1 tábla)
1933: *Gyógyped. isk.* (A.4.2 tábla).

Országos Tanítói Árvaház
A Mária-hegy területén, a Budai úttól délre, a későbbi Szent Imre utcában.
1899-ben épült, 1945-ig működött. Épületében rövid ideig a Református / Katona József Gimnázium működött, majd általános iskola. Jelenleg a Németh László Gimnázium, illetve a Szent Imre Katolikus Óvoda és Általános Iskola épületegyüttese.
1905: *Országos Tanítói Árvaház* (A.4.1 tábla) 1933: *Faragó Béla árvaház* (A.4.2 tábla).

Állami gyermekmenhely
A Kőrösi köz (ma: Ceglédi út) mentén, az evangélikus temetővel átellenben.
1905, 1933: *Állami gyermekmenhely* (A.4.1 és A.4.2 tábla).

20 Közművek, vízvezetékek, kutak / Public utilities, water pumps, wells
20.1 Kutak / Wells

Piactéri kút
A (rég) Városháza és a Ferences kolostoregyüttes között.
1819 (C.3.3 tábla)

Kaszap kút
A Kaszap utca folytatásában a Városon kívül, a Kőrösi köznél. Az 1960-as években egy betonalap emlékeztet a helyére (Heltai, 1972)
1806: Kaszap kút (MJ II. 406) 1879: Kaszap kút (C.7.1 tábla).

Vásárálláson levő kút
1792 (C.4.1 tábla).

Mezei kút
A Halasi kapu közelében, a városon kívül. 1740: *Mezei kút* (MJ II. 117).

Kőrösi út mellett levő kutak
1740-ben említik (MJ II. 117).

Homoki kút
A Homoki kis kapu közelében.
1740: *Homoki kút* (MJ II. 117), 1747: *Homoki kútnál levő szőlő* (MJ II. 7) .
1790 (C.3.2 tábla).

Vágó utca – Homokhegyi utca kereszteződésében levő kút
1819 (C.3.3 tábla).

Vízelvezető csatornák
ld. C.6.2 tábla

20.2 Egyéb közművek, közszolgáltatások / Other public utilities, public services
Kecskemét Város Villamosműve / Városi villanytelep
A Halasi utca kivezetésénél, a Rávágy tértől kissé délre
1897-ben kezdte meg működését. Többször korszerűsítették, fejlesztették, hogy a növekvő szükségleteket ki tudják elégíteni. 1949-ben államosították (Péterné-Tánczos 2000, 555–556.).
1905: *Városi központi villanytelep* (A.4.1 tábla) 1933: *Villamosmű irodái* (A.4.2 tábla).

Fertőtlenítő telep
A Kuruc tértől délre, Zöldfa utcától keletre.
1933 (A.4.2 tábla).

Városi Tűzoltóság
A Nádor utcában a Városháza mögött.
1933 (A.4.2 tábla).

Városi anyagraktár
A Rávágy téren a Huszárlaktanya (Horty laktanya) mögött.
1933 (A.4.2 tábla).

21 Közlekedés / Traffic
21.1 Vasút / Railway
21.1.1 Belterületi vasúti pályaudvarok és megállók / Railway stations and stops in the inner town

73. ábra. Az Alsó pályaudvar, 2018
Fig. 73 Alsó ('Lower') Railway Station, 2018
Fotó/Photo: Belényesy Zsófia

M. Kir. Államvasutak kecskeméti állomása / Felső pályaudvar
1853-ban épült indóház, többszörösen átalakítva. Itt született Kodály Zoltán
1882-ben. (Székelyné 1993 67.) 1860: *Pálya udvar* (C.6.2 tábla) 1879:
Indóház (C.7.1 tábla), 1885: *Indóház* (C.7.2 tábla), 1905: *Állomás* (A.4.1
tábla) 1933: *Felső pályaudvar* (A.4.2 tábla).

Alsó pályaudvar
1905: *Kecskemét alsó pályaudvar* (A.4.1 tábla) 1933: *Alsó pályaudvar* (A.4.2 tábla;
73. ábra).

Máriavárosi pályaudvar
1933 (A.4.2 tábla).

K.G.V. átrakodó állomás
A Halasi út mentén. A későbbi bugaci keskeny nyomtávú vasút végállomása.
1933, 1948: (A.4.2, C.8.2 tábla).

K.G.V. végállomás
A Rávagy téren. 1961-ben Leninváros építésekor szüntették meg, illetve bontot-
ták el.
1933, 1948: (A.4.2, C.8.2 tábla).

Műkert megálló
1933 (A.4.2 tábla).

MÁV Fűtőház
A Felső pályaudvartól nyugatra, a Szeszfinomító mellett.
1933 (A.4.2 tábla).

21.1.2 Külterületi megállók / *Railway stops in the outskirts*
vö. Molnár 2015 és C.8.1 tábla

Cegléd–Kecskemét–Kiskunfélegyháza vonal (1853):
Katonatelep
Földmíves iskola
Félegyházi út
Páka
Kiskunfélegyházi Jakabszállás

Kecskemét–Fülöpszállás vonal (1895):
Korhánköz
Beretvástelep
Helvécia
Ballószeg
Köncsög
Ágasegyháza
Ágasegyházi tanyák

Kecskemét–Tiszaug vonal (1896):
Alsóúrrét
Kisfái
Koháryszentlőrinc
Világoshegy
Szikra
Lakitelek

Kecskemét–Lajosmizse vonal (1905):
Máriakápolna
Miklóstelep
Kutierdő
Kisnyír
Nagynyír
Alsómentelek
Méntelek
Felsőmentelek
Klábertelep

Kecskemét–Kerekegyháza vonal (1905):
(A vonal Kisnyír állomásnál ágazott le Kerekegyháza
felé, addig a lajosmizsei vonalon haladt)
Hetényegyháza
Szarkás
Móczártelep
Kerekegyháza

Kecskemét–Bugac vonal (1928):
Törökfái-felső
Fehértó-felső
Törökfái
Matkó-felső
Matkó-alsó
Jakabszállás-felső
Jakabszállás
Bugac
Bugac felső

21.2 Egyéb közlekedés / *Other traffic*
Belterületi hidak
Az első hidakról az 1750-es években esik említés. Az első kőből épített híd a mai
Kőhíd utca végén épült. 1879-ben már 56 híd volt a városban. (Juhász
1998, 280–281; ld. még C.6.2 tábla).

Közúti aluljáró
A Szolnoki úton, a vasútvonal alatt fut.
1939 és 1941 között épült (Juhász 1998, 282.).

Felsőalpár–Tiszaug rév
1866-ban indult el a forgalom. a révhez vezető töltésút, védőgát és révház is
épült. (Juhász 1998, 317–319.) 1885, 1919 (C.7.2 és C.8.1 tábla).

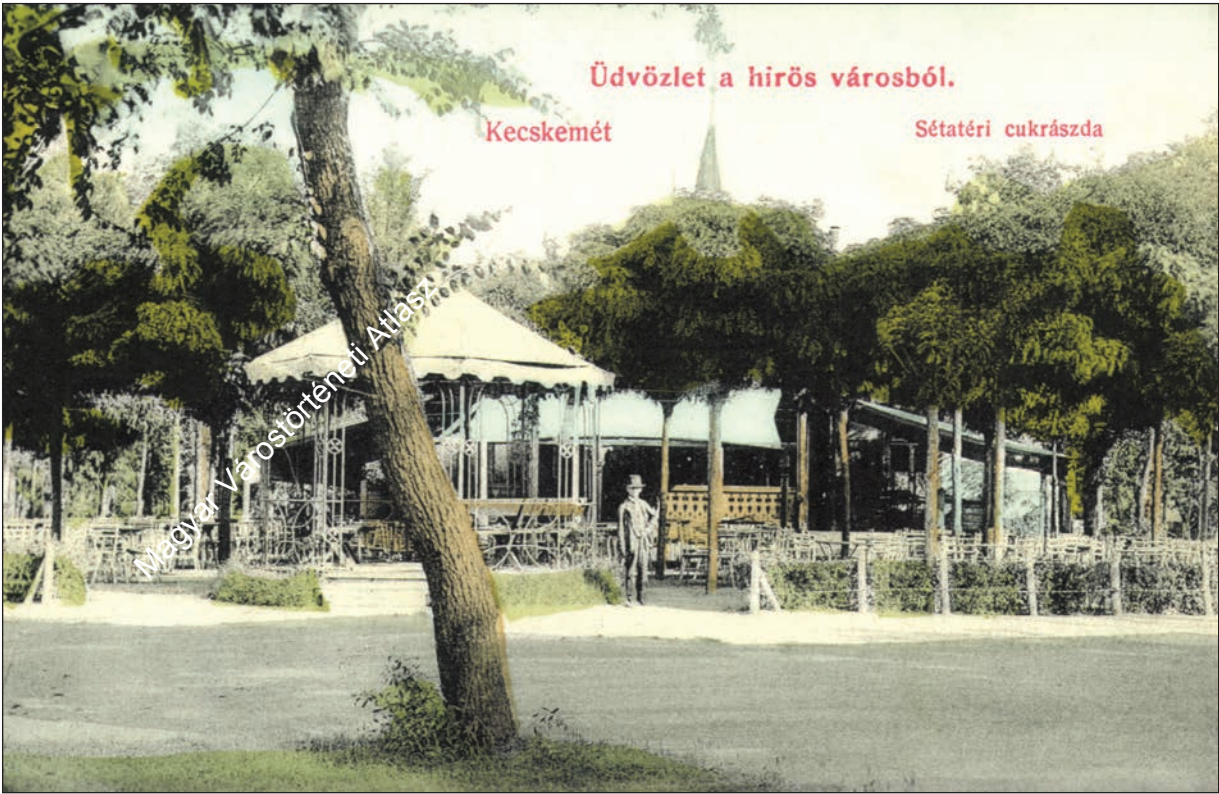
Tiszaugi híd
A korábbi révhelyen épült 1927 és 1929 között. A II. világháborúban a német
hadsereg felrobbantotta, 1946–1947-ben állították helyre (Juhász 1998,
281.).

22 Természeti képződmények / *Natural features*
22.1 Folyók, patakok / *Rivers, streams*

Picsó-patak
A.1.1, A.3.1–A.3.3 táblák, 1783 (A.2.1 tábla), 1790 (C.3.2 tábla), 1857 (C.6.1
tábla) 1860 (C.6.2 tábla).

Gátér
Az 1860-ban készített belterületi vízjárásokat ábrázoló térkép (C.6.2 tábla),
illetve az 1919-es külterületi felmérés (C.8.2 tábla) szerint a belterületi
vizek a Csongrádi kapu táján gyűltek össze vagy gyűjtötték őket össze,
ezen vízfolyás a Csongrádi út mentén a Tisza irányába vezette el a
vizeket. A Mezei kapu – Temetői kis kapu táján volt egy további vízgyűjtő
árok, ami szintén a Gátérbe folyt bele az Ürgés városrész után.
Feltehetőleg a Gátér egy természetes vízfolyás volt, melynek feltehetőleg
a legalább a városhoz közelebbi szakaszát mesterséges mederbe terelték
már legkésőbb a 18–19. században, hogy a városban keletkező vizeket
elvezessék.

22.2 Állóvizek / *Lakes*
Déllő-tó
Homoki kápolnától keletre (ma: Gyenes tér).
1834-ben a lecsapolását és kiszáraitását véghezvitték Gyenes Mihály vezeté-
sével. Helyét feltöltötték és parkosították (74. ábra) (Székelyné 1993, 38.).
A.1.1, A.3.1–A.3.3 táblák, 1783 (A.2.1 tábla), 1790 (C.3.2 tábla), 1857 (C.6.1
tábla) 1860 (C.6.2 tábla).

74. ábra. Park és cukrászda a feltöltött Déllő-tó helyén, 1906 körül
Zempléni Múzeum Képeslaptára, Ltsz.: 77814
Fig. 74 Public park and patisserie on the site of the filled-up Lake Déllő, around 1906
Zemplén Museum, Collection of Postcards, Inv. No.: 77814

Külterületi tavak
A külterületi tavak száma és kiterjedése az időjárási viszonyoktól nagyban
függött. Voltak ideiglenes vízzel borított felszínek. Jelen felsorolásban az
1885-ben és 1919-ben készített külterületi térképeken ábrázolt többé-ke-
vésbé állandó, névvel ellátott tavakat soroljuk fel (ld. C.7.2 és C.8.1
táblák).

Széktó	Alsószéktó	
Csalánostó	Ballószög	1749-ben kenderáztató helyként említik (MJ II 11),
Büdösszéktó	Alsószéktó	
Fehér-tó	Helvécia	
Kisasszony tava	Méntelek	
Kocsis-tó	Matkó	
Kővágó-tó	Köncsög	
Ludas-tó	Köncsög	
Matkói-tó	Matkó	
Nádas-tó	Matkó	
Széktó	Felsőszéktó	
Vágószéktó	Külsőnyír	
Tiszai-dűlő	Szikra	Tisza folyó mentén, holtágak részben természetes leválásával, részben mesterséges elrekesztésével létrejött állóvizek, (halas)tó-rendszerek (fokok)
Szekercés-tó	Bugac	
Úsztató-tó	Bugac	
Nagy-széktó	Bugac	
Vén-tó	Bugac	
Hosszú-tó	Bugac	
Fehér-tó	Bugac	
Fekete-tó	Bugac	
Kerek-tó	Monostor	
Fehér-tó	Monostor	

22.3 Erdők / Woodlands, forests

ld. **C.2.1, C.2.2, C.7.2** és **C.8.1** táblák

Szentkirályi-erdő	Alsószentkirály	1685 (MJ I. 168)
Szentlőrinci-erdő	(Koháry)Szentlőrinc	
Tőserdő	Szikra	
Nyíri-erdő	Kisnyír, Nagynyír	1592: az erdőből fát hordanak (MJ I. 34), 1598: a Nyír tilalmas erdő volt (MJ I. 50), 1688: „a Nyír nevű erdőben” (MJ I. 132)
Talfája-erdő	Talfái-dűlő	1368: Cegléd város határjárása kapcsán említik Teulherdeu-t, ami Kecskemét, Kőrös és Cegléd által közös használatában van 1592: az erdőből fát hordanak (MJ I. 34) 1598: Talfái erdő csőszei említettnek (MJ I. 50)
Vacsi-erdő	Pusztavacs	1781 (MJ II. 241) 1806 (MJ II. 402)
Ferenczi nyárjas erdő	Bugac	
Selyem-erdő	Bugac	
Görbeszéki-erdő	Monostor	
Balog-erdő	Monostor	

23 Majorságok, kertek / Manors, gardens

23.1 Mezei kertek, tanyaföldek / Field gardens, farmsteads

A 17–18. századtól mind Kecskemét szűkebben vett saját határa, mind a bérelt, illetve később megvásárolt pusztabirtokok területének túlnyomó része művelt terület volt, melyek nagy részét a városi tanács mezei kertekként osztotta szét a lakosság között (75. ábra). A mezei kertek és később a tanyák helyét részben a tulajdonosok nevéhez, részben pedig dűlőnevekhez, illetve a városból kivezető főbb utakhoz viszonyítva tartották számon. A mezei kertekre vonatkozó adatok részletes felsorolá-sa a jelen munka kereteit szétfeszítené, ezért ettől itt eltekintünk. A mezei kertek kialakulásáról, használatáról részletesen ld. 11. fejezet, helyükről ld. a *Külső/belső határvonalak* fejezetet.

75. ábra. Tanya és legelő cserénnyel a kecskeméti pusztán Kubinyi–Vahot 1853 után
Fig. 75 Farmstead and pasture with animal sheds in the ‘puszta’ land of Kecskemét
 After Kubinyi–Vahot 1853.

23.2 Szőlők / Vineyards

A várost északi irányban szőlőskertek övezete határolta. Szabó Kálmán véleménye szerint ezek eredete a török hódoltság előtti időszakra nyúlik vissza,

bár erre közvetlen bizonyíték nincsen. A szőlőkre az első utalások a legkorábbi fennmaradt városi jegyzőkönyvekben (ld. MJ I. – MJ II.), illetve a városi polgárság fennmaradt végrendeleteiben (Testamentumok I–IV.) vannak. Kiterjedésére ld. **A.1.1; A.2.1, A.2.2, C.3.1, C.7.2, C.8.2** táblák, illetve *3., 13., 48., 49., és 75. ábrák*.

Öreg-hegy / Vénhegy

A várostól északra elterülő terület. Feltehetőleg a városkörnyék legrégibb szőlőművelésű területe.

Mária-hegy

A várostól északnyugatra, a Budai Nagy úttól délre, a Vásárállás és a Budai kapu között.

Budai-hegy

A várostól északra, a Budai Nagy út mentén.

Vacsi-hegy

A várostól északra, a Budai kapu közelében, a Vacsi köz mentén.

Kőrösi-hegy

A várostól északra, a Kőrösi Nagy út és a Szolnoki út között.

Szolnoki-hegy

A várostól északkeletre a Szolnoki kapu környékén, illetve a Szolnoki út mentén.

Ballószögi szőlők

Ballószög területén, az Izsáki út mentén.

További, az 1780-as évek után telepített nagy kiterjedésű szőlők: Ágasegyháza, Köncsög, Ballószög, Nyír, Talfája, Úrrét, Kisfái, Szentlőrinc, Szikra, Alpár, Katonatelep, Miklóstelep területén voltak jellemzőek (ld. *48–49. ábra, 76. ábra*).

23.3 Majorságok, mintagazdaságok, ezekhez kapcsolódó külterületi telepek / Manors, model farms, and related sites in the suburbs

Műkert

1856-ban kezdte meg a működését. A cél városi oktatási célú városi szőlő- és gyümölcs-mintakertészet létrehozása volt. Az 1860-as években konyhaker-tészeti, szőlészeti, gyümölcs- és díszfarészleget hoztak létre, és a selyem-hernyó-tenyésztés előkészítésére kialakították az Epreskertet. Az 1880-as évektől az oktatási funkció helyett városi népkertté alakították át a Műkert területét, díszkertet, cukrászdát, sörözőt, éttermet, tánctermet nyitottak. Ezzel összefüggésben helyezték el ezen a részen az 1910-es években a Művésztelepet (ld. *Szórakozás*). (Székelyné, 1993 67.); 1885 (**C.7.2** tábla) 1933 (**A.4.2** tábla).

Kecskeméti magyar királyi kertészeti telep

A mai Repülőtér mellett létesült 1943-ban. Bérelt birtokai voltak Újkécskén, Nagyréven, Csongrádon. A telepen faiskola, konyhakert és virágkertészet is üzemelt. 1945–1946-ban a katonaság tartotta megszállva. 1948-ban állami tulajdonba került, elnevezése Állami Kísérleti Kertészeti Telep lett, 1955-től Duna–Tisza Közi Mezőgazdasági Kísérleti Intézet (Péterné–Tán-czos 2000, 194.).

Szentkirályi major

Bugac-Kisbugac területén. A Bugacon birtokos Szentkirályi család birtokközpont-ja volt. 1919 (**C.8.1** tábla).

Koháry major

Koháryszentlőrinc területén. A tulajdonos Koháry család kúriája és birtokközpontja állt itt. 1919 (**C.8.1** tábla).

Katonatelep

Katona Zsigmond gyógyszerész 1887-ben vásárolt itt birtokot, ahol szőlőnemesítéssel kezdett el foglalkozni. 1898-ban Mathiász János vásárolt itt nagyobb szőlőbirtokot, nemesítés mellett szaporítóanyag-, szőlő- és bortermeléssel foglalkozott. halála után 1926-ban az állam megvásárolta a birtokát és Magyar Királyi Mathiász János Állami Szőlőtelep néven működette. Mathiász birtoka mellett itt működött a korszak másik nagy szőlőnemesítőjének, Kocsis Pálnak a gazdasága is, 1951-ig. A II. világháború után a Mathiász- és a Kocsis-féle birtokokat a miklóstelepi szőlőbirtokkal (ld. lentebb) együtt a Szőlészeti és Borászati Kutatóközpontként vonták össze, így működik a mai napig. 1919 (**C.8.1** tábla).

Miklóstelep

Itt az 1860-as években állami vincellériskola nyílt (ld. *Oktatás*). Itt hozta létre 1883-ban Miklósvári Miklós Gyula kormánybiztos (emléktáblája ld. az első állami szőlészeti mintatelepet). Ez a II. világháború után a Szőlészeti és Borászati Kutatóközpont részévé vált (ld. *Katonatelep* alatt, fentebb).

76. ábra. Kecskemét és környéke Balla Antal 1793-ban készült megyetérképén. [Mappa specialissima regionibus coeli juxta recentissimas observ: astronomicas accomodata I. Regni Hungariae Comitatum Pest Pilis et Solth. Antonius Balla. 1793.]

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára S 12 Div. 10 No. 76: 1–2

Fig. 76 Kecskemét and its outskirts as represented on the county map drawn by Antal Balla in 1793. [Mappa specialissima regionibus coeli juxta recentissimas observ: astronomicas accomodata I. Regni Hungariae Comitatum Pest Pilis et Solth. Antonius Balla. 1793.]

Hungarian National Archives, National Archives of Hungary S 12 Div. 10 No. 76: 1–2

Helvécia

1892-ben a svájci származású Weber Ede hozott létre nagy kiterjedésű szőlő-mintagazdaságot, a Kecskeméti Szőlőnemesítő Társulat Rt.-t. A gazdaság központja a Bagolyvárnak nevezett épületegyüttes volt, mely 1905-ben épült Székely Ödön tervei alapján.

(Hulej–Ö.Kovács 1987; Pintér 1993; Péterné-Tánczos 2000, 184; Bardoly–Haris 2006, 44; Merinu 2009; Sági 2018) 1919 (C.8.1 tábla).

Klábertelep

Méntelek északi részén, a lajosmizsei határnál. Az 1960-as években a területet Lajosmizséhez csatolták. Kláber Mór alapított itt komplex gazdaságot, központjában a család kúriájával. 1898–1901 között 270 hold szőlőt telepítettek, erre épült a borászat. A vasút megépítése után téglagyár, só- és műtrágyagyár is létesült. A birtok azonban az 1920-as években csődbe ment. 1945 után a kúriát iskola-óvodaaként használták, ma romos, kihasználatlan. (Sági 2018); 1919 (C.8.1 tábla).

Szikra-Árpádszállás

1895-től a Kecskemét városi szőlőtelepének fejlesztésére munkáscsaládokat toboroztak és telepítettek le. (Sági 2018); 1919 (C.8.1 tábla).

Kadafalva

1902-től a városi tanács a nagy kiterjedésű hasznosítatlan birtokrészek művelésére, meghatározott gazdálkodási köteleességek és jogok rendszerével, gazdálkodók, telepesek részére épített mintatelepet a ballószögi határ részben Kada Elek polgármester kezdeményezésére. Az ő tiszteletére nevezték el a telepet Kadafalvának. (Sági 2018); 1919 (C.8.1 tábla).

Hetényegyháza

1902-től a városi tanács a nagy kiterjedésű hasznosítatlan birtokrészek művelésére, meghatározott gazdálkodási köteleességek és jogok rendszerével, gazdálkodók, telepesek részére épített mintatelepet a vágójárási határ részben Kada Elek polgármester kezdeményezésére, melyet a korábban itt állt középkori falu után Hetényegyházának neveztek el. (Sági 2018); 1919 (C.8.1 tábla).

Monostorfalva / Bugacmonostor

1910-től parcellázott a város telkeket telepeseknek. Temploma, iskolája az 1920-as években épült. A telep 1950-ben Bugac néven önálló községgé vált. (Juhász 2005, 252–280; Sági 2018); 1919 (C.8.1 tábla).

24 Bányászat / Mining

Vályogvető gödrök a Vásárálláson és környékén

A 18. század utolsó harmadától nyitottak jelentősebb agyagbányákat a várostól dél-délkeletre. Itt részben cigány vályogvetők, részben a város által működtetett téglagyárak számára. (C.4.1–C.4.4, C.5.1, C.7.2, C.8.2 tábla).

Réti mészkőbányák

Felsőalpár és Szentkirály határán (1488: fodina Kewbanya) ezenkívül Jakabszálláson, Péteri pusztán, Pusztaszeren, Köncsög pusztán és Helvécian említene az újkorban kőbányászatot (Kustár–Balázs 2013, 103–104.).

25 Halastavak, halászhelyek / Fishponds, fishing places

Külön ilyen célra fenntartott tóról a város közvetlen környezetében nem tudunk. A város halszükségletét a Tiszáról (Felsőalpár és Szikra pusztákról) hozták be a városba és ott a piacon (ld. Halpiac – Vásár, Szolgáltatások alatt) értékesítették.

26 Malmok / Mills

26.1 Szárazmalmok / Dry mills

A város területén a 16. századtól vannak adatok szárazmalmok működésére. 1562-ben a török adójegyzékek 20 malmot említene (Káldy-Nagy 1985, 349.), 1690-ben 38 malmot (KT I. 426.). A malmok legkorábbi ábrázolásai a Vásárál-lásról készült felméréseken maradtak ránk. Ezek szerint 1800 körül 3 szélmalom, 1 pitlis malom és 3 egyéb szárazmalom volt itt (C.4.1–C.4.2 tábla), míg 1806-ban 4 szélmalmot és 4 közelebből nem részletezett száraz-malmot ábrázolnak (C.4.4 tábla). A szárazmalmok legkorábbi szisztematikus felmérése 1857-ből származik, ekkor összesen 92 malmot dokumentáltak (C.6.1 tábla). A kataszteri felmérés időpontjában is jelentős számú malom működött a városban (A.1.1 tábla), illetve még az 1905-ben készült várostérképen is jelentős számú szárazmalom szerepel (A.4.1 tábla).

Kisbugac-Szentkirályi major

1919-ben ábrázolnak ott egy szárazmalmot (C.8.1 tábla).

Erdőmalom

Alsószentkirályon ábrázolják a Tiszaughi út mentén a Szentkirályi-erdő területén. Talán fa-fűrészmalom volt (C.8.1 tábla).

26.2 Szélmalomok / Windmills

Az 1700-as évek elejétől már biztosan állt szélmalom a város határában, a jegyzőkönyvekben említett *szél malom* tulajdonosa nem ismert, feltehetőleg a város tulajdonában volt. 1814-ben már két városi tulajdonú szélmalom eladását rögzítik. 1826-ban a városban 17 szélmalom állt (Szabó 1989, 395; Enzt–Genthon–Szappanos 1961, 54.).

Város Régi szélmalma / Mola Aliata

„A város délnyugati oldalán azon a részen, ahol a vályogvető gödrük voltak...a vásárálláson, a Halasi út mellett, az úgynevezett Halasi pincén túl állott” (Szabó 1989, 395.).

1706-tól említik a tanácsi jegyzőkönyvben. 1814-ben Ferenczy László vette meg egy másik, a város tulajdonában levő szélmalommal együtt (Szabó 1989, 395.). Feltehetőleg azonos a Vásárállás felmérésén 1806-ban ábrázolt szélmalommal (C.4.4 tábla).

Kováts Ferenc malma

A Vásárálláson.

1792 (C.4.1 tábla).

Vacsi út menti szélmalom

Talfájában, a Vacsi út mentén ábrázolják 1919-ben. (C.8.1 tábla).

Budai út menti szélmalom

A Budai Nagy út mentén, a város északi határánál ábrázolják 1919-ben. (C.8.1 tábla).

26.3 Vízimalmok / Watermills

Szikrai malom

1750: város malma a Tiszán, Szikrában (MJ II. 13).

Tiszaparti Gőzfűrész és Őrlőmalom Rt.

Kisalpár.

(KNC 1931) 1919 (C.8.1 tábla).

26.4 Gőzmalmok / Steam-powered mills

26.4.1 Belterületi gőzmalmok / Steam-powered mills in the inner town

József Gőzmalom

Trombita utca (ma: Trombita utca).

Épült 1857–1858, 1918. február 14-én leégett, építtető: Tóth József és Jókai János.

1873: fürdővel és uszodával is bővült (ld. még *Egészségügy*).

(Entz–Genthon–Szappanos 1961, 48; Kuczka 1992); 1879, 1905 (C.7.1, A.4.1 tábla).

Gazdasági gőzmalom / Kecskeméti Gazdasági Gőzmalom és Kereskedelmi Rt.

Templom utca (ma: Csányi utca).

1869-ben épült fel, működését 1870-ben kezdte meg. 1890-ben gőz- és kádfürdővel bővítették. 1922-ben vasbeton silót, és 100 vagonos liszt- és korparaktárat építettek. 1928-ban sor került a Gőz- és Kádfürdő teljes rekonstrukciójára. A malom telephelyén ebben az időben épültek a garázsok, illetve más mellék- és kiszolgáló helyiségek. Az 1930-as években a malom nehéz gazdasági helyzetbe került, 1940-ben a fürdőrészt eladására kényszerült. 1948-ban államosították, utána Kecskeméti Gazdasági Gőzmalom néven működött tovább. 1950-ben a Bács-Kiskun megyei Malomipari Egyesülés részévé vált. 2003-ban elbontották, helyén épült meg a Malom Center nevű bevásárlóközpont (Kuczka 1992; Péterné–Tánczos 2000, 35–38.).

1905, 1933, 1948, 1979 (A.4.1, A.4.2, C.8.2, C.9.1; C.9.2 tábla).

77. ábra. A sertéshizlalók gőzmalma, 2018

Fig. 77 The steam-powered mill of the Pig Breeders, 2018

Fotó/Photo: Belényesy Zsófia

Sertéshizlalók Gőzmalma / Kecskeméti sertéshizlalók Gőzmalma Rt.

A várostól délre elterülő sertéshizlaló telephelyet a város az 1860-as években jelölte ki, itt több sertéshizlaló cég működött. A tulajdonosok 1881-ben határozták el a gőzmalom felépítését, amely 1882-ben készült el. 1893-ban emeletes raktárpépülettel bővítették. 1948-ban államosították, a Malomipari Egyesülés részévé vált, ettől kezdve Villanymalomként szerepel (77. ábra; Kuczka 1992).

1905, 1933, 1948, 1979 (A.4.1, A.4.2, C.8.2 és C.9.1 tábla).

Ferenc Gőzmalom

Kurucz körút 28. alatt.

1898-ban alapították. 1905-ben még szárazmalmokat ábrázolnak a helyén.

1905, 1933 (A.4.1–A.4.2 tábla).

Zaboretzky-féle hengermalom

Bethlen krt. 16.

1919-ben alapították, 1942-ben is működött (Kuczka 1992, 95.).

Erzsébet gőzmalom

Máriaváros 1/a, a Tatár soron.

1909-ben alapították (Kuczka 1992, 95.).

1933 (A.4.2 tábla).

Iván gőzmalom

Árpádváros 10/a.

(Kuczka 1992, 95.)

Sütő Péter hengermalma

Szentmiklósi út 27.

(Kuczka 1992, 95.)

Hungária Hengermalom

A Halasi út elején, az Árpád körút betorkollásánál.

1933 (A.4.2 tábla).

26.4.2 Külterületi gőzmalmok / Steam-powered mills in the outskirts

Hetényegyházi Gőzmalom

(Kuczka 1992, 95.)

Alsószentkirály-Erdőalja-dűlő gőzmalom

A Tiszaughi út mentén.

1919 (C.8.1 tábla).

Kisalpári gőzfűrészmalom

A tiszaugi révnél.

1919 (C.8.1 tábla).

Koháryszentlőrinc-majori gőzmalom

1919 (C.8.1 tábla).

Monostori út menti gőzmalom

1919 (C.8.1 tábla).

Kismatkói út menti gőzmalom

1919 (C.8.1 tábla).

Libamezőn álló gőzmalom

1919 (C.8.1 tábla).